

63 135663

COLECȚIA AKADEMOS

PANAIT
ISTRATI

C O D I N

IG. HERTZ • BUCUREȘTI

COLECȚIA AKADEMOS — VOLUMUL I
Publicațiune periodică — Apare lunar

Biblioteca Centrală Universitară

Cota I 150809

Inventar 806757

51/92

20 11/12

B.C.U. "Carol I" Bucuresti

C806757

COPYRIGHT BY IG. HERTZ, BUCUREȘTI 1935
Institutul de Arte Grafice „Lucaefărul” S. A. -- București

Noua colecție literară „AKADEMOS” apare odată cu primele raze de soare primăvăratec, ca și cum această operă a unui simplu editor, ar fi mai curând darul de preț, pe care primăvara — anotimpul reînnoirilor universale — l-ar oferi publicului nostru cititor, ca să se poată bucura de dânsul, ca de cel mai de seamă eveniment cultural al anului 1935.

Noua colecție literară „AKADEMOS” apare cu mândria conștientă de a fi reușit să realizeze, pentru prima oară în bibliografia literară românească, o carte ideală — o carte în care, de data asta, bunul simț artistic joacă un rol preponderent, atât în selecționarea materialului literar, cât și în supravegherea de aproape a tehnicii tipografice. S'ar putea spune chiar, că în noua colecție literară „Akademos” hârtia copertei și a filelor tipărite, deși mată ca totdeauna, de data asta capătă parcă ceva din graiul omenesc.

Dar noua colecție literară „AKADEMOS” nu înțelege să păsească în arena literaturii noa-

stre naționale, fără să nu-și mărturisească profesia de credință. În general, preferințele ei merg, mai ales, spre așa-zisele „romane de acțiune”, în care cititorii vor găsi cele mai caracteristice conflicte sufletești și aspecte sociale din zilele noastre, nu numai transpuse din natură, cât se poate mai exact, dar și înfrumusețate de fantezia autorilor.

În primul rând însă, noua colecție literară „AKADEMOS” ține să se știe că una din cele mai persistente preocupări ale ei, va fi să pună în valoare, cât mai mult posibil, talentele tinerilor noștri scriitori, cărora, până astăzi cel puțin, nu li s'a dat încă prilejul să-și manifeste realele lor calități. Această laudabilă preocupare însă, nu exclude existența și altor preocupări, tot atât de persistente, cum ar fi, bunăoară, păstrarea pentru scriitorii noștri consacrați, a aceluiași locuri de mare cinste, precum și publicarea, în mod paralel cu operele autorilor români, și a unei serii de traduceri din cele mai reprezentative lucrări ale autorilor străini — traduceri efectuate complet, sau numai puse la punct, de cei mai indicați dintre scriitorii noștri, cunoscători și de limbi străine.

Continuând, deci, să fie întocmai ceea ce și-a propus să fie cu adevărat, și nu numai cu aproximația obișnuitelor făgăduieli de circumstanță, noua colecție literară „AKADEMOS” va constitui, în mod firesc, cel mai prețios și mai variat izvor de delectări intelectuale, atât pentru marea noastră public de cititori, cât și pentru capricioasele spirite de elită.

Noua colecție literară „AKADEMOS” afirmă acest adevăr îndrăzneț, bazată pe existența și a altor adevăruri, cari, de astăzi înainte,

vor putea fi controlate, de oricare dintre cititorii ei de mâine. Afirmă anume că va continua să apară după cum se prezintă în volumul de față, cu același material literar, selecționat în modul cel mai scrupulos, și în aceleași condițiuni tehnice ireproșabile, astfel ca să poată rivaliza cu cele mai de seamă publicațiuni similare din străinătate.

Dar noua colecție literară „AKADEMOS” mai afirmă chiar, fără pic de modestie, că va fi singura publicațiune românească în felul ei, care, în mod regulat, odată pe lună, va îmbogăți atât vitrinele librăriilor, cât și chioșcurile invalizilor de războiu, și bibliotecile de tot felul, cu câte un volum de o factură tot atât de elegant prezentată, ca și așa-zisele „ediii de lux” — volum tipărit pe hârtie velină, cu câte 250—280 pagini, cartonat și legat în pânză, și, mai presus de toate, la prețul de numai 38 lei.

Și-acum, după ce ne-am destăinuit publicului cititor, nu ne vom simți, totuși, cu conștiința împăcată, dacă nu-i vom mai face și o ultimă afirmație.

Noua colecție literară „AKADEMOS” apare ca să umple unul din cele mai regretabile goluri culturale, pe care ani de zile l-am suportat cu durerea și resemnarea de a nu fi avut nici puțința, nici curajul, de a-l face să dispară.

Astăzi însă, în locul sinistrului semn de întrebare ce părea nerezolvabil, iată că apare un semn de exclamație... un semn de admirație... un semn de entuziasm!... „AKADEMOS”.

Născută în primele zile de primăvară, noua colecție literară „AKADEMOS” va trebui deci să trăiască, în compania scriitorilor și cititori-

lor români, nu numai viața unei simple existențe umane, ci viața reînnoită a unui întreg șir de generații, pentru care ea va fi totdeauna și „bine venită” și „bine primită” și „bine citită” și „bine răsplătită”.

București, Mai, 1935.

EDITURA

PANAIT ISTRATI A PLECAT...

OPERA LUI A RĂMAS...

Panait Istrati a plecat din nou!
Numai că, de data asta, Panait Istrati a plecat pentru totdeauna...

Păcat!

Păcat, fiindcă Panait Istrati — stupidă hotărîre a soartei — pleacă tocmai acum, când abia reîntors după un vagabondaj neîntrerupt de câțiva ani, speram că-l vom putea păstra printre noi, dacă nu mai mult, măcar atâta timp cât puterile lui fizice și entuziasmul său sufletesc, i-ar fi îngăduit să-și transpună întreaga operă literară, din limba franceză în limba lui maternă.

Dar Panait Istrati, ca orice scriitor — artist, iubitor de oameni, deși obosit peste măsură, de prea multele, lungile și plinele de peripeții călătorii, făcute în cursul vieții sale în compania visătorului hoinar ce dormita în el, odată cu ivirea primăverii, și-a adus aminte că mai are de făcut încă un drum — ultimul său drum — drumul de-alungul căruia ne vom înșira și noi odată, rînd pe rînd.

Și astăzi... iată-l plecat din nou!

Unde?

Dumnezeu singur știe undel!

Noi, oamenii, nu avem căderea nici să cunoaștem acest mister, nici să bănuim măcar, încotro se îndreaptă și unde se oprește această imperativă cavalcadă cerească, în care omul nu se aruncă decît o singură dată în

viață, ca odată ajuns acolo unde i-a fost scris să ajungă, omul de azi, să nu mai fie omul de ieri și din el să nu mai rămână decât amintirea celui care a fost.

În vârtejul acestei supreme și unice cavalcade cerești, s'a aruncat în ziua de 16 Aprilie 1935 și mult obositul de viață Panait Istrati al nostru.

S'a aruncat fericit, ca un înțelept care și-a împlinit menirea lui pe pământ, sau poate desgustat de prea multele lui cavalcade terestre, în cursul cărora și-a dat seamă că iubitorul de oameni, care era EL, nu mai putea găsi niciun om demn de atenția și dragostea lui de visător vagabond.

Și când sfârșitul i-a bătut în poartă, anunțându-l că nu-i mai poate acorda nicio amânare, Panait Istrati s'a grăbit să-i deschidă și să-i strige:

— Întră!... Dar nu te bucura, căci pe Panait Istrati, nu-l vei mai găsi în odaie. Scriitorul vagabond a pornit din nou, lăsând însă de data asta, în locul lui, pe Kira Kiralina, pe Unchiul Anghel, pe Adrian Zografi, pe Mihail, pe Sotir, pe Nerantssula, pe Domnița din Snagov, pe Domnul Thüringer, pe frații Perlmutter, pe Tața Minca, pe Cosma, pe Codin, pe Stavru și pe alți copii din flori ai lui, cari vor trăi cât lumea fiindcă sunt nemuritori.

Fie-i sborul spre stele, strălucitor ca și luminile vii, ce se vor aprinde în curând ca să ardă la fel, și în săptămâna patimilor și în săptămâna luminată.

18 Aprilie 1935

ION MINULESCU

O NOAPTE IN BĂLȚI

Viața unchiului Dumitru și a familiei sale era o adevărată robie. Tot câștigul muncii lor era înghițit de veșnicile datorii către proprietarul moșiei și către Stat. Pentru ei era grâul cel mai frumos, porumbul cel mai bun, laptele vacii, ouăle și găinile. Pentru locuitorii magherniței, ciorbă de fasole și o mămăligă rea.

Viața aceasta învrăjbea pe oameni. Unchiul Dumitru se îmbăta Duminica și își bătea nevasta, care, de frică, se ascundea prin vecini. Pentru dânsul, orice pricină era binevenită: dacă i se părea că femeia aprinde focul prea încet, unchiul, cu lovituri de cismă, o trimitea cu capul în cenușa vetrei. Atunci bătrâna mamă se supăra, lua cobilița și croia fiului său câteva ciomege, pe cari acesta le primea, râzând.

— Bejivule!... Câtă vreme sunteți îndrăgostiți scoateți limba de-un cot, iar

după ce puneți mâna pe fată, nu vă mai uitați la ea nici ca la o cățea!

Trimateau apoi pe micul Adrian s'o cheme pe oropsită, care, plângând, își ridică poalele și arăta soacră-si coapsele pline de vânătăi:

— N'aș fi crezut că Dumitru al meu o să mă bată așa! scâncea ea.

— Ce vrei, fata mamei! Știi bine că suntem săraci lipiți pământului. Nu trebuia să-l ieși Sărăcia cu iubirea nu duc niciodată trai bun. Asta s'o ții minte pentru copiii tăi.

Cu toate că avea șaptezeci de ani, bătrâna făcea tot ce putea ca să-i ușureze pe copii de sărăcia pe care le-o lăsase moștenire. Fiindcă nu mai putea să ia parte la muncile grele de pe câmp, își luase sarcina gospodăriei: gătea, spăla, îngrijea de vite și de țânci. Și, cum voia să adune ceva gologani pentru pomenile ei, toate clipele libere, toată odihna ei, erau întrebuințate să strângă spicele de grâu în urma secerătorilor, să adune smocurile de lână pe cari oile le lăsau în scaieți și să culeagă păpădia care crește pe marginea șanțurilor. Mai era uneori chemată să tragă copiii bolnavi și să le descânte. Seara, la cină, socotindu-se o gură de prisos, nu se atingea nici de

lapte, nici de ouă, când acestea se găseau pe masă. Se mulțumea cu puțină ciorbă și cu susai verde cu oțet, acel susai despre care cărțile civilizate spun că „este o excelentă hrană pentru porci și pentru iepurii de casă”.

De două ori pe săptămână, bătrâna, încovoiându-se sub greutatea cobiliței prea încărcată, străbătea cei cinci kilometri cari despărțeau satul lor de piața Brăilei. La amiază se întorcea cu treizeci de parale înnodate în colțul basmalei. Dar paralele acestea făceau minuni. După trei sau patru ani o vedeai săpând un puț, pe la răspântiile drumurilor bătute de cărauși, sau cumpărând, fie un pat, cu toate albiturile lui, pentru o fată săracă ce se mărita, fie o vacă cu vițelul de curând fătat, pe care o dădea de pomană vreunei văduve împovărată de copii.

Se întâmpla, dar foarte rar, ca unchiul Dumitru să dea peste ascunzătoarea unde biata femeie strângea banii, și atunci se duceau pe gărlă și puțul, și patul, și vaca. Atunci sufletul evlavioasei Ne-delea era bolnav cu săptămânile. Se plimba, galbenă și tristă, ținându-și gura cu mâna, pentru a nu slobozi blestemul de neiertat.

Adrian, nepotul cel mic — care fusese crescut aci la țară, până la șapte ani și care revenea mai târziu să-și petreacă vacanțele de școlar — era martorul blestemăjiilor unchiului Dumitru, dar acestea nu-l împiedecau să-l iubească...

De altfel, orice s'ar crede, toată lumea îl iubea pe Dumitru, începând cu nevasta bătută și cu mama furată și sfârșind cu țăranii cari îl chemau la toate praznicele și nunțile. Era un muncitor fără pereche, și, apoi, cânta din fluier ca nimeni altul în tot ținutul. Coasa lui era în fruntea cosașilor și fluierul lui îndemna la joc chiar și pe cei mai bătrâni ori mai ursuzi.

Afară de asta, era un om cu lipiciu. Deși părea posac, avea în el un haz stăpânit. Semăna a țigan, cu fața lui smeadă, cu sprâncenele stufoase și veșnic încruntate, și cu glumele lui neașteptate.

Adrian îl iubea; și unchiul își iubea nepotul. Erau tovarăși. Câteodată, micul tovarăș îl muștra pe cel mare pentru brutalitățile lui față de nevastă, dar unchiul răspundea:

— Insoară-te și pe urmă să vorbești. Femeia e lucrul dracului.

— Atunci de ce te-ai însurat?

— Fiindcă așa se cade. Acolo ajungem cu toții. Mai târziu bagi de seamă

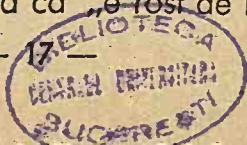
că trebuie să lucrezi pentru doi, pentru zece. Atunci bei ca să uiți și bați ca să te ușurezi...

Adrian nu se mulțumea cu aceste răspunsuri: ori de câte ori unchiul își bătea nevasta, el se așeza în fața acesteia, știind bine că Dumitru nu era în stare să-l lovească. Intr'adevăr, țăranul iubea pe fiul surorii sale mai mari ca pe copiii lui și îi trecea toate toanele, mergând până a-l însoji „de hatâr” când se ducea să-și facă micile nevoi. Patima copilului era să se afle totdeauna și peste tot lângă unchiu-său, dar mai ales atunci, când acesta lua pușca pentru a trage în sturzii cari mâncau strugurii, sau când înhăma ca să meargă la tăiat stuf ori papură în bălți.

Ah, nopțile acelea, în întinsele mlaștini dela gura Siretului? Cum ar fi putut Adrian să le uite!

Unchiul Dumitru nu era „învoit” să taie în baltă. Permisul costa un pol pe an, și el n'avea de unde să-l dea. De aceea pleca pe înserate, pentru ca, după ce tăia o parte din noapte, să poată ajunge în piața orașului învecinat înainte de ziuă.

Adrian mirosea că „e rost de baltă”

după pregătirile ce se făceau în ziua plecării: se dădea cailor mai multă hrană și pe urmă erau lăsați să se odihnească, apoi umpleau traista cu un codru mare de mămligă, ceapă și sare. Băutură: o ploscă cu apă.

Dar cea mai sigură dovadă că unchiul pleca la „tăiat”, Adrian o vedea în hainele de cerșetor pe cari Dumitru le îmbrăca, precum și în chipul lui, care devenea dureros de îngrijorat, căci nu se știa niciodată cum o să se termine treaba. Unchiul se ducea să fure, fura ceea ce stăpânul moșiei nu muncise niciodată, nici nu însămânțase. Uneori, în loc să ajungă dimineața la târg, se pome-neau în curtea boierului, cu căruța și cu cailor confiscați. Turcul care păzea mlaștinile, îi prinsese. Un nechezat de cal era deajuns ca să-i dea de gol.

Intr'o seară, unchiul Dumitru și cu Adrian plecaseră târziu, ca să nu fie văzuți de vecini. Erau șapte kilometri până la bălți. Noapte caldă de lunie, cer înstelat. Unchiul mâna, fuma și tăcea, în timp ce Adrian asculta vâjâitul vântului în urechi și nu scotea o vorbă.

Odată ajunși în împărăția tăcerii, des-hămară cailor și îi legară de căruță, cu

traista de ovăz pe după cap. Pe urmă, Dumitru intră în baltă, cu târpanul în mână.

Trebuia să se ducă departe, să intre în apă până la genunchi, până la burtă chiar, fiindcă la mal furtul putea fi ușor descoperit. Dar unchiul era voinic, întreprinzător: pentru a tăia cel mai bun stuf și pentru a câștiga patru lei în piață, nu șovăia să pătrundă cât de adânc.

Plecând, îi spuse încet lui Adrian:

— Fii cu băgare de seamă la cai...

Dacă vezi că-i apucă neastâmpărul, mai dă-le o mână de ovăz, mai ales celui din dreapta, care e nărăvaș. Vezi să nu adormi, că răcești.

Să adoarmă Adrian? Dar ar fi fost o nebunie! El aștepta numai ca unchiul să întoarcă spatele și să se facă nevăzut, pentru a se simți stăpânul cailor, al căruței, al nesfârșitei întinderi mlăștinoase, și chiar al vântului și al cerului cu stelele sale „fără număr”, cum spunea bunica.

În seara aceea, ca și cum inima îi prezicea nenorocirea ce urma să se întâmple, nu avea chef să „poruncească” stihilor, așa cum făcea de obicei. În picioare în căruță, urmări cu privirea înaintarea unchiului după mișcarea trestiiilor înalte pe care țăranul le înlătura pentru

a-și deschide drum, pe urmă rămase nemișcat. Din când în când sburau găște și rațe sălbatece, scoase din tufișuri și speriate din somnul lor de acest noptatec musafir, se ridicau în aer cu largi băți de aripi.

În lumina lunii, Adrian le privea cu înfrigurare. Ii venea să le strige: „Luăți-mă și pe mine!”

Adierea ușoară și murmurul păpurișului îi gădilau simțurile într'atât, încât îl făceau să-și piardă noțiunea de loc și de timp. Ar fi putut să rămână așa nemișcat clipe îndelungate, căci clipele acestea nu le găsea în viața urâtă de toate zilele, plină de țipete și de sudălmii. Când vreo cucuvaie străpungea tăcerea cu chiotele ei cobitoare, Adrian tresărea ca din somn.

Dumitru plecase de mult. Adrian ținea privirea ațintită către vârful stufișului, care trebuiau să se aplece mai mult la întoarcerea unchiului din pricina maldărilor pe care acesta le târa cu el. Mișcarea se trăda de foarte departe, pe urmă devenea din ce în ce mai lămurită, până când, în sfârșit, îmbrâncind în dreapta și în stânga, unchiul se iveau. S'a ivit și în noaptea aceea, dar era deja obosit după primul drum. Se udase până la

piept, iar sudoarea curgea șiroaie de pe el.

— Ah, e greu de data asta... spuse el, dând drumul să-i cadă la picioare maldării și târpanul. Apele sunt înalte și cojanii au „ciordit” tot ce era mai ușor de tăiat. Trebuie să mă duc tocmai la dracu, ca să găsesc stof bun!

Se așeză, se șterse și-și răsuci o țigaretă. Pe urmă vorbi ca pentru el însuși:

— Nu voi putea să tai mult, în noaptea asta... O cărucioară de trei lei, cel mult...

Și întorcându-se către Adrian:

— Ei, nu ți-e foame? Hai să îmbucăm ceva!

Strivi o ceapă între palmele sale, o sără, și-i dădu jumătate nepotului în chip de friptură. Mâncară cu poftă, apoi traseră un gât din ploscă.

— Sunt liniștiți caili?

— Da, răspunse Adrian, dar cel din dreapta nu mănâncă și ciulește mereu urechile la vânt.

— Ticălosul!

Luă târpanul și plecă pentru al doilea drum. La fiecare drum aducea doi maldări sub brațe, așa că seara, la întoarcerea din târg, spunea:

— Era o încărcătură de zece, de douăsprezece, cincisprezece drumuri.

Și aceasta, pentru trei, patru sau cinci lei câștig și cu prețul unor chinuri și nenorociri fără seamă; cum s'a întâmplat în noaptea aceea.

Era la al șaselea drum și Dumitru nici nu se depărtase bine, când un nechezat pătrunzător rupse tăcerea și îl împietri pe loc. Lui Adrian îi îngheță sângele: el cunoștea furia unchiului. Acesta se întoarse cu mâinile goale, întunecat. Vorbi cu voce blândă calului vinovat, celui din dreapta:

— Ei, Doamne Dumnezeu! N'ăi vrea să-mi faci v'o poznă... Ce-ți lipsește?

Il îngrijii, îl mângâiă, și plecând, spuse lui Adrian:

— Stai pe lângă el... li e urât și lui... Nu-l lăsa din ochi. Numai vreo câjiva maldări să mai tai, ca să nu fim de râsul târgului, și plecăm.

Dar abia dispăru în desiş, că se și întoarse în fugă: calul nechezase din noul

— Precista mă-ti, acuș îți mănânc urechile! Na, dacă-i așa!

Și aruncându-se asupra calului, îi dădu un picior în burtă, care răsună dureros. Bietul animal tresări din pricina loviturii și întoarse capul, pentru a privi cu ochii lui inteligenți pe acela care îl bă-

tuse. Adrian tremura ca și cum ar fi primit el piciorul în pânțele. Se rugă de unchiu-său să nu mai dea în cal.

— Să înhăăm, spuse țăranul; nu mai e nimic de făcut, o să ne dea de gol... Paștele mă-si, m'a făcut să-mi pierd noaptea degeabal

Porniră. Era încă întunec. Dar nici n'apucară să iasă bine din baltă și calul năvălaș se opri, ne mai voind să tragă. Tropăi pe loc, umflă nările și ciuli urechile la vânt. Dumitru rămase pe gânduri.

Adrian îl întrebă:

— De ce face așa, unchiule?

— Fiindcă-i armăsar și trebuie să fi mirosit vreo iapă prin împrejurimi; trebuie să fie vreun țăran pe-aici, aproape, cu o iapă. Ah, o să se sfârșească rău în noaptea asta!

Unchiul Dumitru se închină de trei ori, descoperindu-se:

— Doamne, ferește-ne de nenorocire!
Și scuipă într'o parte:

— Ptiu, drace, du-te pe pustii!

Luă armăsarul de frâu și merse așa o bucată de drum. Deodată, animalul necheză de două ori pe rând în mâna stăpânului său. Omul simți că părul i se face

măciucă. Sângele i se urcă la cap. Incepu să lovească orbește, întâi cu pumnii, cu picioarele, apoi cu un retevei smuls din căruță și care se rupse în două.

Calul înebuni de durere, tovarășul său se înfricoșă de asemeni, și ambii porniră într'o goană turbată. Părăsiră drumul și o luară pe o potecă înțelenită în care unchiul nu putu să-i mai stăpânească. Armăsarul necheza fără încetare și târa căruța spre baltă, în timp ce Dumitru, luptând să-l readucă pe șosea, se vedea covârșit, aproape să fie strivit, cu hainele făcute sdrențe și cu un crac de pantalon pierdut în fugă.

Atunci se întâmplă ceva groaznic: tot alergând, Dumitru înfipse târpanul în burta armăsarului, care se opri pe loc. Tăișul sfâșie toată lungimea burții, care se goli de măruntaie. Animalul căzu ca trăsniț.

Adrian scoase un țipăt și leșină peste grămada de stof.

Fu deșteptat de un sgomot de voci.

Slab luminați de primele licăriri ale zorilor, unchiul Dumitru și păznicul bălților vorbeau, în picioare, în fața stârvului calului ce zăcea într'un lac de sânge, cu mațele risipite în jurul lui.

— Fii bun, Osman, spunea unchiul, nu

mă duce la curte. Am destule belele pe cap, după cum vezi. Hai, fii bun, Osman!

Turcul, uriaș, cu pușca pe un umăr, cu traista de merinde pe celălalt, cu fața a-rămie și păroasă, cu ochii negri și inteligenți, încrucișă brațele în fața nenorocirii și spuse într'o românească stricată:

— Fimi bun... Nu putem fim buni, bre Dumitru. Boier plătește, boier slujește!

— N'o să sărăcească boierul!

— Evet! Boier bogat, ma, Dâmnâzeu chior!

Pe urmă, privind cu ochi speriați calul înjunghiat, rosti hotărîrea care ușură sufletul îndurerat al lui Dumitru:

— Haide, fugim! Ma, nu vorbești nimic!

Și întorcând spatele, se depărtă cu pași greoi.

Dumitru își părăsi tovarășul care îi muncise atâta vreme, se înhămă în locul lui și luă drumul satului, după ce mai întâi descărcă stuful.

Lucațărul, cu strălucirea sa de opal, se arăta la orizontul însângerat, când Adrian, cu multă greutate, se despărți de cel mai bun prieten al copilăriei sale, de roibul frumos, cu mersul mândru, cu ochii vii, cu sângele clocotind în vine,

care târa cu dispreț hodoroaga cu patru roate. Copilul urmă căruța unchiului Dumitru, cum urmezi un dric. Și, din nou, în desnădejdea sa, se reîntoarce, după douăzeci de pași, la animalul trântit în iarbă, sărută nebunește ochii aceia închiși pe veci și udă cu lacrimile sale botul pe care îl mângâiasc de-atâtea ori.

Apoi, mergând de-a'ndăratelea, privi cum spațiul se mărește între el și „cea mai nobilă cucerire” a omului ignobil, până când locul groazei dispăru.

Convoiul funebru străbătea acum o pădurice de măracini, de tufișuri și de arbuști. Dimineața, orăcăitul broaștelor, cântecele privighetorilor și mierlelor, așteptau somnoroase. Dar nu tăcuseră de tot, când pițigoii, prepelița, grangurul reluară concertul întrerupt, îmbăiându-se în aerul proaspăt și curat al dimineții, pe care îl umpleau cu flecăreala lor veselă și felurită, cu imnurile lor de slavă către Domnul.

În cer și pe pământ, viața își relua cursul, înălța cânturi sincere, chema la fericire — în timp ce omul semăna moartea și se scobora mai jos decât vita.

Drumul lui moș Dumitru trecea prin fața cârciumii fratelui său mai mare, înstăritul

moș Anghel. Când se opri, istovit, pentru a bea un pahar, Anghel era de mult sculat și își vedea de treburi. Proaspăt bărbierit, cu părul și barba frumos pieptănate, el alerga de colo, colo, cu mânecele sumese, orânduindu-și „bateria”. Dumitru intră în prăvălie ca un automat. Anghel, miop, își întâmpină fratele îngânând un cântec, dar numaidecât se dădu înapoi, înfricoșat de înfățișarea pământie și de hainele însângerate ale lui Dumitru.

— Ce-ai făcut, nenorocitul?

Adrian se aruncă de gâtul cârciumarului, plângând:

— A... omorât... armăsarul, unchiule!

Țăranul, stând pe bancă și privind pământul, întări:

— Da, am omorât armăsarul...

Anghel desmierdă copilul și o sbughi afară ca să se convingă: văzu hamul din dreapta liber și calul desperechiat, care își pleca trist capul.

Reveni cu pași domoli, cu fața galbenă, mut, turnă țuică și bău cu fratele său. Acesta îi povesti pe scurt ce se petrecuse și sfârși cu glasul stins:

— Iată... Asta e soarta mea. Nicio dată n'o să mai am un cal așa de frumos... Avea numai șapte ani.

Pe urmă, privindu-și mâinile pline de sânge:

— ...Am mâncat susai cu ojet și mă-măligă, ca să-l cumpăr. Am vrut să-l am! Nu-mi plac gloabele.

Anghel se ridică, în toată mândra lui statură, ținând mâinile în buzunarul pantalonului:

— Dumitre!... Ascultă: îți dau calul meu, care nu-i o gloabă... la-l îndată!

Celălalt, abătut, cu ochii la pământ, gemu printre dinți:

— Nu vreau calul tău...

Bunul Anghel s'aștepta la acest răspuns. Dumitru nu voise niciodată să primească ceva dela el. Cu toate acestea stăruie:

— Haide, nu fii încăpățânat! Îți cumpăr unul, dacă nu vrei pe-al meu.

— Ține-ți banii...

— Ce-ai să faci atunci? Îți trebuie încă un cal, ca să te hrănești.

Sleit, Dumitru murmură cu voce stinsă:

— Ce-am să fac? Ei bine, să-ți spun: am să încarc pușca cu alică de lup; am să pândesc într'o noapte pe moșierul nostru, în șanțul pe lângă care trece cu gabrioleta și am să-i scuipe două focuri în șale. Iată ce-am să fac...

— Și ai să înfunzi pușcăria...

— Și am să înfund pușcăria...

C O D I N

Înainte de a ne muta în curtea aceasta, locuisem mulți ani de-a rândul în Comorofca, la două sute de pași de aci. Așa era mama: se muta dintr'un loc, de îndată ce simțea că bârfelile încep să prindă rădăcini. Și încă, în ultimii zece ani am trecut numai prin două mahalale; dar când eram mic se întâmpla să ne mutăm de două, de trei ori pe an.

Trebue, oare, să vă mai spun ce prilej de înfrigate bucurii erau pentru mine aceste schimbări de cartier? Nici chiar Paștele sau Crăciunul nu mi se păreau împrejurări atât de însemnate. Am cunoscut astfel mahalalele și ulițele cele mai caracteristice ale orașului nostru: pe cea rusească, pe cea evreiască, grecească și țigănească. Peste tot am făcut cunoștință cu moravuri și cu obiceiuri noi. Mama, care pășise atâtea în viața ei, de câte ori îmi vestea sărbătoarea unei mutări, — nou prilej de necazuri pentru ea — îmi spunea:

— Fiecare nație se roagă lui Dumnezeu în felul ei, dar toate îl batjocoresc la fel.

Orice mutat o costa pe mama trei zile de lucru — fără să mai vorbim de oboseală, stricăciuni și alte neplăceri. Toate aceste neajunsuri o umpleau de mâhnire. Cu câteva săptămâni înainte de termen, cutreiera împrejurimile, cu nasul în vânt pentru a zări enigmaticul afiș. Cuvintele „de închiriat” le deslușea ca și cum ar fi știut să citească. Pleca dis-de-dimineață, venea pe înserate și nu-mi aduc aminte să se fi întors vreodată fără să găsească locuința voită și fără s'o fi arvunit.

Ajunul mutării era o zi grea, când se curățau cele două odăi care erau aproape totdeauna părăsite de fostul chirieș într'un hal de murdărie de nedescris. Opărea cu apă clocotită tot ce era lem-nărie, ca să stârpească ploșnițele, sco-tea nenumăratele cuie înfipite în pereți, astupa cu săpun și pucioasă crăpăturile zidurilor și găurile șoarecilor, văruia pe-reții de două ori și lipea pe jos. Prefera totdeauna „casă cu pământ”, fiindcă nu avea încredere în scânduri cari ascund cuiburi de ploșnițe.

În fine, în ziua sorocită, avea loc plă-

cuta călătorie în urma căruței cu bagaj, când mama ducea cu multă grijă cele două frumoase lămpi ale noastre, iar eu, ceasul deșteptător, singurele lucruri pe care mama nu le mai împacheta, în urma unui mutat buclucaș, (memorabil pentru mine), când a găsit lămpile făcute cioburi și deșteptătorul stricat.

Aveam doisprezece ani; ne mutasem în noua noastră locuință într'o zi ploioasă de Aprilie. Seara, târziu, după ce așezasem lucrurile de bine de rău, mama, sleită de puteri, se lăsă să cadă pe marginea patului, în tinda care slujea și de bucătărie, și-mi spuse:

— Așa, băiatu' mami! Am făcut-o și pe asta... Ne-am coborât o treaptă mai jos... Iată-ne și în Comorofca cea vestită prin „cujitarii" ei. Dumnezeu să ne apere de rele! Dar a trebuit să viu aici, ca să economisim doi lei pe lună din chirie. Asta face douăzeci și patru de lei pe an, tocmai cât costă un rând de haine pentru tine. Vezi să fii cuminte, dragul mami, cum ai fost și până acum. În mahalaua asta lumea e rea; să nu te împrietenești cu nimeni. Oamenii se omoară între ei, iar copiii își sparg capetele și își rup și bruma de haine care le mai au pe dânșii.

Să nu te joci cu ei și nici să nu iei parte la încăierările lor: aș muri de supărare.

Mama era pe atunci foarte strâmtorată. În urma unei răceli căpătată iarna trecută, zăcuse la pat mai bine de o lună și își cheltuisese toate economiile. Dar cum o nenorocire nu vine niciodată singură, când s'a însănătoșit, a găsit o parte din „casele” ei luate de alte spălătorese. Din pricina aceasta rămânea fără lucru o săptămână pe lună, ceea ce însemna că trebuia să ne restrângem peste măsură, căci mama nu voia să aibă nici un leu datorie la băcan și nici să se împrumute cu un „braț de lemne” sau cu o „sită de mălai” pe cari totdeauna uiji să le dai înapoi. Afară de asta, ținea să mă îmbrace curat și să nu mă lase niciodată desculț. Cu toate că eram, cum se spune, „cu dăsații în spinare”, făcea dânsa în așa fel lucrurile, că găsea totdeauna un proprietar care s'o primească cu copilul ei „cuminte” și cu cele șase găini ouătoare pe care „le ținea închise”. Fiindcă, pentru mama, afară de mine, bucuria vieții sale erau găinile și puii pe cari îi hrănea cu fărâmituri și resturi de pâine ce le aducea dela „casele” ei, precum și numeroasele flori din saccii pe care le îngrijea dimineața și seara, vor-

bind îndelung cu ele, laudându-le pentru frumuseţea lor sau întrebându-le despre pricina tristeţii lor inexplicabile.

Odată pe lună moş Dumitru şi, la fiecare şase luni, moş Anghel, veneau să ne vadă, aducându-ne ce puteau şi dânsii: lemne, mălai, fasole, dovleci, cartofi, vin şi ţuică. Unchiul Anghel, mai bogat, o întreba pe mama dacă are nevoie de bani, dar ea răspundea veşnic:

— Nu, frate, mulţumesc lui Dumnezeu. Omul când e muncitor şi sănătos, nu duce lipsă de cele trebuincioase.

Aceasta era starea noastră când ne-am mutat în Comorofca, dar starea Comorofcei era mai rea chiar şi decât a noastră.

Infăţişarea mahalalei s'a schimbat puţin în ultimii zece ani. Pe atunci era un fel de maidan ţigănesc şi totodată singura mahala în care poliţia nu îndrăznea niciodată să pătrundă noaptea. Eu nu ştiam nimic de toate astea, dar am aflat cum stau lucrurile chiar din ziua instalării noastre.

Vecina din dreapta, o prietenă din copilărie a mamei, precum şi buna văduvă care ne închiriasse cele două odăi, veniră să ne ajute, luară masa cu noi şi

povestiră tot ce trebuia ca să mă pună la curent cu viața de mahala. Ele o plânseseră pe mama:

— Păcat, biată Joița, că ai ajuns aici! E adevărat că n'ai fată mare, și nici flăcău care să se bată pentru ibovnicele din mahala. Dar aici e un loc tare rău ca să crești un copil, chiar când e curminte, ca al tău. Inchipuiește-ți, dragă, că puștani noștri se mândresc să urmeze pilda celor mari; la treisprezece ani, fumează, se îmbată, desvirginează codancele și scot cuțitul pentru o nimica.

Toată ziua aceea n'au făcut decât să descrie mahalaua, iar mama, temându-se să nu aud lucruri cari „nu erau pentru copii”, își încrunta sprâncenele și nu înceta să facă femeilor semn cu cotul, ori cu piciorul, ca să tacă.

Dar ceea ce m'a făcut să ciulesc urechile și mi-a deșteptat curiozitatea, a fost atunci când, seara, la ceai, au început să vorbească pe șoptite de vecinii noștri din stânga. Stam prea departe ca să pot auzi bine și nu voiam să fiu indiscret, ca să n'o supăr pe mama. Cele două cumetre holbau ochii și luau o înfățișare îngrozită, își mușcau buzele, oftau și dădeau din cap. Cuvintele: „mama Anastasia”, „Codin”, „biata femeie”, „bătăuș”, reve-

neau fără încetare în povestirile lor. Am înțeles că un om rău, numit Codin, ieșise din închisoare; că omul acesta era spaima mahalalei, căuta cearta unora și altora și dădea cu cuțitul.

În seara aceea m'am culcat îngrozit; mult timp n'am putut să adorm. Pereții răspândeau un miros sănătos de var proaspăt, dar din pardoseală — acoperită cu un strat prea gros de lut și ballegă — se ridica o duhoare nesuferită care îmi făcea greață.

Primele zile în Comorofca n'aduseră nimic nou.

Mergeam la școală, care era departe. La prânz mâncam în clasă, laolaltă cu alți copii săraci cari locuiau ca și mine la marginea orașului. Dar Dumineca următoare plecai în recunoaștere și descoperii o lume cu totul nouă.

Piața Comorofcei se înfățișa ca un teren vast, în amfiteatru, oval, cu două ieșiri la extremități: una spre abator — puțin umblată — cealaltă, spre cazarma de cavalerie, în direcția orașului și a portului. Piața avea o întindere de cel puțin două hectare și de jur-împrejur se înșirau în neregulă casele mici cu fațadele văruițe în galben, împrășcate cu noroiu.

Ferestrele erau vopsite albastru sau verde aprins. Curți desfundate; porți și garduri aplecate. În mijloc era maidanul de gunoaie, movile de murdării, gropi și băltoace cu apă verde, în care zăceau stârvuri de pisici, de câini, de găini și de porcei, pe care le sfâșiau porcii mari, flămânzi, ce se bălăceau în mocirlă și scormoneau cu râtul.

Ah, priveliștea aceasta nu-mi plăcea de loc!

Casa noastră era la marginea ovalului ce ducea la cazarmă și în oraș. Aproape în fața ferestrelor, în partea opusă rondului ce servea de teren de exerciții pentru cavalerie, se afla vestita cârciumă a văduvei Anghelina, pe care teribilul Codin o făcuse renumită și care a fost închisă de poliție, după a doua și ultima sa crimă. Acolo beau și jucau tineri, în ritmul unei caterince care urla jalnic un cântec nou; iar în fața cârciumii, stăteau băieți de toate vârstele, îmbrăcați de sărbătoare, cu cămașă curată, fumau și mâncau semințe de floarea soarelui — pizmuind pe cei dinăuntru, cărora le dădea mâna să joace și să se îmbete.

Era într-o după amiază. Soarele, pe care până atunci îl socotisem un prie-

ten bun, dogorea de rândul acesta deasupra gunoaielor, ridicând miasme îngrozitoare, mai ales din varza acră putrezită, care, odată cu venirea primăverii, se arunca în stradă cu butoaiele. Ochii mei, desgustați, cătară spre abator, unde se vedeau în depărtare întinse câmpii înverzite. Alergai spre aceste câmpii.

Înainteai fiecărei porți, de-alungul drumului desfundat, femeile palavrăgeau, stând pe vine și mâncând semințele pe cari vânzătoarele lipovence le vărsau în poalele șorțului. Mă priveau stăruiitor, ca pe o noutate; aveau dreptate: într'adevăr, eram singurul băiat curățel, încălțat și care purta guler. Zeci de copii, alergând pe maidan ca niște apucați, se jucau, cu capul gol, desculți, zdrențeroși, murdari, sfrijiți și răi. Am roșit până la urechi, zărind pentru întâia oară, organele lor genitale, pe cari unii, în goli-ciunea lor, le lăsau să se vadă.

Abia părăsii ultimele case din mahala, că un aer proaspăt, cu miros de primăvară caldă și timpurie, mă învălui. Buriienile sălbatece crescuseră peste tot, vesele și îmbelșugate. Atunci băgai de seamă că între mine și abator era un șanț imens, urmă a vechilor fortificații ale

Brăilei, pe unde trenul trecea strâns între două coaste acoperite cu iarbă și brăzdate de poteci.

Intr'o clipă, uitai tot desgustul de maidanul Comorofcei. Luând-o pe una din aceste poteci, alergai vesel, cu brațele deschise, strigând:

— Ce frumos e aici!

În momentul acela auzii că cineva mă fluieră din spate. Mă întorsei: un om întins pe iarbă îmi făcea semn să mă apropui. Mă dusei la el. Era un mahalagi, cam de vreo treizeci de ani, gătit în straie de sărbătoare, luxos chiar, aş putea spune, un lux baroc și popular.

De statură athletică și cu o înfățișare impunătoare, omul stătea rezemat într'un cot și îmi surâdea binevoitor. Fața lui, deformată din pricina obrajilor prea mușchiuși, avea o mulțime de urme de tăieturi lăsate de briciu, sângerânde încă și pansate cu foițe de țigară. Mustata o avea neagră și tare răsucită; părul soios de unsoare parfumată și pieptănat mitocănește. Rămas în giletă, după ce-și aruncase haina în iarbă, părea mândru de pieptarul și manșetele vârgate cu galben și alb, precum și de vesta și pantofii lui brodați cu fir și lână multicoloră. Sub toraxul său herculean era încins cu

un brâu lat, de lână albă, din care ieșea mânerul unui cuțit vârât în teacă. Lângă el, o pălărie nouă și un ciomag noduros, de corn afumat.

Dacă n'ar fi avut niște ochi atât de cruzi și o talie de bățuș neobișnuită, aș fi zis că aveam în fața mea unul din acei numeroși muncitori din port, cărora li se spunea „vagonari”, crai, bețivani și zurbagii în toate zilele de sărbătoare.

Nu știu pentru ce, cu toată aversiunea pe care o aveam de viața lor plină de ticăloșii, mă temeam mai puțin de oamenii aceștia decât de câte-o pușlama care svârlea bine cu piatra — și mă simțeam atras de taina existenței lor sbuciumate, fără ca până atunci să mă fi apropiat de ei.

Mersei cu curaj spre omul care mă chema și-mi scosei pălăria.

— Spune-mi, picuile, o să fii așa de drăguț să-mi duci biletul ăsta la casa de colo?

Și fără să aștepte răspunsul meu, îmi arătă:

— Acolo, la stânga, a treia casă după colț; întrebi de Irina și aștepți să citească și să răspundă: da sau nu. Atâta tot. Hai, du-te, băiatule, șterge-o!...

Alergai cu plăcere. La casa arătată,

întrebai de Irina și îndată se arată o fată foarte frumoasă, îmbrăcată de Duminecă, dar cu ochii plânși și cu privirea rea, bănuitoare. Imi răspunse, întorcându-mi spatele:

— Voiu vedea... nu știu... spune-i că nu știu.

Adușei răspunsul. Omul își mușcă buzele și scrâșni din dinți, în timp ce mușchii obrazilor se umflau, schimonosindu-i figura. Dar numai decât, pe urmă, pe fața lui strălucea un surâs de călău cum se cade. Spuse cu voce domoală:

— Stai să-ți dau gologanul tău!

Scoase din buzunar o pungă de canava cu ciucuri și cu mărgele, din acele pe care le lucrează deținuții, și-mi întinse un ban de aramă.

— Mulțumesc, domnule, spusei eu, nu primesc...

Mirat, peste măsură, lăsă să-i cadă mâna cu gologanul.

— Nu primești? De ce?

— Fiindcă mama mi-a spus că nu trebuie să primești nimic, atunci când faci un serviciu cuiva...

— I-auzi d-ta! Asta e ceva nou pentru minel!

Se așeză în capul oaselor.

— Ia spune-mi, micule, nu te-ai rătăcit

cumva prin Comorofca? Cine e mama ta? Unde stai? Cum te cheamă?

Imi veni să râd de mutra lui nedumerită și de potopul de întrebări cu care mă asalta. Fără să șovăiesc, îi povestii totul. Când îi spusei numele proprietăresei, izbi iarba cu palma lui grea și zise:

— Dracel Suntem vecini. Mă numesc Codin. Ai auzit tu de Codin?

Nu știu dacă bietul om imi spusese numele său faimos ca să-mi facă plăcere; dar știu că eu m'am dat un pas înapoi auzindu-l. Țsta e Codin?...

Intr'adevăr, avea înfățișarea renumelui său... Rușinat de mișcarea mea, vrusei să par liniștit, dar el băgă de seamă.

— Ah! — făcu el, și se ridică mare cât un coș de fabrică — și tu te temi de mine? Și pentru ce, hai? Spune-mi, băiatule, pentru ce? Ți-am făcut vre-un rău, ție sau maică-ti?

Nu puteam să-i spun că lumea zicea de el că e un ucigaș. Mă apucă de bărbie:

— Știi tu ce se cheamă să faci rău cuiva?

— Să-l faci să sufere, răspunsei eu.

— Nu, picuile... Nu știi. Răul, singurul rău este nedreptatea: prinzi o pasăre și

o bagi în colivie; sau, în loc să dai grăunțe calului, te pui cu ciomagul pe el. Astea sunt nedreptăți. Mai sunt ele și altele. Și tu, te-ai speriat când ai auzit că eu sunt Codin? Vezi, mititelule, mi se pare că tu nu ești ca cei de pe la noi: ești primul copil pe care l-am auzit zicând că nu trebuie să primești bani, atunci când faci un serviciu. Să-ți trăiască măicuța! Știi că te învață lucruri frumoase? Aici, la noi, se întâmplă pe dos: cui îi dai un ban, îți cere doi... Mă simt fericit să știu că sunt vecinul tău... Un băiat așa de subțire ca tine!... Așa ceva, în mahalaua noastră, se vede mai rar decât elefanții.

Și spui că te cheamă Adrian? Ei bine, Adriane, vrei să fim prieteni? Imi vei spune și mie ceea ce Dumnezeu și maica ta te 'nvață, iar eu îți voi spune ce știu. Căci știu și eu multe, frate Adrian, dar sunt o vită, o vită care poate să spargă piatra cu pumnul.

Codin își învârtea în cap ochii lui mici, vii și inteligenți, și cu toate că n'avea nimic plăcut în fața lui vânjoasă, osoasă și brutală, mă atrăgea totuși printr'o forță, o voință împotriva căreia nu mă puteam apăra. Dar ceea ce contribuia să îndulcească chipul acela cu fălci de fiară, dându-i o înfățișare, ca să zic așa, ome-

nească, erau dinții săi albi, de o albeață și regularitate desăvârșită. Când se arătau dinții aceia, în râsul său deschis și scurt, răspândeau o lumină neașteptată, gonea teama și impunea încrederea.

Cele ce-mi spunea el despre delicatețea purtării mele nu era nou pentru mine. Mă uimea însă dorința lui de a dobândi prietenia mea și nevoia de a apare în ochii mei altfel decât se vorbea despre dânsul. Pentru vârsta mea, eram un băiat desghețat, desvoltat și îndrăzneț. Ii răspunsei:

— Nu pot să-ți făgăduiesc nimic înainte de a o întreba pe mama.

Păru întristat.

— Nu, spuse el. Dacă-i așa, mai bine să nu-i spui nimic; așa fi voit să judeci tu singur. Mama ta nu poate să gândească altfel decât toată lumea. Atunci, adio, Adrian, și-ți mulțumesc pentru serviciu...

Se depărtă, târându-și ciomagul, cu haina pe umăr, cu brațele depărtate de corp, ca atleții.

Noaptea care a urmat acestei neobișnuite întâlniri a fost plină de chibzuieli. N'am spus nimic mamei, eram foarte turburat. Prin firea mea, eram înclinat să mă apropiu de persoane mult mai mari de-

cât mine. Prietenia băieților - de vârsta mea, cari se adunau pentru a forma echipe de bătăuși, îmi era neplăcută. Vrajmășia lor, față de oricine, era așa de firească, încât era de ajuns ca un băiat din altă mahala să treacă pe la noi, pentru ca imediat să fie lovit cu piatra. Pe mama o înspăimântaseră, iar pe mine mă pususeră pe gânduri.

Din pricina aceasta sporise dorința mea de a-mi face prietenii alese. Mi se părea foarte firesc să fiu prietenul unei persoane de trei ori mai în vârstă decât mine. Iată pentru ce propunerea lui Codin venea cum nu se poate mai bine. Dar, Dumnezeuule, omul acesta care trecea drept un bătăuș, acest fost pușcăriaș, de ce simțea el nevoia unei prietenii gingașe, când tot trecutul lui era încărcat de violențe? Și, din moment ce toată lumea o afirma, aceasta nu putea fi o născocire. Eram prea tânăr ca să judec temeinic, mă munceam din greu ca să lămuresc întrebările pe cari mi le puneam. De ce căuta el prietenia mea? Și ce-i păsa lui dacă un băiat este delicat sau necioplit? Și mai ales, cum putuse el să-și dea seamă de caracterul meu dintr'un fapt atât de neînsemnat?

Eram foarte nedumerit, dar doream

atât de mult să desleg această problemă, încât mi-am pus în gând ca în zilele ce vor urma acestei Dumineci, să pândesc toate mișcările lui Codin. Aceasta ținu mai bine de o lună.

Seara, înainte de a se întoarce mama, eram afară. De cum se înopta, cârciuma Anghelinei se umplea de muncitori din port, cari veneau „să se refacă”. Incovoiți de muncă grea, plini de praf, cu umerii zdrobiți de saci, dar toți tineri și voinici, având în buzunar „zile” de patru ori mai mari decât cele mai bine plătite zile de lucru, se „refăceau” dând pe gât, pahar după pahar, un rachiu tare sau un vin îndoielnic. Fără întrerupere erau aruncate pe grătar grămezi de obleți vii cari răspândeau un miros îmbietor de friptură. Odată cu stelele se iveau lăutarii; pe urmă, o parte din cheflii, cei mai nărăvași, începeau o beție cumplită. Atunci, în mijlocul cântecelor și al jocurilor cari făceau să se cutremure pământul, cari răsturnau mesele, cu farfurii cu tot, „prietenii” fără veste își aduceau aminte de dușmăniile adormite, de insulte și răsbunări datorate. Iși aduceau aminte, așa deodată, că o petrecere n'are haz fără fălci rupte, capete sparte, câte un ochiu scos sau câte un nas pociț. În sfâr-

șit, Dumineca și zilele de sărbătoare erau cinstite cu sânge mai îmbelșugat, acela care tâșnea dintr'o inimă atinsă de vârful cuțitului, sau care curgea cu mațe cu tot, dintr'o burtă spintecată.

Codin nu lipsea niciodată din mijlocul acestor „partide”. Lua parte, dar în felul lui. Mai întâi, el era „uriașul portului”, era Codin: prin talia lui de doi metri, prin capacitatea lui de muncă, prin tăria lui la bătaie, prin anii lui de pușcărie, dar tot odată și prin „înțelepciunea” lui, (vă rog să nu râdeți) prin „valoarea lui morală”.

Această „valoare morală” era tâlmăcită de mahala în felul ei. Cei ce-l cunoșteau, spuneau: „Nimeni nu știe să spintece o burtă sau să înjunghie o inimă... pe mai bună dreptate decât Codin”. Sau: „Codin nu e de temut; nu e un târâe-brâu”. Intr'adevăr, am văzut aceasta eu însumi: Codin era cel din urmă om de care să te îngrozești, dar cel din tâi de care trebuia să te temi.

Mânca și bea „cât șapte”, iar acești șapte la un loc, fără arme, nu l-ar fi putut doborî. Tăcut ca un urs, sta în fața cârciumii, cu piciorul pe un scaun, cu o floare de mușcată la ureche, și curat îm-

brăcat — deși descărcase el singur două vagoane — făcea să dispară în gura lui de cimpanzeu, cu o eleganță de căp-căun, zeci de obleți și alte zeci de bucăți de ficat prăjit, golea cinci litri de vin „cât ai țesăla un cal” sau „ai scărpina o mu-iere”, iar în vremea asta, nu pierdea o notă scoasă din vioara care-i miorlăia la ureche, nici o intonație din cântecul plângăreț al prietenului său Alexe.

Alexe? Faima acestuia nu era atât de mare ca a lui Codin; era cunoscut însă pentru prietenia ce-l lega de Codin. Nu puteai să rostești numele unuia fără ca, numai decât, să te gândești la celălalt. Ba mai mult: după cum șarpele cu clopotei își trădează prezența după sgomotul pe care îl face cu coada, tot așa Codin, în toropeala nopților de vară, se anunța de departe trecătorilor pașnici, prin vocea feminină, urcată dar răsunătoare și frumoasă a lui Alexe — fiindcă se știa că Alexe nu cânta niciodată decât pentru Codin.

Plăpând, viclean și iute ca o veveriță, Alexe, mult mai tânăr decât prietenul său, de o frumusețe searbădă, lipsită de bărbăție, se ținea nemișcat și cataleptic tot timpul cât cânta, rezemat de umărul lui Codin. Cu ochii închiși, cu gâtul întins, cu

figura uitată și consumându-se între degete, Alexe nu mișca nimic din trupul său afară de buze, de bărbie și de mărul lui Adam care funcționa ca și culisa trombonului. Această atitudine era atât de caraghioasă, încât mulți din cei de față aveau prostul gust de a râde; gustul acesta le trecea de obicei atunci când primeau un pahar de vin în plină față dela Codin, în semn de avertisment; după acest gest generos în favoarea unui biet neștiutor, Codin îi arunca în cap tot ce se găsea pe masă.

Cu prietenia lui Codin se mândreau mulți bătauși. Intr'adevăr, el împrumuta multora, atunci când credea de cuviință, pumnul său înarmat câteodată cu ciomagul lui groaznic (dar niciodată cuțitul). Totuși nimeni nu-și amintea să fi văzut la masa lui — masă de cinstel — pe alt comesean afară de singurul său prieten, Alexe. Era mare cinste să poți măcar ciocni cu Codin și să stai la masa învecinată.

Amestecat printre băieții de mahala (fără să fiu din banda lor) mergeam, ca și ei, să văd spectacolul gratuit pe care îl dădeau oamenii aceștia, cari își împărțeau viața între o muncă grea și o petrecere adesea îngrozitoare. Mergeam îm-

preună, dar cu scopuri deosebite: ei, ca să învețe cum se bea vârtos, cum se înjură și cum se bate; eu... Ce căutam eu oare în mijlocul acestor eroi? Nici eu nu știam pe-atunci prea bine, dar puteam fi văzut în fiecare seară, rezemat de unul din salcâmi cari mărgineau trotoulul cârciumii, urmărind toate mișcările lui Codin. Când acesta m'a zărit pentru întâia oară ascuns în dosul copacului, mi-a făcut cu ochiul, surâzând ca un taur binevoitor, și a dus degetul la gură, ceea ce însemna: „Ce știi tu, rămâne între noi!”

După acest prim contact public, de câte ori mă descoperea printre gură cască, mă saluta pe furiș, ducând un deget la borul pălăriei. Odată, fiindcă îndrăznisem să mă așed și eu la capătul uneia din băncile cârciumii, pe cari le acaparaseră micile pușlamale, unul din ei mă ghionti și mă trânti jos. Vai de el, sărmanul! Codin sări ca o panteră, îl înșfăcă de mijloc și după ce îl ridică cu o mână sus de tot, îi dădu drumul ca unui burduf de brânză. Dintr'odată devenii celebru în toată vecinătatea. Codin, vestitul Codin ținea la mine! Eram deci cineva de temut!

li datoram deci o vizită de mulțumire. I-o făcui.

În viața mea de școlar, numai Joia era mai frumoasă decât Dumineca. Fiindcă, în tot timpul săptămânii, nu aveam alte clipe atât de lungi și de plăcute în care să fiu în întregime stăpân pe mine și pe lumea mea. Și aceasta, nu fiindcă mama m'ar fi împiedecat vreodată să mă duc acolo unde aș fi voit, ci pentru că știam că Dumineca și în zilele de sărbătoare, ea era fericită să-și petreacă ceasurile de odihnă în tovărășia mea. Stând deci toate Duminecile acasă, nu-mi rămânea decât Joia ca să mă îmbăt cu acel har dumnezeesc care este conștiința de a fi cu totul liber, descătușat chiar de dragostea tiranică a mamei.

De obicei, portul și Dunărea erau jinta plimbărilor mele preferate de Joi. Vara, portul mă atrăgea pentru munca uriașă care se depunea acolo; mi se părea că toată această frământare de ființe și de lucruri trăia numai pentru plăcerea mea. Iarna, prin impunătoarea singurătate a cheiurilor deșerte, prin albeața neîntinată și mai ales prin înspăimântătoarea oprire a fluviului sub zăbranicul său de gheață.

Și totdeauna, fără să mă grăbesc, fără să alerg, ba întârziând dinadins momentul în care trebuia să am în fața mea

priveștița îndelung dorită, mă îndreptam către țintă, trăind cu intensitate fiecare clipă.

În dimineața aceea, îmi lipsea însă pacea sufletească obișnuită, și asta numai fiindcă mă duceam să caut pe Codin, fără să știu de ce. Îmi dădeam seamă că nevoia de a-i mulțumi nu era decât un pretext. De mult simțeam o aprigă dorință de a privi încă odată în ochii lui mici și aprinși.

Coborîi prin Vadul Danubiului și începu să merg de-alungul nenumăratelor „poște” de încărcare, unde oameni-furnici cărau grânele către hambarele plutitoare. Cercetai cu deamănuntul fiecare „poștă”, la ducere și la întoarcere, fără să-l găsești pe Codin. Să lucreze, oare, printre magazine? Nu aveam chef să-l caut atât de departe și, desamăgit, mă așezai pe o bârnă, aproape de ultima „poștă”, cu spatele la muncitori și cu fața spre fluviu. Timpul era foarte frumos, dar faptul că nu-l găsisem pe Codin îmi stricase toată plăcerea. Așa că mă plictiseam la soare, urmărind cu privirea o coropișniță care, Dumnezeu știe cum, își părăsise grădina și ajunsese până la mine, când deodată o pietricică de prundiș se rostogoli la picioarele

mele. Mă întorsei și-l văzui pe Codin, la zece pași de mine — dar, Dumnezeule, în ce hal era! Abia l-am recunoscut. În ismene, ca toți hamalii, desculț și cu capul înfășurat într'o basma, pieptul și brațele lui păroase n'aveau nimic omenesc, ci semănau mai curând cu ale unui urs.

Mă ridicai, iar el, mulțumit că mă vede, se apropie cu un pas sprinten și îmi întinse mâna sa, în care a mea se pierdu ca într'o oală:

— Salutare, fratello! spuse el cu o voce dulce care în gura lui răsuna cam așa: „Sunt un miel care se hrănește cu lupi”.

— Am venit să-ți vorbesc, domnule Codin! zisei eu la iuteală, atât mă teamam să nu-i întorc spatele și să fug.

— Ah!... exclamă el, ștergându-și cu batista sudoarea de pe corp. Vrei să-mi vorbești? Ei bine: **nu primesc.**

Rămăsei uimit. Îl privii. Eram mare pentru vârsta mea, totuși Codin era atât de înalt încât mă durea ceafa uitându-mă la el.

— Nu primești? Dece?

— Pentru că dacă tu ai o mamă care te învață lucruri frumoase, și eu am una (viața mea) care mă învață, când poate, lucruri tot atât de frumoase. De pildă: că nu trebuie să te porți cu un prieten

ca un judecător de instrucție, cum faci tu, numindu-mă „domnule” și spunându-mi „dumneata”.

— Nu știam...

— Să știi, fratello! La pușcărie și între prieteni nu se spune „dumneata” Așa că, zi-mi: Codin.

Cu aceste cuvinte, mă luă de umeri și mă scoase afară din vuietul portului. Abia simțeam brațul lui rezemându-se pe umerii mei: ai fi zis că e brațul unui copil.

— Dece mă cauți, Adrian? Te întreb, deși te așteptam.

— Adevărat? spusei eu, fericit. Cum asta?

— Uite așa: te așteptam...

— Pentru întâmplarea din seara trecută?

— Pentru multe: tu ești slab acolo unde eu sunt tare, și ești tare acolo unde eu sunt slab... Nu-i așa, fratello?...

Râsei și aprobai din cap, dar aceasta mi se păru mai degrabă o glumă. Dacă ar fi adăugat: „Ne vom sprijini unul pe altul”, m'aș fi simțit strivit pe loc.

Eram pe malul apei. El își spălă picioarele și corpul până la brâu, apoi luă de sub o barcă răsturnată o legătură

din care își scoase hainele și se îmbrăcă.

— Nu mai lucrezi, Codin?... spusei eu, tutuindu-l cu îndrăzneală.

— Nu... mi-am trecut sacul...

Se pieptăna privindu-se într'o oglinjoară de buzunar.

— La ora nouă, îți treci sacul?

— Da, uneori. Te miră?...

Intr'adevăr, aceasta mă mira. „Sacul” era munca cea mai bine plătită. Știam că pentru a-l „apuca” dis-de-dimineată, se dădeau lupte, și, că, cei slabi, dacă nu „li se trecea sacul”, rămâneau fără lucru. Dar cine oare își trecea sacul la nouă după ce-l luase din zori?

Căutam explicația în ochii vii ai lui Codin. Imi răspunse șiret, periându-și mustața:

— Nu-mi place să muncesc decât pe răcoare.

— Nu-i acesta adevărul, Codin!...

— Ei, mânzule! Dacă vrei să știi adevărul, vino cu mine într'o zi, pe la patru dimineața, și o să vezi cum se împart sacii... Atunci vei cunoaște adevărata înfățișare a lumii.

Ațâțat, strigai:

— Mâine vreau să văd!

Pe urmă gândindu-mă bine, adăugai:

— Există o piedecă: cum voi putea

ieși fără să fiu văzut de mama? Trebuie doar să trec prin odaia ei.

Codin întrebă:

— Te culci în camera dela stradă, nu? Ei bine, te voiu scoate pe fereastră...

— Dar ferestrele au drugi...

— Oh, drugi! spuse el disprețuitor. Numai mamă-ta să nu aibă obiceiul de a se uita în odaia ta înainte de a pleca la lucru.

— Nu, pleacă chiar foarte încet ca să nu mă trezească.

— Bun de tot!... Atunci pe mâine, fratello. Dar... parcă voiai să-mi spui ceva?

— Da... Dar lasă pe altă dată, când vei fi mai puțin grăbit...

— Bine! Și... știi... Nici o vorbă!

Spunând aceasta, își duse arătătorul mâinii stângi la gură, în timp ce cu dreapta o strânse pe a mea călduros și gingaș.

Bucuria, turburarea și grija de a mă trezi la timp, m'au făcut să petrec o noapte agitată. Auzisem bătând aproape toate orele, apoi cântecele cocoșilor și gălăgia bețivilor. Eram gata îmbrăcat, când zorile îmi luminară fereastra. Puțin după aceea, Codin se opri în fața ei și o astupă de tot cu corpul lui de

uriaș. Deschisei și încercai să mă strecor printre gratii. Cei doi drugi nu cereau decât să fie puțin lărgiți. Codin abia îi atinse cu mâinile și cedară, ca și cum ar fi fost de cauciuc. După ce trecui, îi îndreptă la loc.

Era răcoare... Pretutindeni porțile se deschideau și salahorii se îndreptau grăbiți spre port. De departe se auzeau căruțele coborând vadurile cu un sgomot ritmic și impresionant.

Codin părăsi strada Carantinei și începu să urce poteca ce înconjoară pe la spate cazarma de cavalerie și trece pe lângă movila de bălegar a regimentului. Aici platoul e drept deasupra Dunării; nu este frecventat decât de soldați. E locul nesfârșitelor grajduri și al depozitelor de nutreț.

Santinelele, cu pușca la umăr, făceau de gardă, tăcuți. Codin se opri.

— Să așteptăm aici puțin, spuse el, încet. O să vie Alexe. Il știi pe Alexe! A îmbrăcat de trei ani **haina dracului**... Din fericire, face cu schimbul. Așa mai merge. Nu stă decât o săptămână pe lună la cazarmă. Acum trec pe la el, fiindcă ar putea să aibă nevoie de bani sau de tutun. Înțelegi, mânzule: gura e cea mai mare nenorocire a omului: cere mereu!

Codin vorbea cu voce caldă, dar fața lui era încruntată. Ochii-i păreau dușmănoși. Mă siliră să întorc capul.

Eram prin lunie... În fața ochilor noștri răsăritul își pierdea culoarea purpurie și scâlda pământul într'o lumină dulce și mângâietoare. Jos portul începea să se vadă limpede. Deodată, o trompetă rupse tăcerea cu sunetele sale metalice. Treșării, ca și cum aș fi fost împuns în inimă, și un val de bucurie mă cuprinse. Gornistul, înfipt în mijlocul curții, avea instrumentul îndreptat către soarele ce strălucea în dosul sălciilor din mlaștini și nesfârșitele modulațiuni ale **Deșteptării** păreau tot atâtea laude aduse zilei care se năștea. Imi oprii respirația... Imnul acesta matinal făcea să-mi vibreze tot corpul. Soldatul îmi părea un erou răsbunător; răsunetul apelului său domina în așa măsură viața, încât îmi închipuiam că tot universul îl asculta! Când goarna încetă, mi se păru că inima mi se rupe și se rostogolește în pânțece. Isbucnii în plâns.

Umilit că slăbiciunea mea avusese un martor, care fără îndoială va râde de mine, întorsei spatele lui Codin. Dar, surpriză! Punând mâna pe umărul meu, o mână de plumb pe care cu greu o su-

portam, el îngână cuvinte sugrumate de lacrimi:

— Fratello... fratello... Vezi?... nu-ți spuneam... ieri... că, și eu... și eu sunt slab! Fratello, nu-mi întoarce spatele...

Când ajunserăm între marile magazine cu fațadele întunecate și cu porțile zăvorite, de pe linia a treia a portului — linie ocupată de un nesfârșit lanț de vagoane cu cereale — încă nu se luminase bine. Sondorii rupeau plumburile, împingeau cu iuțeală porțile și săreau dintr'un vagon într'altul ca niște veverițe, având în mână micile sonde, nu mai mari decât niște eprubete, iar buzunarele pline de mostre. În fața unui depozit cu poarta căscată și neagră, o mulțime înghesuită, nerăbdătoare, urla să fie primită la lucru, cu o furie care îmi amintea grohăitul porcilor în fața ighiabului. Un om cu mutra posomorâtă și cu glasul tunător, suit pe o grămadă de saci, forma „poștele” și le trimitea la muncă. Dând din coate cu putere și înjurând năpraznic, cei mai voinici se impuneau și izbuteau să „apuce sacul”, pe când cei pierniciji se învârteau neputincioși, strigând că stau de mult fără lucru și că s'au săturat.

Codin mă lăsă câteva minute să privesc această gloată, apoi, luându-mă de braț, îmi șopti la ureche:

— Aici vătaful își alege oamenii pe sprânceană, numai dintre ai lui, cei cari îl lingușesc și îi plătesc să bea. Sunt mulți nenorociți cari așteaptă rândul dela două dimineața. Înțelegi, trebuie să se mulțumească cu ce „cade”, fiindcă sunt slabi. N'au pumnul destul de greu ca să facă, uite așa...

Și cu fața întunecată, cu fălcile strânse, porni domol, ca un elefant, spre mulțimea gălăgioasă. Mă urcai repede pe scara unui vagon și privii. Fără să spună un cuvânt, își croi drum printre trupurile omenești ca printr'un tufiș de stuf. Zărindu-l, vătaful își potoli glasul și mișcările, iar pe figura lui se ivi un surâs. Il văzui întinzând lui Codin o mână pe care acesta abia o atinse, dar n'am putut auzi nimic din cuvintele lor, atât era șgomotul de asurzitor. Din ce în ce mai uimit, îl văzui pe Codin chemând mai mulți hamali amărâți și distribuind fiecăruia câte un sac, pe care ei îl apucau ca pe-o pâine caldă. Alții strigau:

— Și mie, Codin, și mie, că-mi mor copiii de foamel

Codin, cu fălcile încleștate, se uita în-

cruntat la om, îl examina o clipă și-i arunca sacul, în timp ce vâtaful turba și tăcea chitic. Când termină, Codin ieși din mulțime și mă luă cu el într'un loc singuratic:

— Frate Adrian, acum poți să te duci la școală și să spui profesorului tău ce-ai văzut aici. Intr'un sfert de oră ai învățat mai mult decât în zece ani de școală. Ai văzut **adevărata față a lumii!**...

Voi să mă părăsească. Il luai de mână:

— Codin, ești mulțumit?

— De ce să fiu mulțumit?

— Că poți face binele.

Își plecă fruntea lui strâmtă și încrunțată și spuse ursuz:

— De ce mă întrebi asta?

— Ca să știu dacă ești bun.

— Nul! Nu sunt nici bun, nici mulțumit.

— Dar binele pe care îl practici te face iubit, și trebuie să te îmbuneze.

— Sfinte Dumnezeu! Țipă el, cu pumnii strânși. Ești un dobitoc! Binele pe care-l faci nu înseamnă nimic, fiindcă dragostea interesată nu ține de cald!... Așa că nu mă iubește nimeni! Dimpotrivă, sunt dușmănit cu ură de moarte!

Își acoperi cu mâna fața lui roșie, furioasă, ca și cum ar fi fost cuprins de ru-

șine; în clipa următoare reluă liniștit:

— Ah! sărmame prietene, iartă-mă! Te-am supărat, nu? Am făcut-o fiindcă m'am necăjit că n'ai înțeles nimic.

Nu, nu înțelegeam nimic. Eram turburat. Codin își făcu o țigaretă, o aprinse și trase cu putere în piept. Lăsând apoi să iasă fumul, deschise o gură enormă, care îi dădu o înfățișare de orangutan. Deodată, ca și cum ar fi voit să mă bată, mă apucă cu o mână de umăr — iar cu cealaltă îmi arătă pădurea de sălcii care se zărea pe malul din față, și-mi spuse:

— Vezi colo?... Ei binel cred că acolo sunt oameni cari mă iubesc fără niciun interes!...

Cuvintele din urmă le rostise apăsător, dar încă odată, nu înțelegeam ce însemnătate putea să aibă aceasta. A fi iubit, cu sau fără interes, era pentru mine chinătoare — nu mă gândisem niciodată la aceasta. Știam că mama mă iubește, și-mi era deajuns.

— Înțelegi? mă întrebă el.

— Aș vrea să văd în ce chip sunt oamenii aceia buni cu tine.

— Când vei voi, fratello!

— Numaidecât!

— Și școala?

— Nu mă mai duc.

După un ceas eram în mijlocul Dunării. În barcă se aflau o damigeană de zece litri cu vin, un clondir de un litru și jumătate de țuică și trei kilograme de mălai. Codin, în cămașă, cu capul gol, cu mânecile suflecate până la umeri, vâslea. Barca noastră luneca în susul apei mai repede decât acelea cari coborau. Lopețile se îndoiau, mă așteptam ca, dintr'un moment în altul, să le văd rupându-se.

Dar ceea ce mă înfricoșa peste măsură, era fața lui lucitoare, care în tăcerea ei, trăda o bucurie aproape bestială. Din când în când ochii lui de obicei nestatornici ca două picături de argint viu — oprindu-se asupra mea cu o pironeală ciudată, mă făceau să cred că sunt prada unui căpcăun din basmele bunicii, care înainte de a-și vârî prizonierii în frigare, îi îngrășa cu nuci și cu miez de pâine. Inspăimântat, îi strigai:

— Râzi puțin, Codine!

El râse. Teama îmi dispăru de îndată ce se iviră dinții lui frumoși cari îi îmbânzeau figura.

Codin o luă pe brațul Măcinului, vâsli încă un sfert de ceas și opri într'un loc singuratic de pe malul Ghecetului,

unde coborâram. Acolo, ca un copil care târăște după el un cal de lemn, Codin apucă cu o singură mână lanțul bărcii și o trase pe uscat.

La mica gospodărie ce se găsea cam la o sută de pași de mal, cel dintâi salut ne veni dela o haită de câini. Ne-ar fi sfâșiat desigur dacă nu ne-ar fi scăpat stăpânii, un bărbat și o femeie, cari păreau să aibă vreo cincizeci de ani, sărăcăcios îmbrăcați, cu obraji sbârciți și blânzi.

— Vezi, Codine? făcură ei bucuroși. Câinii nu te mai cunosc! Asta înseamnă că ne-ai uitat.

În timp ce ne strângeam mâinile, femeia, mai vorbăreață, întrebă mângâindu-mă părintește pe păr:

— Dar mânzul ăsta, al cui e?

— Al noiei vecine, o mamă care trebuie să fie o sfântă! răspunse Codin.

— Dumnezeu să-i dea sănătatea!

Ne așezarăm în jurul unei mese ce se găsea între patru sălcii plângătoare, ale căror trunchiuri, îndreptate în patru direcții opuse, păreau că se roagă cerurilor să le trimită un râușor. Codin scoase din traistă sticla cu țuică și umplu paharele. Șovăii să beau.

— Bea, fratello! îmi strigă Codin. Bea

fără frică! Dacă ești prost, te vei face și mai prost și nu va fi nici un păcat; dacă ai însă o inimă de foc, picătura aceasta de viață o va aprinde... Bea fără teamă, fratello!

Băui — în timp ce ei vorbeau de una și de alta și în timp ce eu priveam curtea neîmprejmuată în care mișunau găini, găște și porci — și așa fi băut mereu, dar mă oprii. Mă oprii, fiindcă mi se părea că sălciile își iau tălpășița către fluviu, pe când o stranie poftă mă cuprinsese de a săruta porcii și găștele în balta lor.

Femeia se ridică:

— Vă las, dragii mei... Am o vacă greu de muls din pricina mușcăturilor pe cari i le-a făcut vițelul la uger. Ugerul e numai o rană... O să încerc să mai storc ceva lapte, din ea, sărmănuța.

— Viu și eu, spusei.

În grajd, femeia mulgea și vorbea singură:

— Și zi, mama ta e spălătoreasă... Și poate să te îmbrace așa bine? Biata femeie! De câte s'o fi lipsind! Eh, lumea e plină de necazuri!

Se înghemuisse sub ugerul vacii și îi ungea țâțele cu seu; pe urmă, încetîșor, mulgea laptele într'o găleată.

— Vezi, băiețașule, trebuie să fii recu-

noscător mamei tale... N'au toji norocul tău... Nu te duce mai departe: uite, Codin, a fost bătut și chinuit când era copil. Părinții lui nu erau săraci, aveau pământ... dar dracul și-a vârât coada: aujunseră așa de calici că-și mâncau de sub unghie. Și bietul copil suferea fiindcă și părinții și vecinii îi spuneau că e urât: Da, era urât, avea un cap de maimuță, umflat ca un cimpoi, dar, Doamne Dumnezeule, ce vină avea el!... Râdeau de el de dimineață până seara. Asta doare. Băiatul s'a înrăit. La treisprezece ani părinții nu mai puteau să-l bată, și veni rândul lor să fie bătuți, căci Cel de Sus nu lasă nici o faptă fără răsplată. Cum erau bătrâni și sfrijiți, Codin îi lua de chică și îi svârlea afară, în vreme de iarnă. Mă duceam să-l rog: „Codine, flăcăul mamei, fie-ți milă de ei, că ți-au dat viață! E drept, au fost răi cu tine, dar Dumnezeu nu vrea să fii și tu ca ei. Fii bun, mieluşelule, fii milostiv!” Avea suflet și-i primea din nou în casă. Apoi nu l-am mai văzut timp de câțiva ani. Pe noi, în vremea asta, ne-a lovit o mare nenorocire: băiatul nostru cel mare îndrăgea o fată, dar dânsa s'a măritat cu altul și el s'a împuşcat cu puşca lui de vânătoare! Atunci ne-am retras aici ca

să ne rugăm în tăcere. Și iată-l pe Codin că se arată! Avea optsprezece ani, era voinic ca un taur și muncea într'o echipă de lucrători la facerea șoselei. Eh, câte lucruri triste!... Toți îl urau, din pricina tăriei lui!... Erau și din aceia, cari râdeau de urâtenia lui... Sfinte Dumnezeu! Le rupea coastele cu un singur pumn... Dar știa el că mulți îi purtau Sâmbetele! Și atunci, pentru a nu fi luat din somn, trecea „brațul" înnot, cu hainele colac deasupra capului, și se culca în bălți. Într'o noapte, patru din dușmanii lui trec gârla și-l caută pe Codin ca să-l omoare... Dragul meu băiat, a doua zi au găsit pe unul din ei lat, cu un lighean de mațe ieșite din burtă. Codin îl simțise, era și lună plină, și a ucis, apărându-se. Judecătorii l-au achitat. Dar ascultă: doi ani, mai târziu, a omorât un om pe care-l prinsese în patul iubitei lui! Atunci Dumnezeu l-a pedepsit pe Codin. Zece ani a tăiat sare în ocnă. Oamenii îi spun „ocnașul". N'au dreptate. Dovadă e că Dumnezeu e bun cu el și-i trimite acum un înger nevinovat ca tine, ca să-i fie tovărășie.

Codin mă chemă afară, pentru a merge să căutăm o rață sălbatecă prin scorburile sălciilor. Ne-am întors la

prânz, bășicați de jânțari. Atunci ne-am pus pe un ospăț împărătesc: șaisprezece ouă de rață în untură, borș pescăresc, o știucă lungă cât o vulpe, o găină cu mușdeiu și zece litri de vin — din care numai Codin bău jumătate. Apoi ne-am despărțit. La unu după amiază treceam Dunărea, pe un zăduf mare.

Pe fața lui Codin curgeau șiroaie de sudoare... Prin deschizătura cămășii sale umflată de vânt, vedeam pieptul lui cu păr lung și negru: ai fi zis un urs în cămașă. El lăsă un moment lopețile și răsufală adânc. Ii spusei, privindu-l drept în ochi:

— E adevărat, Codin: oamenii aceștia țin mult la tine.

— Nu-i așa? izbucni el. Cu toate acestea, nu le-am făcut nici un bine. Altor da, cum sunt cei de azi dimineață; lor, nimic.

— Și nu știi pentru ce țin la tine?

— Nu!... Nu știu pentru ce țin la mine!

Veniră vacanțele. Mă înțelesesem cu Codin să nu ne arătăm niciodată împreună în mahala, pentru a o cruța pe mama, care nu știa nimic. Dar puteam acum să mă duc nestingherit să mă așed

pe băncile cârciumii Anghelinei și să-mi privesc prietenul în voie; de la intervenția lui neașteptată, nimeni nu mai îndrăznește să mă atingă. Și iată cum, într-o Duminică seara, am fost martorul celei mai grozave încăierări pe care o văzuse vreodată mahalaua.

Pe la cinci cârciuma era înțesată de bețivani. O bună parte nu făcea decât să prelungească cheful început în ajun; Codin era dintre aceștia. O bandă de vreo zece inși îl întovărășea, dar el, ca totdeauna, era numai cu Alexe la masă. Vinul curgea; grătarul trimitea valuri de obleți fripți; doi Țigani obosiți scârțâiau încetșor din vioară sau din cobză, cu sau fără acompaniament de voce. Un cântec nou circula în oraș. El se potrivea atât lui Codin, cât și frumoasei și posacei lui iubite. Alexe îl repeta fără încetare:

Geaba ai sprâncene multe
Că le ții posomorâte.
Mai bine mai puținele
Să mă uit cu drag la ele.

Geaba mă mai duc acasă
Că n'am nevastă frumoasă.
Nici nevastă, nici copii
Bărbat fără căpătâi.

Rezemat pe ciomagul său de corn, cu cureaua pe după mână, Codin asculta, bea și tăcea, dar se simțea măgulit când banda lui îl saluta cu chiote de veselie. Toți erau bine îmbrăcați, deși aveau hainele pătate. Purtau pălăriile pe ceafă, pe frunte sau pe-o ureche, iar unii țineau între dinți o mușcată. Mulți lăsau să li se vadă cuțitele la brâu, alții le aveau ascunse sub vestă. Cu toate acestea, atmosfera era calmă. Când, uimire: patru trăsuri încărcate, ducând doisprezece tineri, însoțiți de trei lăutari, cotiră colțul străzii Grivița și se opriră în fața cârciumii. Toți coborîră. Gălăgia lor puse mahalaua în picioare. Toate femeile apărură pe la porți.

Era cu ochi și cu sprâncene: „prietenii” din Atârnați (mahala tot așa de vestită ca și Comorofca) veneau să se răfuiască cu ai noștri pentru vreo ciomăgeală mâncată cândva și nerăzbu-nată. Nu ascundeau nimic. Indrăzneți, obraznici, provocatori, cerură să bea... Nefiind nici o masă liberă, fură serviți pe scaune. Ei se mâniară și veniră să ia o masă, care fu, ca din întâmplare, una din cele ocupate de oamenii lui Codin. Acesta tuși liniștit, și-și luă o poziție de apărare. Cei doi jăvlani, cari

păreau să fie conducătorii noilor veniți, tușiră și ei, fiindcă șefii sunt totdeauna foarte demni. În vremea asta gloata striga Țiganilor:

— Cântați, leproșilor! Ce?... Ați înlemnit, fiindcă v'am adus în cuibul secăturilor ăstora de comorofceni?

Codin tăcea mereu. Ochii tovarășilor lui erau la el, fiindcă el era cel dintâi care primea insultele. Unul spuse:

— Se 'ngroașă gluma!

Fricoșii, ca și cei pe cari nu-i priveau aceste lucruri, o șterseră. Rămaseră față în față numai cele două cete hotărâte la orice. Noi, băieții, ne depărtarăm ceva mai încolo, ca să facem loc. Anghelina strângea în grabă paharele și sticlele, iar birjarii și lăutarii nu așteptau decât un semnal ca s'o ia la goană.

Semnalul acesta — care mări reputația de om drept al lui Codin — fu dat, în seara aceea, într'un chip cu totul neobișnuit.

Doi marinari englezi, fumându-și liniștiți pipa, treceau, plimbându-se și privind curioși în dreapta și în stânga. Dumnezeu știe ce vânt blestemat îi împinsese prin partea locului, fiindcă strada prostituatelor, singura pe care o frec-

ventau marinarii străini, era destul de departe de mahalaua noastră.

Doi ticăloși din grupul celor din Atârnați se desprinseră pentru a provoca pe Englezi. Aceștia se opriră și salutară cuviincios.

— Și așa, hai?... Ați venitără pe la noi, ca să arătați gagicilor noastre murele voastre de herari!

Marinarii, neînțelegând nimic, se priviră mirați. Atunci Codin se ridică, cu o semeție care mă înfioră. Sgomotul încetă ca prin farmec. În mijlocul unei tăceri de mormânt, el tună către dușmanii lui:

— Dacă haitele voastre se leagă de străini, aici la mine, vor avea de a face...

Nu-și termină vorba și Englezii erau la pământ, dar în aceeași clipă bătă lui Codin cădea în grămadă ca un trăsnet. Cât ai clipi din ochi, nu mai puteai să vezi nimic: birjarii plesiră din bice; Țigarii din amândouă bandele și marinarii, cu revolverele în mâini, o rupseră la sănătoasa. În mijlocul drumului, o movilă de trupuri omenești se înodase cu furie, învăluită într'un nor de praf ridicat de frământarea picioarelor. Cio-megile trosneau; cujitele cădeau din

mâini zdrobite: alte cujite rămâneau amenințătoare, gata să se înfigă în inimă sau în burtă. Adversarii dezarmați se rostogoleau într'un corp la corp înversunat. Mamele și soțiile bătaușilor din mahala le săreau în ajutor și loveau la nimereală.

Atenția tuturor era însă atrasă de lupta dintre Codin și unul din cei doi șefi atârnațeni. Acesta din urmă era departe de a fi de talia potrivnicului său. Il ținea totuși în respect cu ajutorul unei bâte lungi și înspăimântătoare, în vârful căreia se găsea o piuliță de osie.

Bătaia se desfășura pe locul manejului și, după un sfert de ceas, nu se mai aflau în picioare decât cei doi frunțași. Răniții zăceau la pământ, printre pălării, haine, cujite și ciomege frânte. Mai era unul care lupta din greu: amicul Alexe. Secătură, el ținea piept unei alte secături, când, deodată, strigă rugător:

— Codinel... Mă omoară!

Codin sări în lături, se întoarse și croi adversarului lui Alexe un ciomag în spinare. Omul gemu și se prăbuși, dar în aceeași clipă, ghioaga cea ferecată cu înspăimântătoarea piuliță lovea năpraznic pe la spate în capul lui Codin, ocro-

tit din fericire de pălăria de postav înfundată până pe urechi.

O secundă, crezui că-l văd pe Codin prăbușindu-se... Dușmanul credea și el același lucru, căci cu ciomagul ridicat, aștepta șovăind. Dar Codin nu căzu, ci, după ce se clătină o clipă, amețit, își apucă bâta cu amândouă mâinile și începuse să o învârtască pe deasupra capului, descriind cercuri fulgerătoare. În felul acesta se năpusti asupra rivalului său, care, îngrozit, se retrăgea de-a nădăratelea, învârtind și dânsul ghioaga. La un moment dat, cele două bâte se isbiră cu putere. A atârănăteanului sbură în vânt. A lui Codin se rupse. Și pe când cel dintâi se puneă pe-o fugă de-i sfârșiau călcâiele, cel de al doilea, trăgând cuțitul, se luă după el. Atârănăteanul alerga în zigzag, cu pași mici și iuși, pentru a-l înșela pe Codin care cu salturi de gorilă îl urmărea de aproape, întinzând cuțitul gata să-l înjunghie și suflându-i în ceafă duhul morții.

Înțelesei numai decît că din toată lumea aceea care privea pe la porți, nu se va găsi nimeni care să sară și să scape un om dela moarte, nimeni care să evite unui fost ocnaș o nouă osândă. În această fugăreală ucigașă, cele două

victime ale vieții își pierduseră înfățișarea omenească: Codin, cu ceafa și cu urechea dreaptă plină de sângele care curgea din pălărie; cel urmărit, cu fața albă ca ceara, cu gura deschisă, cerșea din ochi îndurare. Iată că, tocmai când treceau pe dinaintea trotuarului meu, îl văd pe Codin că întinde brațul și lovește. Un singur strigăt ieși din piepturile tuturor... O femeie însărcinată leșină... Dar cuțitul nu face decât să sfâșie haina, de sus până jos, cu căptușeală cu tot — și acum, cu cele două pulpane fâlfâind în vânt, cel gonit alerga cu ultima des-nădejde, găfâind, clătinându-se.

De data asta, Codin nu va mai spinteca haina, ci chiar șira spinării. Și parcă-l văd pe Codin în lanțuri, dus între baionete la Palatul Justiției, unde-l vor judeca „domnii aceia cari nu tutuiesc”.

Un gând mă fulgeră! Și la apropierea celor doi îndrăciți, mă trântesc la pământ în picioarele lui Codin! Gheata lui grea îmi isbește trupul, și Codin cade cu capul în țărână, în timp ce eu țip mai tare decât era nevoie, țip înainte de a fi lovit.

Mă uit după cel urmărit: e departe, fuare și întoarce capul fără să înțeleagă nimic, fără să-și creadă ochilor, iar eu sunt tare bucuros că el e departe. Ina-

inte de a se face nevăzut după un colț, omul își întoarce din nou capul și din nou nu înțelege nimic. Mulțimea împetrită, mișunând în fața porților și mută de spaimă, nu pare să înțeleagă nici ea ce s'a petrecut.

Era totuși cineva care înțelegea.

Stam amândoi întinși la pământ, eu ținându-mi coasta unde mă lovisse gheata; Codin scoțându-și cu greutate pălăria și constatând că dedesubt nu mai era păr, ci un calup rotund de piftie roșie. El începu să ia cu amândouă mâinile bucăți de sânge încheșat, pe cari le aruncă în praf. Apoi, pipăindu-se după cap, mă privi drept în ochi. Fața lui, asudată și mânjită de sânge, semăna cu aceea a unui înecat scos din apă și lăsat la aer pe mal — atât îl congestionase mânia și îl făcuse de nerecunoscut. Ochii, injectați și ieșiți din orbite, priveau cu acea fixitate turbure pe care o au câinii turbați. Descleștându-și cu greutate fălcile înțepenite de ură, spuse:

— Ai văzut tot?...

li răspunsei afirmativ, coborând pleoapele.

— E vina mea?

Făcui semn din cap că nu. Nu puteam

vorbi, de groaza celor ce vedeam în jurul meu. Trei trupuri zăceau, de la începutul încăierării, fără să mai dea semne de viață.

Codin își luă cuțitul și se ridică cu greu. Cercetarăm pe cei trei răniți de moarte: doi dintre ei erau în agonie; al treilea cu fața la pământ, într'un lac de sânge, avea ochii închiși, iar obrazul stâng se rezema pe praful moale. Arătându-mi-l cu degetul, Codin spuse:

— Acesta nu mai are nevoie de nimic! Ceilalți îl vor urma înainte de apusul soarelui.

Mortul era un flăcău din mahalaua noastră, prieten devotat al lui Codin; cei ce trăgeau să moară făceau parte din ceata atârânătenilor.

Ne îndreptarăm spre bulevardul Cuza, unde Codin voia să ia o trăsură și să se ducă la un doctor. Depărtându-mă de Comorofca, îmi aruncai încă o dată ochii pe câmpul de bătaie. Mulțimea începuse să se adune cu teamă, dar nu vedeai nici un om de la poliție, nici o ambulanță.

Omenirea e liberă să se omoare...

Codin se însănătoșise, când ancheta oficială, după ce ascultase pe toți mar-

torii groaznicului măcel, îl scosese din cauză. Mă plimbam acum cu Codin în văzul și cu știința tuturor: un mânz însojind un elefant!...

Și iată că se svoni într'o dimineață, că holera, care bântuia în Rusia, pătrunsese pe Dunăre până la Reni. Neli-niștea fu mare; autoritățile își aduseră în fine aminte că mahalaua Comorofca era un focar de infecție și trimiseră agenți sanitari, însărcinați s'o înnece în var și în acid fenic.

Mama voia să mă trimită la țară, la unchii mei, dar m'am împotrivit: Codin mă atrăgea mai mult decât Baldovineștii. Prietenul meu își bătea acum mama în fiecare seară și o arunca noaptea în stradă. Cum era foarte cald, ea stătea acolo până la ziuă, ghemuită pe pietriul din fața porții. Dimineața, când pleca în port, Codin o găsea dormind, îi mai dădea un picior și o lăsa gemând.

Eram foarte mâhnit de o asemenea cruzime. Explicația pe care o da mahalaua era că mama Anastasia avea pă-mânt și că fiul ei o bătea ca să-l vândă. Povestea aceasta nu-mi ajungea, iar Codin nu-mi dădea nicio lămurire. Femeile (până și mama) vorbeau de aceste schingiuri cu o liniște înspăimântă-

toare: se obișnuiseră. Ele se mirau mai curând când auzeau că mama brutalizată dormise o săptămână în odaia ei.

Această neîndurare se datora mai mult faptului că mama Anastasia era sălbatec de tăcută. Vecinele spuneau că nici nu știu cum îi e glasul. Sgârcită până la desgust, închisă la suflet și dușmănoasă, ea umbla veșnic numai prin mijlocul drumului, pentru ca să evite orice atingere cu alți oameni. O vedeai strecurându-se printre căruțe și trăsură, pipernicită, slabă ca o arătare. Nimeni nu știa unde se duce, nici de unde vine. Cu toate că-i scotocea adesea boarfele, Codin nu găsisese vreodată la ea nici măcar cu ce ai fi putut cumpăra un cățel de usturoiu. Când era aruncată afară, ea urma supusă pe femeia care binevoia s'o adăpostească o noapte și să-i dea o strachină de ciorbă. Dar a doua zi, aceste femei erau pentru ea niște necunoscute. Ținea veșnic ochii la pământ, ca să adune cuie ruginite, cârpe, cioburi și cutii goale de chibrituri. Când o întreba cineva:

— Bine, Anastasio, de ce nu vinzi ceva pământ?

Răspundea neschimbat:

— Fiecare și le știe pe ale lui.

Când se svoni de holeră, Codin începu s'o ia din scurt. Și era ceva hazliul. Cu nasul lipit de gardul care despărțea curțile noastre, vedeam tot ce se petrecea la ei. Codin sosea, își găsea mama pe prispă și îi dădea câteva picioare; apoi, ridicând-o de ceafă, aproape numai cu două degete, așa cum faci cu motanii râioși, o arunca în uliță. Ai fi zis că fiecare din ei își făcea o datorie zilnică: el, de a-i distribui porția de lovituri și de a o svârli afară; ea, de a se afla la postul ei pentru a „încasa”, a geme puțin și a se așeza pe pietroi. Nici un cuvânt, nici un țipăt mai tare, nici o explicație. Fiecare știa despre ce era vorba.

Mama nu se amesteca niciodată în treburile altora; dar într'o seară, gândindu-se poate că este de datoria ei, se întoarse însoțită de Anastasia. Aceasta o urma ca un biet animal și, în bucătărie, se înghemui tăcută într'un colț. Nu cunoșteam încă expresia ochilor ei și încercările mele de a-i privi au fost zadarnice. Ea stătea cu capul în jos ca o tâmpită, aruncând în jurul ei priviri piezișe.

Deși lampa ardea aproape de colțul în care se așezase Anastasia, nu pu-

team totuși să văd decât gura ei cu buzele tivite și ascuțite, ca o târniță de găină. Mama îi dădu să mănânce puțină ciorbă, apoi, apropiându-și scaunul de ea, îi spuse:

— Te chinuiești de pomană, biată Anastasiol! Ai face mai bine să vinzi pentru fiu-tău câteva pogoane de pământ, ca să te lase în pace.

Știam că nu răspunde niciodată decât prin fraza ei unică, dar, spre uimirea noastră, vorbi — și ceea ce spuse fu groaznic. Abia mișcându-și buzele, cu voce spartă, ne privea cu ochi de bufniță:

— Spui că aș face bine să vând... Să vând, să vând... E ușor pentru voi. Eu îți spun că băiatul tău ar fi făcut mai bine să-l lase pe ocaș să ucidă în ziua aia... Ar fi fost acum la ocnă... Scăpam de dânsul.

Schimbai cu mama o privire plină de spaimă. Nu ne venea să credem ochilor. Mă cuprinsese o furie nebună, îmi venea să-i arunc lampa în cap, dar iată că în chenarul negru al ușii deschise apăru Codin. Mama îi sări înainte pentru a nu-l lăsa să se apropie de bătrână. Neclintită în fața lui, privindu-l drept în ochi, îi spuse:

— Codinel... N'ai s'o atinge în casa mea, decât trecând peste mine...

Codin, cu capul gol, în papuci și în cămașă, plecă fruntea și-și lipi bărbia de piept în semn de încuviințare. Pe urmă ridicând capul:

— Mamă Joițo! N'am venit să mă ating de ea, ci ca să-ți spun să nu ții sub acoperișul dumitale pe nemernica asta! Nu e o mamă, e ciuma....

— Te-a purtat în pânțelele ei, Codinel îl întrerupse mama.

El își duse mâna la frunte:

— Nu-mi mai aduce amintel... Mi-e rușine! M'a nutrit cu venin.

Și plecă ascunzându-și fața cu mâna. Mama se întoarse către „ciumă”.

— Nenorocito! Te va omorî... Ai să vezi!

— Nu-i nimic! Dar pământ nu vând!

— Și ce vrei să faci cu pământul? Tot lui o să-i rămână, după moartea ta!

— Nimic!... N'o să-i rămână nimic!... Am dat tot bisericii, tot, na!...

Făcu cu tifla către ușă. Atunci mama o dădu afară și Anastasia se duse să se ghemuiască pe pietroiul ei.

De câteva zile, Codin se pregătea să se ducă la vânătoare de rațe și găște săl-

batece, foarte departe în tufișurile mlăștinoase. Avea o pușcă frumoasă cu „încărcătură centrală” și-mi lăsa gura apă, când îl priveam fabricându-și cartușele. Dar erau greutăți mari de înfruntat: trebuia să pleci de cu seară, să te culci în baltă, să străbați kilometri de mărăcini și de ape stătătoare în cari mișună lipitorile și țânțarii. Căci în timpul ouatului, când păsările se adăpostesc în sălciile noastre, vânatul este oprit, iar atunci când este îngăduit, ele părăsesc meleagurile noastre și se duc la dracu în praznic, unde pușini vânători îndrăsnesc să le caute.

— Este țara nufărului alb și a murelor sălbatece, catifelate, mari ca cireșele!... îmi spuse Codin, făcând cu ochiul.

Nu trebuia mai mult ca să-mi pierd capul; și seara, o înștiințai pe mama că a doua zi voiu însoți pe Codin la vânat. Ea știa că ar fi fost zadarnic să se împotrivească. Cu toate că eram un băiat cuminte și mă înțelegeam cu mama în toate privințele, pentru anumite lucruri eram neînduplecat. Dânsa opuse mai întâi o slabă rezistență, apoi cedă.

Vânătoarea în bălțile mari poate să țină mai multe zile — totul depinde de noroc. Plecarea vânătorului constituie o

frumoasă manifestare de mândrie: pușca, sacul de vânat, cartușierele, sacul cu hrană, păturile, toate acestea sunt pline de vanitate și de făgăduieli. Copiii mahalalei formează o companie de onoare, care întovărășește pe vânător o bună bucată de drum. La întoarcere, îl pândesc și îl primesc cu sentimente deosebite: dacă sacii sunt plini de vânat, îl ridică în slavă; dacă din nenorocire sunt goi, îl întâmpină cu ostilitate și batjocură.

Onorurile plecării, Codin le primi în fața cârciumii Anghelinei, de unde își luă provizia de băutură — apa din bălți fiind nesănătoasă. Apoi ne duserăm să luăm un câine, care, bucuros, sări pe Codin ca și cum ar fi fost stăpânul lui. La căderea nopții, barca noastră plutea departe, pe Filipoiu, pe care-l părăsi îndată pentru a intra pe un „braț” mic, foarte îngust, unde pierdui puțința de a mă orienta.

Codin cunoștea bălțile cum își cunoștea buzunarele. Alunecam pe sub sălcii stufoase cari ne ascundeau cerul înstelat, singura călăuză în aceste meleaguri. Toți, Codin vâslea fără șovăire. Uneori, apele fiind mici, barca atingea fundul. Atunci înaintam agățându-ne de ramurile sălciiilor, sau împingând cu lopețile în

maluri și, când nici asta nu mai folosea la nimic, Codin se cobora în apă până la genunchi și trăgea barca.

— Ei drăcie, apele sunt mai mici decât credeam!... Dar nu trebuie să ne supărăm pentru atâta lucru. Dacă cerul rămâne senin, va ieși în curând luna plină... Atunci va fi mai plăcut și mai ușor de înaintat.

Curând sălciile se răriră, cerul se arătă în toată frumusețea sa nocturnă și întinderi de pământ mari și întunecate se deschiseră în fața noastră. Ne găseam într'un adevărat labirint de canale naturale, mirosind a nămol și a pește. Trebui să mă cobor și eu pentru a ușura barca; și în timp ce Codin trăgea de lanț, eu mă desfătam alergând desculț pe huma moale ca un covor, alături de „Tigrus” pe care-l țineam de curea.

După numeroase cotituri, dădurăm în sfârșit de un lac mare și adânc, în care eram fericiți să putem pluti în voie. În tăcerea ușoară a pașnicei nopți de Iulie, gustam, pentru întâia oară, plăcerea rară de a mă simți pierdut în imensitatea bălților, de a nu auzi alt șgomot decât plescăitul lopeților, salturile peștilor la suprafață și țipătul bufniței în întunecimea nopții.

Discul aprins al lunii pline să găsea deasupra orizontului când Codin, încărcat cu unelte de vânătoare, iar eu ținând câinele, părăsirăm barca pentru a merge pe uscat către cuibul găștelor și al rațelor sălbatece.

În fața noastră, mare cât pământul, se deschidea nesfârșita întindere a stufărișului, legănată de adierea ușoară și caldă a unui vânt de vară — haosul acesta în care domnesc lupul, vulpea, miriadele de țânțari; în care cel mai tare, fără nici o opreliște îl sugrumă pe cel mai slab; unde lipitoarea e iute ca un șarpe; unde gustoasele mure și strălucitorul nufăr nu sunt atinse decât de adierea vântului și de unde se ridică, în înfiorarea nopților de vară, dumnezeiescul cântec al broaștelor, verzi ca frunza lată pe care stau pitite.

Merserăm kilometri întregi pe un teren mărăcinos, sâcâiți de sgârieturile pe cari ni le făceau rugii spinoși ale căror mure ne cădeau în mână. Străbătuserăm câteva bălți, adânci până la piept, deschi-zându-ne cu greu drum prin desișurile de stuf și rogoz cu frunzele tăioase și pline de mazăgă.

Auzit de aproape, în noaptea uimitor de luminoasă, mărețul cântec al broaște-

lor întrece în frumusețe toate emoțiile cari ar putea să-ți înalțe sufletul. Codin îmi arată păpurișul plecându-și spicele flocoase, care păreau că ascultă concertul și mulțumeau lui Dumnezeu.

— Am ajuns!

Codin își aruncă povara la pământ.

Ne aflam la marginea unei întinderi de apă care cuprindea mai multe zeci de hectare, cea mai mare dintre toate cele pe cari le străbătusem. Celelalte maluri, hăt departe, abia se zăreau în lumina lunii.

Codin scoase din sac o mică seceră și intrând în stufăriș, începu să taie cu înfrigurare.

— Ce faci cu atâta stuf? întrebai.

— O insulă, mânzule, o insulă și o colibă, pentru a înșela vânatul. Ai să vezi numaidecât... Adună-l, dacă vrei, grămadă la un loc. Când voi termina, voi face snopi.

Ceva mai târziu, într'un loc mai puțin adânc al lacului, se putea vedea un ostrov făcut din șase straturi de snopi, așezați ca o stivă. Coliba, făcută de asemeni din stuf, ne ascundea. În loc de tavan, cerul. Aceasta era pânda.

— Vânatul pe care-l vom doborî, mur-

mură Codin, e foarte șiret. Rațele sălbatice se hrănesc într'un loc și se odihnesc în altul. Dimineața le vezi fugind dinaintea zorilor; seara, dinaintea asfințitului. Este un veșnic du-te vino între aceste două ținte. Atunci numai, poți să le lovești, căci, în stufărișul lor, se cufundă la cel mai mic sgomot. Și nu numai atât! Dacă trec deasupra desişului, sboară mai sus de bătaia puștii. Mă vei întreba: dacă e așa, cum le dobori? Uite cum, frătui: aceste dihanii pier ca și noi, prin slăbiciunea lor! Când apele sunt străvezii, le place să se privească în luciul lor și sboară jos de tot. Așa că, dintr'o pândă, le împuști ușor. Înțelegeți acum pentru ce toată această osteneală?

Marea întindere de apă, vibrând ca argintul viu în lumina lunii și înconjurată de maluri tainice, mă făcea să cred că un nou potop înecase lumea și că noi eram singurele ființe rămase în viață. Un val de fericire mă năpădi, o nevoie de-a striga, de-a plânge sau chiar de-a mă arunca în apă.

Tremurând de emoție, apucaii mâinile lui Codin care râdea, arătându-și dinții săi frumoși, și-i spusei:

— Te iubesc, Codinel

— Știu că mă iubești, Adriene!... Și

sunt mârhnit cã te aud spunându-mi-o.

— De ce mârhnit, Codine?

— Mârhnit, fiindcã n'ai cinci sau zece ani mai mult, ca sã ne facem fraji de cruce.

— Dar ai un frate de cruce: pe Alexe.

Codin oftã din greu și fața-i se întu-
necã:

— Alexe nu-i un adevãrat frate de cruce... Am fãcut asta din prostie, dar n'are nici o valoare. Alexe e ca și ceilalți, cari se tem de mine și fac pe mârja blândã, fiindcã sunt puternic. Dacã mâine n'aș mai fi, heil m'ar scuipa în obraz. Alexe cel dintâi. L-am ales pe el de ciudã, din disperare și fiindcã știe sã cãnte frumos. El m'a ales din mândrie, ca și frumoasa Irina, cãreia îi place sã se numeascã iubita lui Codin, dar dacã nu i-ar fi așa fricã de el, l-ar înșela chiar în noaptea asta!

Își ridicã fața cãtre discul argintat de pe cer, care i-o luminã, și vorbi cu amã-
rãciune:

— Prietene Adrian!... Un frate de cruce este altceval... Ceva care poate nici nu existã!... Un frate de cruce este **cineva prin el însuși**, nu prin altul, și atunci dragostea sa e mare, desinteresatã, scumpã inimii noastre! Cãci vezi, fãcând servicii,

este ușor să te faci iubit. Dar, iată, am ajuns să mă întreb: acest cineva prin el însuși, poate el să iubească cu o dragoste puternică?

Codin își șterse fața cu mâna, apoi își aprinse o țigare. Era încurcat, neștiind dacă înțeleg. Imi spuse:

— Îți voi explica cum se întâmplă între oameni. Ai auzit spunându-se că am omorât un om, acum doisprezece ani, în sălciile din fața Ghecetului: acela fusese fratele meu de cruce. Înainte de a fi dușmani de moarte, ne-am iubit... Eu mai ales, eram pentru întâia oară iubit de un prieten. Aveam șaptesprezece ani, ieșeam dintr'o copilărie de câine huiduit. Sunt fiul a două râmel... Părinții mă băteau și mă trimiteau să fur lucruri de nimic: o traistă de grâu din port, sau o găină de la vecini. În loc să-mi mulțumească, îmi spuneau că sunt așa de urât că aș putea să fac să lepede o femeie borfoasă. În stradă, copiii mă mângâiau la fel, dar asta nu ținu decât până ce împlinii eu paisprezece ani, apoi fu rândul meu, să-i mângâi în felul meu! Atunci sângele mi se otrăvi cu veninul tuturor șerpilor de pe pământ! De îndată ce vreunul mai îndrăznește să vorbească de urâtenia mea, pe

loc îi rupeam coastele. Cred că tata a murit de mâna mea. Atunci se ivi Tănase în drumul meu și mă iubi din primul moment. Era frumos ca Alexe, însă puternic și mărinimos. Amândoi aveam aptesprezece ani. Ah, frate Adrian, ce mare lucru e să te iubească un om! Când, pentru prima oară, primii sărutul său de prieten, lumea parcă își schimbă înfățișarea. Nu mă mai băteam aproape de loc, răbdam să mi se spună că sunt urât! Ne făcurăm frați de cruce și ne iubirăm fără interes, — nu, nu mai încape îndoială. Dar opt luni mai târziu, gelozia pe care o simți din cauza voiniciei mele, îi turbură sângele: Tănase căpătă ochiu pizmuitor. Nu mă mai săruta. N'am spus nimic, l-am iertat. Ca să-l fac să-și revină, îl iubeam mai mult și mă feream să par mai tare decât el. Căci din pricina aceasta mă ura. Cu toate astea, din zi în zi se depărta mai mult, până ce odată, mi-aduc aminte cu groază, buzele acelea pe cari le sărutam cu sfântă iubire de prieten, de frate, mi-au spus: „Bot de maimuță”. Am plâns atunci pentru întâia oară în viața mea. Iertai totuși. Dar Tănase aluneca, aluneca mereu. Acum nu mai era nimeni care să știe să râdă de urâtenia mea mai cu haz

decât el. În cele din urmă încercă să mă bată. Mă stăpâneam. — Și iată că frațele meu Tănase veni într'o noapte, întovărășit de trei ticăloși, să mă surprindă dormind în desișul din sălcii și să mă omoare. L-am omorât eu. — Ascultă acum judecata oamenilor: m'au achitat și, cu toate astea, eram un uci-gaș, pentrucă aș fi putut rupe o cracă dintr'un pom și să-l gonesc! Dar am vrut, am vrut cu tot dinadinsul să-l omor pe Tănase și l-am omorât! Dimpotrivă, domnii judecători m'au găsit vinovat, doi ani mai târziu, când am ucis pe omul, pe care l-am prins în așternutul iubitei melel Eheil... Aș fi omorât atunci chiar și pe Dumnezeu ăsta care cârmuiește lumea așa de rău. Tu, Adrian, care nu știi ce este suferința iubirii înșelate, să știi că ea e mai rea decât foamea care-ți sfâșie mâțele, mai rea decât arsura fierului roșu, mai rea decât moartea!... Eu eram cel ucis atunci și tot pe mine m'au trimis la ocnă! Să-ți întrec asta în cap, Adrian, și să-ți aduci aminte totdeauna: oamenii nu pot să iubească; oamenii nu știu să facă dreptate!...

— Eu pot să te iubesc, Codine, spusei.
Vreau să fiu fratele tău de cruce!

Codin îmi mângâia părul. Părea du-

reros de mișcat. Rămase multă vreme fără graiu, pe urmă zise:

— Și eu cred, Adrian, că numai tu ai putea să iubești un ocaș și să faci dintr'un ucigaș un om bun; dar ești prea mic ca să-ți legi cuvântul. Afară de asta, știi că frajii de cruce își fac cu cuțitul o cruce mică pe brațul stâng și fiecare soarbe sângele care vine din inima fratelui său. Il pedepsesc cu moartea pe fratele care mă trădează, după ce mi-a băut sângele.

— Ei bine, Codine: voiu bea din sângele tău și mă vei pedepsi cu moartea dacă te voiu trăda.

Codin sări ca o fiară sălbatecă, făcând să se cutremure insula noastră! Câinele lătră. Stând jos, îl văzui că-și ridică brațele către cer. Crezui că mâinile lui vor atinge luna. Se bătu peste frunte cu putere:

— Dumnezeule atotputernic! tună el, deschizând brațele. Tot face să fii om, chiar când ai un bot de maimuță, dacă poți să te faci iubit într'atâta de un copil!

Tăbărând pe mine, îmi strivi umerii cu palmele lui grele, îmi luă capul între mâini și mă privi drept în ochi. Mă privi și îl privii — și niciodată n'am văzut un

om mai frumos decât era Codin în clipa aceea...

— Prietenel strigă el, vei avea curajul să mă lași să-ți sgâriu brațul pentru ca să gust sânge nevinovat?

— Dal... Uite, taiel...

Și întinsei brațul stâng; eram nespus de fericit. Se piti în fața mea și, fără să mă slăbească din ochi, scoase cuțitul... îl ținu o clipă în așa fel, încât crezui că mi-l înfige în piept... Oțelul luci sub ochii mei... Nu mișcam.

— Taie, Codinel

Atunci, ținându-și răsuflarea, își scoase pălăria și se închină de trei ori. Imi luă mâna stângă, care ardea. Cu dreapta așeză vârful cuțitului înăuntrul și în mijlocul antebrațului și așteptă... Surâsei feței lui redevenită sălbatecă:

— Râzi, Codine, râzi tare și taiel

El râse cu toată minunea dinților săi, de albeața porțelanului. Și, în timp ce ochii lui stăteau înfipti într'ai mei, simții pe braț o mică arsură, o ușoară tăietură făcută în cruce. Mâinile lui Codin căzură tremurând. Buza de jos începu și ea să tremure, ochii noștri se opriră asupra răniei: o cruce neregulată care sângera ușor. O privi fîntă, speriat... Pe urmă își înclină capul peste brațul meu, buzele

începură să sugă, căldura lor îmi făcu rău...

Codin rămase așa multă vreme... Nu mai mișca... părea adormit. Capul și trupul său formau un morman inert. Atunci îl sărutai pe creștet, așa cum deseori sărutam capul mamei. El se ridică, ochii îi luciră în întunerecul care începea să se risipească. Aproape mașinal, luă cuțitul și dădu două lovituri violente în antebrațul lui voluminos. Sângele țâșni din tăietura în cruce. El apropiă rana de buzele mele:

— Bea, frate, și inimioara ta va ști ce este iubirea unui ocaș — după cum a mea va duce cu ea în groapă iubirea unui copil!...

Băui sângele lui Codin — în timp ce Tigruș ne privea cu ochii lui nerăbdători.

Frumoasa noapte se sfârșea.

La primele licăriri ale zorilor, se iviră cârduri de rațe, sburând foarte jos. Codin trase câte două focuri în fiecare cârd și patru dintre ele se prăbușiră în lac, de unde câinele se duse să le aducă. Pe urmă veniră găștele, dar acestea, rănite numai, scăpară. Nagâții cari se apropiară cu sgomotul lor caracteristic, ne lăsară șase bucăți. Soarele începea să dogorească, țânțarii

erau grozav de răi. Pe la zece ne întorceam în port, spetiți, plini de noroiu, bășicați, dar bogați de slavă și de frăjie.

Era Duminecă, portul pustiu. O luarăm prin „Vadul Comorofcei”. Copiii ne recunoscără și Codin le arătă vânatul. Aceasta fu de ajuns pentru ca toată hăr-mălaia să se ia după noi. Dar mie îmi era rușine ca Dumineca să mă arăt atât de murdar în văzul tuturor. Il rugai pe fratele meu s'o luăm pe la abator. El se supuse, cu toate că pe drumul acesta se găsea casa Irinei, frumoasa lui ibovnică. Aceasta, ca toată mahalaua, trebuia să fi ieșit în poartă.

— Dacă mă vede în zdrențele astea o să-i par și mai urât decât sunt! glumi Codin.

Atunci, un copil apropiându-se de el spuse în râsul tuturor:

— Știi, Codine? De cum s'a luminat, „Cotoiu” a venit să dea târcoale pe la ferestrele Irinei. Trebuie să mai fie și acum p'acolo.

„Cotoiul” era porecla unui băiat de viață, veșnic îndrăgostit, haimana nocturnă și înduioșător de caraghios. Trânte-lile pe cari le mâncase în cariera lui amoroasă erau nenumărate, iar răbdarea

cu care le încasa era proverbială. Irina, singură, temuta iubită a lui Codin, fusese până acum scutită de serenadele lui.

Mă gândii să nu se întâmple ceva:

— Codine, îl rugai, făgăduiește-mi că nu-l vei batel

— Ah, oftă el, îți făgăduiesc, frățioarel! Dar să știi că prin femeie are să piară Codin. Uite cum mi se urcă sângele la cap...

Il strânsei de mână:

— Nu uita că acum suntem frați de cruce! Nu trebuie să mai ucizi!

Când ne apropiarăm, Codin depărtă copiii și aruncă o privire asupra locului. Casa Irinei era a treia din colț, aceea unde dusesem biletul la prima noastră întâlnire. Codin se îngălbeni: „Cotoiul” era acolo, împopoțonat ca un mire, cu pălăria pe o ureche și, acompaniat de lăutar, cânta:

Foaie verde de salcâm
Nu-mi place omul bătrân
Nici voinicul ce bea apă
Nici să merg vara la sapă
Ci seara și dimineața
Să mă ție puiu'n brațe.

Prin bătrân, „Cotoiul” înțelegea pe Codin, care nu mai era ca el, flăcău.

Din trei salturi de cimpanzeu, Codin fu la spatele lui și-i înhăță de ceafă, pe el și pe Țigan. Acesta din urmă se sbătea din toate puterile ca să se smulgă din mâinile lui Codin, rugându-se să-i dea drumul.

— Ție nu-ți voi face nici un rău! strigă Codin. Ba chiar am să te și cinstesc ca să-i cânți, acuș, același cântecl

Și îi târî pe amândoi în curtea lui. Priveam prin gard. Cu biciul în mână, Codin îl silea pe „Cotoiu” să se desbrace. Acesta era deja în cămașă și ismene și se ruga să nu-l facă de răs, dar Codin îl biciuia:

— Haide, gural... Aș fi putut face să-ți aduni măselele din jărână, dar ai noroc!

Când „Cotoiul” fu în pielea goală, Codin luă un pepene verde cam de un kilogram și i-l legă cu o sfoară de organele genitale. Pe urmă, îl scoase pe maidanul Comorofcei. „Cotoiul” mergea înainte, cu pepenele bălăbănindu-i între picioare. Codin îl urma cu biciul în mână, pe când lăutarul îi cânta:

**Foaie verde de salcâm...
Nu-mi place omu'bătrân...**

— Până la casa Irinei și înapoi! urlă Codin.

Mahalaua nu încetase bine să râdă de această pățanie, când iată că, într'o bună dimineată a acestei luni de August, se răspândi un svon năprasnic: un om mort în ajun, fu declarat „mort de holeră”!

Se institui carantina. Curtea holericii fu izolată. În zilele următoare, medicul și internul cari veneau să inspecteze mahalaua, ridicară câțiva suspecți. Înainte de sfârșitul săptămânii, doi oameni căzură în plină zi. După trei zile, încă unul. Pe urmă veni catastrofa: toată mahalaua fu contaminată și curând întregul oraș. Serviciul sanitar abia putea pridi: aduna holericii, morți sau bolnavi, îi tria la spital și-i îngropa înecați în var. Un îngrozitor furgon negru umbla pe străzi de dimineața până noaptea. Lua din greșală pe bejivi cari, pentru a „ocoli” boala, nu găseau altceva mai bun de făcut decât să se îmbete.

Când molima fu generală, carantina căzu de la sine și emigrările începură, după pilda celor bogăți, cari fugiră cei dintâi. Călătoria săracilor nu era prea lungă. Cei din Comorofca se duseră la

un kilometru în dosul abatorului, să-și întindă corturile pe un mare platou sterp.

Codin dădu semnalul plecării și avu-sei cinstea de a trece înaintea Irinei și chiar a lui Alexe. În seara aceea, trei corturi (al meu cu mama, al lui Codin cu Irina și al lui Alexe) la iuțeală înjghebate din prăjini și joale — erau instalate sub cerul frumos de August, în locul cel mai adăpostit al platoului. Codin ridicase toată tabăra.

În ziua următoare, mai mult de douăzeci de corturi se instalau în jurul nostru. Codin le sili să se așeze cât mai departe de noi.

Cu toate că împrejurările erau tragice, glumele se țineau strună și cea mai cu haz fu spusă de Codin. Dat fiind că mama lui rămăsese în Comorofca, el spuse într-o zi:

— Veji vedea! Holera o să se sperie de mama și o să dea peste noi. Aș fi făcut mai bine s'o iau aici, ca sperietoare.

Avea dreptate.

Într-o dimineață — a patra sau a cincea zi dela instalare — îl întovăreșeam pe Codin în inspecția pe care o făcea zilnic taberei: găsirăm două femei și un copil cuprinși de vărsături și diaree. Rudele lor îi ascundeau, se ru-

gau lui Dumnezeu și își frecau nasul cu cocoloșul de camfor cristalizat, atârnat de gât — talisman contra holerii.

Codin se răsuci în loc — ca mușcat de viperă, strică într'o clipă cele trei corturi și iată-ne din nou, încărcăți ca niște catări în căutarea unui alt loc, ferit de holeră.

Alexe avea căruța lui cu care lucra în port. Aruncarăm claie peste grămadă tot avutul nostru și ne duserăm de data asta până la marginea platoului, la patru kilometri de oraș, unde se găsea o pădurice de sălcii care se oglindea în Dunăre.

În acest adăpost, unde totul părea sălbatec, uitai pe loc și de holeră și de usturoiul pe care trebuia să-l mănânc și de camforul pe care-l purtam la gât și de oțetul cu care mă frecam. Păduricea de sălcii, cu păsările ei, îmi părea un colț din raiu; priveliștea scumpei mele Dunări, în nopțile calde, înstelate și cu lună plină, toate la un loc împlineau un vis al copilăriei mele: o viață sub un cer blând, o colibă, o pătură și o oală pe foc... adică un traiu haiducesc, așa cum citisem în cărți.

Și iată că deodată mama se moleșește, se întristează, are grețuri și dureri de

cap. Codin mai galben ca mine, își trage două palme și strigă Irinei:

— Desbrac'o goală, ca pe mama Eva. Freac'o până la sânge. Dar să nu dea dracul să văd că nu faci decât s'o gădili, că atunci uit că sunt bărbat și-mi aduc aminte numai că ea este mama lui Adrian al meu! Vă voi arăta cum se freacă un holerici!

Stăteam afară în fața perdelei cortului și plângeam cu hohote, în timp ce Codin, aruncând înăuntru priviri furișe, abia își stăpânea nemulțumirea. În cele din urmă spuse:

— Mamă Joițo, dacă nu vrei să lași pe Adrian singur pe lume, acoperă-ți ce crezi că e rușinos și lasă-te în grija labelor mele!

Fără să mai aștepte răspunsul, dădu perdeaua la o parte și un ceas întreg, mama țipă în mâinile lui Codin ca din gaură de șarpe.

— Bucură-te, Adrian! Se încălzește! Se încălzește! Sângele dă navală sub pielea E scăpată!...

A doua zi mama sta jos, nu mai avea grețuri, dar era slabă, căsca mereu și era încă năucită. Codin o mai frecă odată zdravăn cu oțet și-i puse hainele la fiert. Apoi, încălecând pe calul lui

Alexe, plecă în oraș să aducă merinde.

N'aveam voie să intru la mama și s'o ating. Prin perdeaua dată puțin la o parte, îi văzui capul și picioarele roșii ca focul. Imi surâse și se rugă lui Dumnezeu „să scape toată lumea”. Plecai să hoinăresc puțin prin crâng. Coborîi povârnișul și o luai dealungul fluviului. Deodată, într'un tufiș, găsii o batistă pe care o recunoscui — era cu inițialele Irinei. În locul acela iarba era răvășită și se vedeau mici rămurele frânte. Surâsei când mă gândii la mutra pe care-o va face Codin când îi voi arăta batista: dovedă că, deși bântuia holera, știa să găsească un loc în care să-și mai uite de griji.

Dar când ieșii din crâng, cu batista în buzunar, ceea ce văzui îmi dovedi că eram alături de adevăr: într'o râpă mică, ascunsă sub sălciile de pe muche, Irina și Alexe se sărutau cu foc.

Rămăsei împietrit!... Deci nu cu Codin venea Irina în crâng, ci cu fratele lui de cruce!... Repede, dusei batista la loc și plecai fără să fiu văzut.

Sfârșit, cu inima grea de presimțiri negre, urcai povârnișul și venii să mă așed în fața cortului. Mama mă liniști puțin, spunându-mi că se simte mult mai

bine. Aș fi voit să plec numaidecât; să nu mai rămân în acest loc unde erau de prevăzut nenorociri atât de mari.

Irina și Alexe se iviră, fiecare venind pe alt drum. Ah, fețele lor! Ce prost ascundeau taină! Uitându-mă în ochii lui Alexe, pierdai orice încredere în sinceritatea fraților de cruce.

Abia se întorseseră, când un galop nebun ce se apropia, ne înștiință de întoarcerea grăbită a lui Codin. Cu răsuflarea tăiată, sări jos de pe cal și strigă:

— Serviciul sanitar „umflă” pe bolnavii din primul lagăr!... Suntem denunțați că am fugit aici și ambulanța poate să sosească dintr'un moment în altul! Eu o ascund pe mama lui Adrian și boarfele ei... Dacă sanitarii vin în lipsa mea, să le spunei că suntem trei inși în toată firea și un copil, toți zdraveni!... Înțeles? Nici o vorbă de prisos! Că ăștia descoase ca judecătorii de instrucție!

Și intrând în cortul nostru:

— Ei, mamă! spuse el, râzând. Ai auzit? Poți avea prilejul să faci cunoștință cu furgonul! Cum te simți?

Mama, în loc de orice răspuns, se sculă în picioare.

— Bun! strigă el. Cu toate astea, ca să ocolim îndatoritoarea profilaxie a

groapei cu var, vom face amândoi o scurtă călătorie și vom încerca să ne apărăm cu mijloacele noastre.

Spunând acestea, o ridică în brațe ca pe un copil și începu să coboare povârnișul platoului, în timp ce eu îl urmam, purtând în spate hainele încă ude ale mamei.

Cine poate ghici cât de mare îmi fu spaima când văzui pe Codin îndreptându-se către tufișul cu batista? La gândul numai, că bănuiala ar putea intra în inima lui Codin, mă îngrozii. Încercăi să-l abat:

— Pe-aici, pe-aici! Uite un loc dosit!

— Nu, mânzule, acolo e noroiu. Și apoi, avem în fața noastră crângul acesta înșorit.

Și intră. Alergai înainte să văd dacă batista mai era acolo. Din fericire, nu mai era. Dar Codin văzu iarba călcată și coji proaspăt jupuite de pe o ramură de salcie. Ridică una, pipăi coaja umedă, rămase pe gânduri, aruncă în jurul lui priviri bănuitoare și spuse uitându-se la mine, turburat:

— Cineva a fost aici de curând... N'ai fost tu?

Răspunsei nu, fără să mă gândesc, dar numaidecât regretai de a nu fi spus da.

— Știi? făcu el către mama. E foarte bine aici, dar culcușul e deja cunoscut, și voiu ști în curând de cine. Lupul nu vine numai odată la stână.

Era gata s'o ia pe mama din nou în cârcă, pentru a o duce în altă parte, când deodată ochii lui se pironiră pe iarbă. Se aplecă și ridică dovada neîndoielnică a trădării: Irina, în frământarea ei amoroasă cu Alexe, pierduse gogoloiul de camfor pe care îl purta la gât, prins cu un fir de lână roșie. Codin, înlemnit, ținea ghemușorul între degete, cu un gest și cu o privire care păreau că spun: Luați! Luați astal... Mă frigel! Pe urmă ochii lui se îndreptară către coji, luă câteva, cu greutatea cu care ar fi ridicat o grindă, și le vârî în buzunar.

Intorși la corturile noastre, Codin se apropiă de iubita lui, care vorbea cu Alexe, și își plimbă privirea de mai multe ori dela gâtul gol al Irinei la mâinile lui Alexe, care învârtea o ramură de salcie jupuită. Codin, foarte liniștit, întrebă pe Irina:

- Unde ți-e ghemotocul de camfor?
- L-am pierdut, Codine.

Sanitarii trecură în dimineața aceea și constatară că, în adevăr, toate patru per-

soane cari se aflau acolo erau sănătoase tun.

— Acum, Adriene, putem s'o readucem pe mama ta, spuse Codin vesel.

— Viu și eu să văd unde ai ascuns-o? zise Irina, luându-se după noi.

Codin, privindu-mă ca un mucalit, răspunse fără să-și arate fața:

— Ei, de ce nu? Ai putea să vii chiar și matale, frate Alexe.

Codin mergea alături de mine fumând, tăcut. Jos, la capătul povârnișului, Alexe ne urmă de aproape, în timp ce Irina, încetinind pasul, dispăru în crâng. Codin se prefăcu că nu vede nimic, dar întorcându-se cu mama, care mergea acum fără sprijin, strigă:

— Ei, Irinol...

— Ce e? răspunse ea, din tufișul cu pricina.

Căuta pe semne camforul.

Codin mă privi, ca și cum ar fi vrut să spună: „Ai văzut cum se întoarce lupul la stână?” și întrebă din nou, oprindu-se:

— Ce faci acolo?

— Ei asta-i, fac treabă mică, na... dacă vrei să știi!

— Dar tu, Alexe, nu-ți vine și ție să faci treabă mică?...

Alexe râse prosteste și nu înțelese ni-

mic. Aci se mărgini cercetarea lui Codin în ziua aceea.

Nu știam ce să cred. La prânz mâncărăm cu toții împreună, cum făceam din când în când. Codin, căruia de obicei nu-i ajungea un kilogram de fleici, mâncă fără poftă. Se ferea să mă privească și ne spunea năzbâtii. Ne făcea chiar să râdem și reuși să-i adoarmă pe cei doi vinovați cari aveau cel mai mare interes să fie treji. Cu toate astea, pe mama n'a putut-o înșela, iar pe mine și mai puțin.

— Adrian, aici se 'ncurcă ițele, îmi zise mama. Codin coace gânduri negre!... In-dată ce mă voiu simți mai bine, voiu pleca la Baldovinești. Și Dumnezeu să-i aibă pe acești trei nenorociți în paza lui!...

Mama lăsa totdeauna în grija lui Dumnezeu să descurce lucrurile încurcate, dar eu, frate de cruce cu Codin, gândeam altfel. Mă hotărîi să nu-l părăsesc pe Codin.

I-ar fi plăcut cu toate acestea să se depărteze de mine. Se duse singur la umbra unei sălcii bătrâne unde ne făceam în fiecare zi siesta împreună. De obicei, mă chema; mă dusei acum fără să aștept să mă strige: nu eram oare frați de cruce?

L-am găsit liniștit, pe gânduri. Râse, știind că îmi place râsul lui.

— Ai făcut bine că ai venit...

Glusul îi era schimbat.

— Voiam tocmai să te întreb: ce crezi tu despre acest camfor pierdut și despre aceste coji găsite în crâng?

Scoase din buzunar camforul cu ața și o coajă de salcie pe care o înfășură în jurul degetului ca pe-o panglică.

— Cred, îi spusei, că Irina și-a pierdut camforul.

— Eil Asta-i bună! Din moment ce-l am în mână și după ce ea a mărturisit că l-a pierdut, nu e greu să ghicești. Dar despre cojile astea, alături de camfor, ce spui tu, hai?

— ?...

— Cojile, frate, cojile nuielui jupuite, care e în mâna lui Alexe... Ai văzut nu-iaua?

— Da...

— Și ce zici de apropierea asta?

Nu mai putui să rabd fierbințeala ochilor săi sfredelitori și, ca să fug de ei, mă întorsei cu fața în jos, pe iarba moale. Codin făcu la fel, își așeză capul pe brațele încrucișate și, cu nasul în iarbă, mă rugă:

— Spune-mi, frățioare, ce gândești tu

de această întâmplare, și te voiu crede.

— Dar, Codine, ce vrei să gândesc? Uite, s'au plimbat împreună...

— Ca niște cocoșei, hai?...

— Da... de ce nu?...

— Și s'au dus în tufiș, au răvășit iarba, au pierdut camforul, fără să bage de seamă nimic. Și le-au făcut toate astea, frătui, așa, ca niște prieteni?

— ?...

— Spune-mi, dragul meu... Răspunde... Fă-mă să cred că ceea ce gândesc eu, nu e adevărat! Și... ușurează-mă, dacă poți, dar nu cu prostiil

Vorbea, ținându-și mereu fața vârâtă în iarbă. Nu departe de noi, sub frunzișul care presăra pete de umbră și de soare, se odihneau mama, Alexe și Irina, fiecare întins lângă cortul său. Pe pulpele goale și bronzate ale Irinei, descoperite până la genunchi, sclipeau valuri de argint viu. Codin, ridicându-și capul și rezemându-l pe bărbie, își aținti ochii-i de fiară pe pulpele acestea nemișcate, și fața începu să i se descompună. Imi fu frică, o frică nebună, și-i atinsei brațul:

— Codine, frate, ce faci?... La ce te gândești?

Se sculă ca trezit dintr'un vis urât. Stătea acum jos, cu spatele la priveliștea

turburătoare. Și cu înfățișarea îndobitocită, mormăi:

— Adriene... Iaca, eu zic c'ar fi mai bine să rupem legământul nostru. Da...

— Care legământ, Codine?

— Acela pe care l-am făcut în baltă...

— Să nu mai fim frați de cruce, Codine?

— Da... să nu mai fim...

— De ce, strigai eu, rănit.

— Fiindcă nu există iubire frățească pe pământ... Hai, desleagă-mă! Mă voi duce în curând să trăiesc cu lupii!

Trăsăturile feței i se liniștiră, dar era palid. Se ridică sprinten. Il urmași ca un câine. Se îndreptă către Alexe, cu pas iute, și îi strigă vesel:

— Frate, Alexe!... Ia înhamă calul! E atâta vreme de când n'am mai băut un pahar la Anghelina!

Alexe se ridică încet:

— E din pricina holerei...

— Ei, Alexe!... Holera nu e răul cel mai mare de care suferă biata lume!

În timp ce Alexe înhăma, Codin se învârtea în jurul Irinei, care sta întinsă pe iarba, cu fața în sus, și îl privea pe sub genele ei mari. Pe urmă, el se aplecă, deodată, și îi jucă deasupra nasului ața cu camforul. Un val de sânge năvăli în

obrajii fetei, apoi se făcu albă ca varul. Codin spuse, rânjind:

— O recunoști, scumpo?

Ea întrebă cu glasul gătit:

— Unde ai găsit-o?

— Acolo unde ai pierdut-o.

La chemarea lui Alexe, care sta în picioare în căruța gata de plecare. Codin lăsă să cadă camforul peste fața Irinei:

— Păstrează-l, iubito! Poate să-ți slujească împotriva holerei și... ca să semene moartea!

Irina își acoperi ochii cu brațul. Codin alergă către căruță, sări și-l cuprinse pe Alexe de mijloc. Sării și eu și-l cuprinsei la rândul meu... Cu toți trei în picioare, calul porni la trap.

Nici un copil la joacă, nici un om pe stradă, nici o femeie în poartă. Jale... Holera...

Căruța se opri în fața cârciumii. Înăuntru nimeni, afară de un măturător de vagoane pe care holera nu voia să-l scape nici de viață, nici de juică.

Era răcoare. La teighea, Anghelina, cam galbenă, cam tristă, nepăsătoare ca de obicei. Lângă dânsa, pe un scaun, bătrâna ei mamă cârpea, ca totdeauna.

Ne așezarăm în mijlocul cârciumii, în jurul unei mese rotunde. Se aduse vin. Mi se turnă și mie, dar eu nu obișnuiam să beau. Ochii mei nu se desprindeau de Codin, care golea pahar după pahar. Alexe bea și el, dar mai puțin.

Primii litri trecură în tăcere și în ne-mișcare. Codin întrebă:

— Unde e băiatul?

— Holera... răspunse Anghelina.

Acest cuvânt era de ajuns ca să arate locul unde se găsea cineva.

Revăd toată scena, așa cum s'a petrecut.

Măturătorul, având păhăruțul pe jumătate gol în fața lui, moțăie cu capul pe piept. Alexe, crezând că va înveseli pe Codin, împroașcă cu vin pe bătrân, care mormăie și-și șterge fața. Codin nu râde; dimpotrivă, se întunecă și mai mult. Alexe râde pentru toți și ca să arate că este într'adevăr câinele stăpânului său, se duce la căruță și se întoarce cu nuiaua de salcie adusă cu noi.

Codin era cu spatele la ușă și nu-l vedea pe Alexe. Acesta se întoarce la masa bătrânului adormit și trânteste o lovitură în masă. Toți tresărim speriați, dar cel mai sguduit e Codin. Ochii săi cad

pe vergeaua de salcie. Fața i-se îngălbeneste. Voind să ia paharul să bea, îl răstoarnă. Alexe, cu nuiava în mână, se turbură.

— Ți-a făcut atât de rău... când am lovit în masă?

— Foarte rău... m'ai lovit în inimă!... răspunde Codin cu un glas cavernos.

Și cu o privire care nu putea să mă înșele nici pe mine, nici pe Alexe, nici chiar pe nepăsătoarea Anghelina, Codin apucă mâna prietenului său, o silește să pipăie cicatricea mare pe care o avea la ceafă și spune:

—Vezi, Alexe?... Nuiava cu care ai lovit în masă mi-a făcut mai mult rău decât ciomagul care m'a trăsnit aici în ziua în care te-am scăpat dela moarte.

Alexe, în picioare, își privește prietenul cu uimire și nu știe ce să răspundă, dar când îl vede pe Codin că se ridică și-l domină cu talia lui de uriaș, frățiorul de cruce își pierde cumpătul. Ochii lui se plimbă dela mine la Anghelina și dela Anghelina la mine, ca și cum ar fi vrut să ne întrebe: Știe?

— Cu ce cujit ai jupuit coaja sălciei, frate Alexe? întrebă Codin, ținând piciorul pe scăunel.

— Cu acesta... îngână Alexe, scoțând cujitul dela brâu.

— Nu-i făcut să se scalde în sânge, ci în zeamă de ceapă!... Dacă vrei să faci din el o unealtă de temut, trebuie să-i otrăvești vârful și, iată, privește în ce venin!

Își suflecă mâneca și își înfige de un deget cujitul în braț.

Eu țip, Anghelina țipă, iar Alexe:

— Frate Codinel... Ce ai?

— Ah, frate Alexe! — răspunde acesta, dându-i cujitul înapoi și lăsând sângele să curgă — Ah!... Ah!... M'a mușcat o năpârcă azi dimineață!... Anghelino, dă-ne să bem!... Iar tu, Alexe, cântă-ne ceva, cântă, fratele... Așează-te pe scaunul acesta... Imi place să te văd stând. Cântă, bunăoară, **Drumul dela Pângăraji**.

Pe fața asudată a lui Alexe trecu un fulger de fericire: cântecele lui îl îmblânzeau totdeauna pe Codin.

— De ce tocmai cântecul acesta trist? Îndrăсни el să întrebe.

— Uite așa, frate... Ca să-mi aduc aminte de lucrurile uitate.

În vreme ce fratele său de cruce se plimbă ca un leu în cușcă, în jurul scău-

nelului, Alexe se așează și începe cu o voce tremurândă:

Drumul dela Pângărați
E bătut de dorobanți
Tot ducând la condamnați.
Când îi vezi legați în fiare
Îți face mai mare jale
Regină, Măria Ta,
Ușurează-le osânda

. . . . .

Codin, cu fața aprinsă, ca în ziua neuitatei încăierări, se apropie pe la spate, răstoarnă capul lui Alexe și-i spune cu o înfricoșătoare duioșie:

— Ah!... frate Alexe!... Imi place cântecul tău!... Dar cine dracu te-a pus azi dimineață să tai o nuia de salcie?... Răspunde, frate?... În toate diminețile tăiai tu nuiele de-astea, în timp ce eu mă duceam după merinde? Răspunde!

Cu capul răsturnat pe brațele lui Codin, ochi în ochi, Alexe spune cu voce stinsă:

— Nu înțeleg, Codine...

— Nu înțelegi, Alexe? Dar cojile astea le cunoști?

O sguđuitură străbate tot trupul lui Alexe. Codin a scos din buzunar cojile

de salcie și ochii-i s'au roșit de sânge.

Atunci Codin dă de-odată drumul capului și, ca ars, face o săritură înapoi. Alexe, beat de vin și copleșit de grele presimțiri, cade cu fruntea pe masă. În clipa aceasta de tăcere, mi-aduc aminte că mama cârciumăresei vorbi ca pentru ea:

— Doamnel... Iartă-mă!... Am uitat că mâine e Vineri, zăpăcită ce sunt!...

Și către fiica ei:

— N'am aprins candela pentru milostiva Sfânta Vineri!

Dă fugulița alături și se întoarce cu candela, îi mai adăogă untdelemn, schimbă iasca, aprinde și se pune pe închinat.

Ochii lui Codin se opresc asupra candelăi. El stă rezemat de perete, încovoiat și cu mâinile în buzunare. Privirea lui sângeroasă se plimbă dela candelă la umerii lui Alexe. Scoțându-și pălăria, se închină și el de trei ori. Pe urmă, punându-și din nou pălăria în cap, strigă:

— Cântă, Alexe!... Cântă!... Și tu, Adrian, du un pahar de țuică bătrânului...

Anghelina toarnă, iau paharul din mâna ei și-l duc măturătorului, în timp

ce bătrâna duce candela la locul ei sub icoană.

Atunci, tot ce-am auzit a fost un gemăt scurt. Pun paharul pe masa bătrânului și când să mă întorc, îl văd pe Codin acoperind cu masa trupului său spatele lui Alexe și strivindu-l. Il ținu un timp așa, îmbrățișat, apoi îi șopti la ureche, cu glas răgușit:

— Cântă, Alexe!... Cântă, fratele!...

La început nu înțeleg nimic; văd numai trupul lui Alexe sbătându-se. Cum nimeni nu spune o vorbă, mă apropii. Codin mă respinge cu cotul și repede face un salt înapoi.

În clipa aceea, sub ochii mei, un val de sânge jâșni din umărul stâng al lui Alexe, care se rostogoli pe podea!... Văd încă și acum, ca printr'o ceață, pe Codin sărind în căruța lui Alexe și făcându-se nevăzut; pe Anghelina, mută, întorcând spatele celui ucis, iar bătrâna luând candela Sfintei Vineri, o așeză domol la capul mortului, pe dușumea, și îngenunchiă alături.

Noembrie înneca pământul cu ploaia lui de ghiață. Mahalaua, scăpată de molimă, își desmorțea picioarele murdare înnotând prin noroiul maidanului.

Eram singur și mâhnit, cu privirea pierdută deasupra unei cărți, sub lumina lămpii, când, pe la opt seara, un toc-toc ce abia se auzi în geamul negru și ud din spre stradă, mă făcu să las cititul și să ies.

Mama nu era acasă. În curte întunec și potop. Ploua cu găleata. Târându-mi galenții și cu un sac pe cap, străbătui cu greu până la poartă... dar mă dădui înapoi: Codin, încovoiat, sta în fața mea!

Nu zăream nimic din obrazul lui; statura însă îmi ajungea. Un val de durere îmi umplu inima.

— Taci... Vino pân'la mine!... șopti el, răspândind o duhoare de mahorcă și rachiu.

În același timp, mă luă de mână. Mâna lui, mai rece ca a unui mort, îmi îngheță sângele. Dacă n'ar fi fost marea milă care-mi cuprinsese sufletul, n'aș fi avut prea mare chef să urmez un om căutat de poliție și atât de puțin asemănător cu Codin al meu din vara trecută. Ajuns în curte, spuse:

— Viu din baltă... Din baltă, unde am trăit cu lupii!... Dar lupii au cojoc, iar eu nu. Sunt mort de frig și mai slut ca niciodată. Nu te speria!... Ce vrei?... Toată

viața am fugit de slujenia mea, m'am războit cu ea, dar de geaba. Acum ne-am împăcat, trăim în bună tovărășie.

Intrarăm în odaia lor. Mama Anastasia sta pe vine și scormonea în focul din vatră. Când îl văzu, se dădu peste cap cu o smucitură atât de caraghioasă, că ai fi zis că-l vede pe dracu în persoană. Intr'adevăr, cu barba lui de două luni, înneecat în noroiu și acoperit de zdrențe, Codin, așa beat și răgușit cum era, nu mai semăna a om.

Din prag, rânjind ca o fiară sălbatecă, mi-o arătă pe mama lui:

— la te uită la stârpitura asta! N'am spus eu bine că și holera o să fugă de ea? Și-mi mai face acum ocară să se sperie de mine, când mă vedel Scorpia dracului!

Spunând acestea, se aruncă, în halul în care se găsea, pe patul de scânduri din tindă, în timp ce mama Anastasia își reluă locul la vatră.

— Inhide ușa și stai pe scăunel, spuse el. N'am să te fiu mult... Nici nu te-aș fi supărat, dacă amintirea ta nu m'ar fi urmărit mereu... Dar... înainte de a mă preda judecății oamenilor, mi-am zis... că poate... mai am încă dreptul pe pământ să strâng mâna unui copil, unui

fratel... Dă-mi mânuța ta, Adriene... lasă-mă să simt căldura sângelui tău!... Ah, sângele ăsta!... Picătura de sânge pe care am băut-o în noaptea când am vânat în baltă — ți-aduci aminte? — N'a slujit la nimic... Ea n'a putut nimici veninul pe care l-am primit în vinele mele dela năpârca asta!... Te rog, Adriene, să te gândești totdeauna cu milă la bietul Codin. Căci, deși viața mi-a fost ticăloasă, să știi că totdeauna am căutat să fac binele... Dar n'am întâlnit decât răutate!

Tăcu o clipă. Pleoapele lui grele se luptau din greu să stea deschise. Reluă, vorbind mai mult cu ochii închiși:

— Acum ascultă ce vreau să-ți spun: închipuiește-ți, mi-am pus în cap să mai trăiesc... Să trăiesc, dar altfel... Sunt tânăr... Treizeci și doi de ani... Știu... Crima mea e grea, dar cu bani, boierii vor fi mai de înțeles. Totul este să pot aduce dela București unul sau doi avocați mari, să-i plătesc gras și să-i pun să latre juraților! Ce Dumnezeu! Jurații sunt și ei oameni, au mici hatâruri de cerut. Atunci se pun să învârtească codul și răspunsurile...

Măine, în zori, am să pun genunchiul în gât șerpoaicei ășteia, care își prăjește

bucile la foc... Și, Doamne sfinte! O să-mi dea nu numai banii pe cari îi păstrează pentru popii ei, dar și laptele pe care l-a supt la mäsă!... Pe urmă... om vedea... De-acum în zece ani n'o să fim bătrâni!... Poate că mă duc la vreo mănăstire, la Sfântu-Munte ori în altă parte. Trăiești bine acolo... În sfârșit!... Vorba e... de... e vorba... să... să...

Codin dormea dus. Indată începu să sforăie năprasnic, cu gura căscată, o gură mare cât o cană și năvălită de păr lung.

Atunci o văzui pe mama Anastasia ridicând capul cu asprime. Privirea ei, furisă de obicei, se opri mai întâi asupra gurii lui Codin, apc! asupra mea, plină de dispreț. Incepu să umble de colo până colo, luă o oală, o lăsă, întezi focul și căută ceva pe sub pat, fără să se teamă că-l deșteaptă pe Codin. La urmă mă privi cu nerușinare și-mi spuse, mai mult din ochi:

— Ce faci tu aici? la șterge-ol

Mă ridicai, aruncând o ultimă privire asupra lui Codin: n'ai fi putut, într'adevăr, să înoptezi în aceeași încăpere cu dihania asta cu gura căscată, care sforăia atât de năprasnic. Mă întorsei a-

casă, străbătând încă odată noroiul, ploaia și întunericul.

Trecuse un ceas. Un ceas plin de simțiri nelămurite: păreri de rău, milă, teamă, suferințe, amintiri din vara aceea dureroasă. Aveam să-i fac unele muștrări. N'am putut, din pricina stării de beție în care se găsea.

Era aproape zece și mama nu se întorsese încă. Ploaia încetase. Atunci, liniștea nopții fu săgetată de un răcnet înspăimântător de fiară înjunghiată, urmat de un alt răcnet, tot așa de fioros, apoi nu se mai auziră decât horcăituri groaznice.

Trecui în bucătărie, cu gândul să ies în stradă, ca să văd ce s'a întâmplat. Ah! ce fior cumplit îmi străbătu inima!... Horcăiturile, din ce în ce mai slabe, nu veneau din stradă, ci din curte. Mă fulgeră gândul că mama Anastasia l-a omorât pe Codin cu securea. Nu era cu putință! De unde atâta putere și curaj, la stârpitura aia!

Imi luai repede galenții și sacul, și deschisei ușa. Glasuri de bărbați și de femei, țipete de groază. Curtea era plină de lume, printre care și proprietărea noastră. Toți intrau și ieșeau dela Codin printr'o spărtură a gardului:

— Ce s'a întâmplat? întrebai.

— Vai, băiatule... fugi, mamă! spuse proprietăreasa, ascunzându-și fața în mâini.

Cineva spuse:

— Mama Anastasia l-a opărit pe Codin cu două kilograme de untdelemn clotit.

Mă năpustii spre spărtura gardului, dar un om care era acolo mă opri să trec și-mi spuse cu bunătate:

— Nu intra, micule, nu intra, e îngrozitor de văzut!... Poți să te îmbolnăvești!...

Impleticindu-mă ca un om beat, cu inima încleștată, cu capul vâjâind, intrai la Codin pe poarta dela stradă. În curte toți mă împiedecau să văd. Mă urcai atunci pe gard. De acolo zării numai sacul cu care acoperiseră bustul lui Codin, pe jumătate asvârlit afară din odaie. Sacul nu mai mișca.

Alături, pe prispă, mama Anastasia se ghemuise lângă cadavrul fiului ei, cu o lumânare de cinci parale în mână. Il privea cum privești o rămă. Flacăra lumânării pâlpaia în adierea vântului rece.

KIR NICOLA

La căldura înăcrită a unui cuptor de plăcintărie — cuptorul lui kir Nicola — simți Adrian pentru întâia oară, la început nelămurit, pe urmă cu deplină înțelegere, crescând în el iubirea pentru prietenie. Avea atunci abia paisprezece ani.

Pentru mahalagiii din strada Griviței, kir Nicola era când Turc, când Grec, când Albanez, numai pentru că îl auziseră vorbind aceste trei limbi, aparținând acestor trei neamuri. Dar cume-trele se înțelegeau mai repede când îl numeau „venetic”.

Venetic, bine 'nțeles, ca orice străin care vine și se stabilește în altă țară. Pentru această clewetire ar fi nedrept să-i învinuiești numai pe Brăileni, așa de asemănători cu locuitorii oricărei alte țări din Apus. Și unii și alții, de altfel, primesc cu brațele deschise pe venetici, de îndată ce aceștia se îmbogățesc. Ba le mai

dau și fetele. O slăbiciune de-a lor. Kir Nicola n'avea să se teamă de ea, mai întâi fiindcă nu era nici bogat și nici tânăr, și al doilea, fiindcă era foarte murdar. Adrian — de câteva zile vecinul plăcintarului — fu izbit de această murdărie.

Kir Nicola era un bătrânel scund, cărunt, cu barba și cu mustățile îngălbenite de tutun. Nu puteai să-i ghicești vârsta. Semăna cu dugheana lui joasă, prăfuită, adâncită în pământ de un metru — dugheană care era în același timp și cuptor și prăvălie, și care văzuse trei generații de plăcintari frecându-i zidurile și tocindu-i piatra din prag. Ca și cuptorul său — uriașă locomobilă turtită, lipită cu lut galben și ocupând trei sferturi din prăvălie — ca și uneltele sale: lopeți, scânduri, tăvi, kir Nicola era în întregime îmbibat cu untură și tăvălit în făină, începând cu papucii scâlțiați și pantalonii lustruiți, nedespărțita lui haină a cărei culoare nu se mai cunoștea, fiind ascunsă sub o coajă groasă de cocă sco-rojită, prăjită la foc — și sfârșind cu căciulița, atât de unuroasă, încât la căldură grăsimea se topea și i se scurgea pe frunte.

Aceasta nu împiedeca tineretul mahalalei să-și lingă degetele, după ce mânca

de cinci sau zece bani din vestita lui plăcintă.

li plăcea și lui Adrian plăcinta. Dar tânăr și setos de a cunoaște viața, era ceva care îi plăcea și mai mult: atmosfera plăcintăriei și a plăcintarului însuși, o lume pe care o descoperea prin propriile lui mijloace.

Soarta omului nu e altceva decât propria lui personalitate și ea se arată din leagăn. În zadar se spune că mediul social înrâurește și cioplește ființa omenească, el nu schimbă nimic. Acela care este sortit să conducă o băcănie, va rămâne cu suflet și cu pricepere de băcan, chiar dacă se va fi născut în purpură și va fi avut dascăl pe vreun Fénelon, și chiar dacă mediul social îl împinge la cârma unui regat. Dimpotrivă, un altul care a venit pe lume pe un morman de gunoiu și care a trăit numai printre haimanale, poate să rămână neștiutor de carte toată viața, va fi totdeauna un gânditor și un focar de lumină, dacă tainicele cuptoare ale concepțiunii l-au făurit cu comori de gândire și cu simțiminte înalte.

Dintr'un geniu bun, mediul social nu va face niciodată un geniu rău și nici o li-chea. Din omul-păpușă va putea face,

după voie: un negustor de vin sau un searbăd avocat. Asupra acestei păpuși, mediul social își va putea exercita toate influențele. Față de celălalt însă, va fi neputincios. Și astfel nimic nu va fi schimbat, nici într'un caz nici în altul.

Locuitorii acestei mahalale, care egala în murdărie mahalalele vechiului Cairo sau ale vechiului Alep, îl învinuiau pe kir Nicola de a fi murdar. Și era, într'adevăr. Dar ceea ce silea pe ștregarii și pe fetițele din partea locului să nu prea treacă pragul simigeriei, era faima lui de satir. Să recunoaștem că kir Nicola avea și aerul.

Adrian ceru părerea mamei sale. Aceasta, foarte încurcată, îi spuse:

— Dragul meu copil, hoțul e cu un păcat și păgubașul cu o sută. Nu-l cunosc pe kir Nicola decât de o săptămână, dar am încredere în el. I-se citește bunătatea în ochi... și eu cred în ochii omului. Omul poate să mintă cum vrea cu vorba, nu poate însă să ascundă nimic cu privirea.

Și iată-l pe Adrian stând pe banca plăcintăriei, cu o carte pe genunchi, așa cum făcuse și înainte de a cere sfatul mamei sale. Părăsise, după un an de trudă, viața de rob pe care o duce un băiat de prăvălie și, acum, setos de citit

și de libertate, fără să se împrietenească cu nici un băiat de vârsta lui, își câștiga timpul pierdut citind, hoinărind și cercețând în marea carte a vieții: inima ome-nească.

Fără îndoială, lumea e plină de inimi, dar aproape toate seamănă cu buruienile acelea netrebuincioase care cresc la marginea drumurilor: mai mult prețuiește un cartof. Când, iată că se ivi kir Nicola, cu inima lui... Și atunci fu cu totul alt-ceva.

Ca toată vecinătatea, kir Nicola au-zise și el că o văduvă, spălătoreasă, împreună cu copilul ei, a închiriat două odăi în casa alăturată simigeriei sale.

Îndată, cumetrele răspândiră vestea că noua vecină a trăit cu un grec și că băiatul ei era deci un cațaon. Copiii, mai-mujărind pe părinți, începură să fredoneze după Adrian, de cum îl zăriră:

Grec, Grec, parpalec
Dă-mi spinarea să ți-o frec
Cu cenușă
După ușă
Cu smoală
După oală

Plăcintarul fu foarte mirat să constate

că „parpalecul” își vedea de drum, fără să răspundă la ocară aruncând cu pietre, cum era obiceiul. Uimirea lui fu și mai mare, când băgă de seamă că Adrian avea totdeauna o carte la el, că se ducea cu ea la câmp, se înapoia, că îi spunea bună-ziuă după ce isprăvea de mâncat bucata de plăcintă și se uita drept în ochii omului, spre deosebire de ceilalți băieți, cari întorceau privirea, ca și cum ar fi avut ceva de ascuns. Așa că era mulțumit când îl vedea uneori așezându-se pe banca prăvăliei și stând ceasuri întregi.

Pe de altă parte, lui Adrian îi plăcea să vorbească grecește cu kir Nicola.

— Dar, spunea el, kir Haralambe (era numele stăpânului dela care plecase) m'a făcut să plătesc scump limba lui. Cred că palmele pe care le mâncam de la el, într'o singură zi, întreceau numărul cuvintelor grecești pe care le învățam în ziua aceea. Și doar kir Haralambe se simțea mândru știindu-mă fiu de Grec...

Kir Nicola exclama:

— Eil More Adrian! Greci, Turci sau Tătari, nu suntem decât niște bieți oameni. **Najiunea** este un cuvânt cu care se împăunează două feluri de oameni: și-

reții și proștii. Din păcate se mai găsesc și câțiva oameni de bună credință, și numai mulțumită lor se mai mențin hotarele. Altfel, cuvântul națiune ar fi pierit de mult.

— Atunci, kir Nicola, tu nu crezi în Patrie? întrebă Adrian.

— Ba da, **pedaki-mu**, cred: noaptea când lucrez singur. Imi aduc aminte că aici sunt „ticălosul de Albanez”. Atunci mă gândesc la munții frumoși în care m'am născut și unde am petrecut o copilărie blajină și tristă... Și în clipele acelea, cânt sau plâng; dar niciodată nu m'apucă pofta de-a strânge vreun om de gât, gândindu-mă la patria mea.

Pe când vorbeau, femeii și copiii intrau și ieșeau fără încetare. Veneau să coacă o pâine, un dovleac, o bucată de carne pe varză călită. Oamenii mai cu stare aduceau cozonaci, lipovencile semințe de floarea soarelui, pe care le vindeau ca să câștige un ban. Pentru fiecare coacere și după importanța ei, kir Nicola lua un gologan sau doi. Se întâmpla uneori să fie nemulțumiri și certuri: fie că mâncările erau prea coapte, fie că nu erau în-deajuns. Plăcintarul era învinuit de multe ori că a șterpelit untură sau felii de slănină ce se aflau în tavă.

Trei sferturi din femeile care veneau la

cuptor erau sărace și veșnic însărcinate. Ele nu aduceau la copt decât dovleci. Cu veșmintele murdare, rupte sau cârpite, cu părul încâlcit, cu gâtul nespălat, cu picioarele goale și crăpate, femeile astea nu scăpau niciodată prilejul de a fi cu burta mare și, abia și-o goleau, că le vedeai iarăși cu ea la nas. Fiecare nenorocită era totdeauna întovărășită de o droaie de țânci agățați de fustele ei, aproape goi, cu mucii la gură, cu burta umflată de pepeni ori de ciorbă lungă. Cum le luceau ochii țâncilor după plăcintă! Le lăsa gura apă: copiii înghițeau în sec iar mamele scui-pau în lături. Privind pântecul gogonat al bieteii femei, kir Nicola lua gologanul pentru coacerea dovleacului și-i dăruia o bucată de plăcintă care făcea doi gologani. Femeia împărțea plăcinta cu „dracii” ei, apoi, lingându-și degetele, mulțumea:

— Să te răsplătească Domnul înzecit!
Și explica:

— Nu eu poftesc așa, ci plodul din mine... Cât despre șerpia ăștia, dè, ce să le fac? Sunt băieți și dacă poftesc prea tare ar putea să le cadă... oușoarele!

Unele din aceste femei plecau deseori fără să dea gologanul, făcând pe uitatul.

Kir Nicola le lăsa:

— Ce vrei, bre Adriani, spunea el, mai bine pierd gologanul decât să le chem și să le fac de rușine. Asta mi-ar face mai mare supărare!

Cu toate astea, aceeași femeie, a doua zi, stând în poartă, Țipa vecinei:

— Afurisitul ăsta de Albanez s'a îmbogățit de când ține plăcintărie în mahalaua noastră!

Câteodată, cumetre mai îndrăznețe, spuneau cu tâlc (mai ales de când kir Nicola căpătase învoirea să vândă plăcintă și covrigi soldaților de la cazarma de cavalerie):

— Iți merge, tătucule, îți merge! o para de ici, o para de colo, s'adună! Trebuie să ai căptușeala bunzii garnisită cu bumăști de o mie; se vede că de-aia n'o desbraci niciodată!

De câte ori Adrian auzea vorbindu-se astfel, deschidea ochii mari. Bănuia și el că plăcintarul o fi strâns ceva bani, dar nu credea să aibă avere, așa cum pretindea lumea. Kir Nicola, citind întrebarea în ochii micului său prieten, se desvinovătea:

— Ah, **cardia-mu!**... În viață nu știi niciodată cum să faci ca să fie bine! Când n'aveam un ban chior și-mi târam

pe străzi sărăcia cu trei covrigi în coș, toți îmi ziceau „păduchiosul”. Azi, când, după douăzeci de ani de trudă, am ajuns să agonisesc un ban, sunt pizmuit, lumea nu mă mai scoate din „ticălosul de Albanez”. Și nu știu dacă nu mă simt mai rușinat acum decât înainte!

— Kir Nicola, îi spunea Adrian, sărac ori bogat, cred c'ai fost totdeauna bun, și deci nu trebuie să te simți rușinat de nimic...

Văzându-l pe Adrian fără lucru, citind mereu, kir Nicola îi zise într'o zi:

— la spune, **file-mu**, dac'ai veni la mine să-mi ajuți, crezi că asta n'ar fi pe placul mamei tale? Te-aș privi ca pe copilul meu, te-aș hrăni și ji-aș da cincisprezece lei pe lună. Ce ai de spus?

Adrian, care era mâhnit de a o vedea pe mama lui istovindu-se în fiecare zi la albia cu rufe, prevăzuse această ofertă. În serile când stăteau de vorbă, el și cu mama sa — fiind înțeleși amândoi, asupra cinstei plăcintarului — izbutise să capete dinainte încuviințarea ei.

— Sunt gata să viu când vei voi, spuse el binevoitorului kir Nicola. Eu m'am gândit de mult la asta, iar mama e mulțumită și nu se împotrivește; ea știe că n'ai

să mă bați. Și sper că-mi vei da voie să și citesc în clipele de răgaz.

— Ne-am înțeles!... Așa are să fie... Dar, ia spune-mi, **psihi-mu**, ce-i cu cititul ăsta de dimineată până seară? Râvnești oare să te faci „dascalos”?

— Nu. Nu citește cineva numai ca să ajungă profesor. Imi plac cărțile, atât tot!

— Totuși, ai isprăvit școala.

— Am isprăvit școala primară; în cărțile acestea însă, găsesc lucruri mult mai frumoase.

— Ah, da! Înțeleg: sunt povești de dragoste și cu întâmplări ne mai pomenite.

Adrian protestă:

— Nu, eu nu mă înnebunesc după așa ceva. Sunt și lucruri mai bune de citit.

— Ce anume?

— Ei bine, **lucruri foarte serioase!**

Kir Nicola oftă:

— Ei, **pulaki-mu!**... Lucrurile serioase nu cred să se găsească în cărți. Eu cred că le întâlnești numai în viață. Cărțile nu ne învață cum să facem ca să trăim mulțumiți și chiar dacă ne-ar învăța, tot nu ne-am lua după ele.

— Te înșeli, kir Nicola, în cărți găsești frumosul și adevărul.

— Frumosul și adevărul! Nu astea te ajută să trăiești!

— Pe mine astea mă fac să trăiesc
— și să trăiesc fericit!

— Dar ești sărac, trebuie să-ți câștigi
pâinea!

— Asta nu face nimic; voi da burzii
numai atât cât îi trebuie; iar ceea ce-mi
va mai rămâne din câștig, voi da pe
cărți.

Plăcintarul era cu adevărat mișcat.

— Ah! încăpățânatule! Nu vrei să mă
crezi... Am să-ți povestesc atunci ceva de
pe la noi. Familia noastră, în Albania,
este încrucișată cu sânge grecesc. Mama
mea avea doi frați mai mari, barba Spiro
și barba Vangheli. Copilaria mea a fost
strâns legată de ei și iată ce-am văzut și
auzit... Părinții lor erau înstăriți. Cum au
văzut că barba Spiro, cel mai mare din-
tre frați, avea darul învățaturii, au ho-
tărât să-l trimită la școli înalte în Atena.
Acolo, acest rufian a ieșit întâiul. Asta îi
făcu pe părinți să-și piardă capul. Cu
jertfe mari l-au trimis în Germania, apoi
în Franța, încredințați că odorul lor va
ajunge un Socrate. A ajuns, este adevă-
rat, un mare „dascalos” de filozofie la
Atena, a scris cărți, a făcut să se vor-
bească mult despre el și s'a retras, încă
tânăr, în satul nostru, unde a cumpărat
pământ și unde scrie mereu. Nu mi-am

vârît niciodată nasul în cărțile lui, dar cunoscătorii pretindeau, că se găsesc în ele lucruri „frumoase și adevărate”. Asta se prea poate. Numai, și aici e întrebarea: La ce folosesc „frumosul și adevărul”? La ce servesc? O! da, bine înțeles, i-au folosit lui barba Spiro, dar numai lui! Ducea o viață retrasă, cu nevasta bogată pe care o luase. Nici un sărac nu îndrăsnea să bată la ușa lui. Toată ziua în halat de mătase și în papuci cusuți cu fir, nu făcea decât să fete veșnic „adevăr și frumos”. Pe noi ne sfida și nu-și ascundea disprețul față de țărani cari-l salutau când ieșea în trăsură, tolănit ca un pașă.

„Durerea de a-l vedea atât de nepăsător la tot ce nu era el, a omorât pe bieții lui părinți. Au murit în același an, lăsând pe mama mea și pe barba Vangheli într'o sărăcie neagră. Și când acesta, într'o zi de supărare, îi spuse fratelui său că e un „egoist” și că a ajuns acolo unde este, cheltuind toată averea părintească, barba Spiro porunci slugilor să-l dea afară, strigându-i: „Cei săraci cu duhul trebuie să se mulțumească cu ce le dă Dumnezeu”.

„În vreme ce el ajunsese mare filozof, mama se căsătorise cu un mic negustor

de brânză și o ducea greu. Barba Vangheli se făcu cojocar, se însură, din dragoste, cu o fată din sat, săracă dar cinstită, pe care o învăță meșteșugul lui, și munciră împreună până ajunseră aproape să-și piardă vederea. Au îmbătrânit înainte de vreme. Cei doi copii ai lor au fost secerăți încă de mici, apoi soția lui s'a dus și ea după ei, și barba Vangheli a rămas singur.

„L-am cunoscut după ce a rămas văduv. Citea și el, atât cât îi îngăduiau ochii, în nopțile când somnul îl părăsea. Scria și el deseori, dar... ca să răspundă unor nepoți nevoiași, plecați departe de țara lor, iar scrisorile lui erau totdeauna întovărășite de un mic mandat poștal. După moartea care îi răpise tot ce avusesese mai scump pe lume, veni lipsa, aproape sărăcia, dar, cu toate suferințele și necazurile, sufletul lui rămăsese bun.

„Când la nouăsprezece ani am fost nevoit să-mi părăsesc țara și să-mi încerc norocul aiurea, mama, văduvă, mi-a pus într'o pungă tot ce avea, dar era prea puțin. Atunci m'am dus să văd pentru cea din urmă oară pe cei doi unchi ai mei. Barba Spiro, mirosind frumos a cosmetic, se juca în grădină cu cei trei copii ai lui, învățându-i să arunce cu dis-

cul și cu sulița. Nu-și ascunse nemulțumirea ce-i produceam, îmi dăruî cu mărînimie o oca de brînză de capră și un șal vechiu, apoi îmi depuse pe frunte o sărutare rece ca inima lui. Am plecat dela el plîngînd. leșînd afară, am aruncat peste zidul proprietății lui șalul și brînza și am frecat cu iarbă locul unde mă sărutase.

„Barba Vangheli mă primi cu dragoste, cu surâsul lui stoic pe buze. Iși scoase ochelarii, îmi dădu un scaun să stau și-mi vorbi despre multe. Imi povesti unele pătaniî din viața lui și-mi spuse tot ce trebuia să știe un copil care pleacă în lume, fără bani și fără pricepere. Apoi scoase din dulapul lui o pungă, mi-o puse între mâini și strîngîndu-mi-le tare, îmi spuse: „Iată, matia-mu, asta e tot ce pot să-ți dau. Cheltuiește cu chibzuală, dar nu fii nici sgîrcit, nici hain. Mai bine să înduri sărăcia, decît să stai nepăsător la foamea aproapelui tău. Dumnezeu să te aibă în pază, adio! Eu nu te voi mai revedea”.

„Și mă strînse în brațe. Nu mult după aceea muri. Iată, Adriani... Cărțile nu fac buni pe cei cari le scriu”.

Adrian rămase uimit. Se îndoia:

— Kir Nicola, e adevărat tot ce mi-ai povestit?

— Iți jur pe lumina ochilor mei că nu ți-am spus decât adevărul!

— Dar cum se poate să scrii cărți pentru oameni, fără să-i iubești?

— Foarte bine: pentru a câștiga bani și...

— Se câștigă bani scriind cărți?

— Mulți, uneori; dovadă, barba Spiro; și apoi, glorie.

— Ce glorie? Nu există glorie, dacă ai inimă de piatră!

În seara aceea, culcându-se, Adrian începu să se îndoiască de ceea ce iubea el mai pătimăș, după libertate: slova dumnezească, neprețuita slovă tipărită, fraza cuprinzătoare de iubire și de adevăr, care înfioară inima și uimește gândul — slăvita zeiță, Literatura! Citea tocmai **Crimă și pedeapsă**, de Dostoievski. Luă cartea și pătrunse cu privirea numele autorului pe care îl prețuia cel mai mult, ca și cum ar fi voit să-i smulgă taina vieții. Se întrebă:

— Dostoievski să fi avut oare sufletul tot așa de hain ca profesorul de filozofie?

A doua zi, dis de dimineață, îndată după plecarea mamei sale, se duse să dea târcoale prin fața liceului Bălcescu, cercetând pe elevii cari intrau. Adrian

opri unul, cel mai bun coleg al lui din clasele primare, fost vecin de bancă, și îi spuse așa deodată:

— Cunoști tu vre-o **Biografie** a lui Dostoievski?

— Nu, nu cunosc niciuna, răspunse cel întrebant.

— Ce învățați voi, atunci, la școală? se miră Adrian.

— Ehei, șefule, dacă îți închipui că ne pierdem vremea cu așa ceva, te înșelii!

— Crezi că îți pierzi vremea citind viețile oamenilor mari?

— Astea sunt fleacurile... Aici înveți să-ți deschizi cu ușurință drum în viață. Dar dacă vrei, pot să-ți caut hârtoaga în biblioteca liceului și să ți-o dau la prânz.

— Ți-aș fi foarte recunoscător... Voiu veni s'o iau.

Intinzând lui Adrian o mână moale, tânărul care se gândea deja la o viață ușoară, dispăru pe poarta liceului.

Intristat, Adrian o luă de-a lungul bulevardului Cuza, vorbind cu el însuși:

— „Hârtoaga”... „astea sunt fleacuri”... Iată unul care va ajunge profesor de filozofie... în felul lui barba Spiro. Ii e frică să nu-l trimită tat-su să păzească porcii în baltă.

La ora când ies elevii din fabrica de

„vieți ușoare“, printre băieții de toate vârstele, Adrian își văzu prietenul coborând treptele cu un coleg dintr'a șasea, un tânăr înalt cu figura distinsă, foarte slab, fiul unui popă cinstit care-și făcea din meseria lui un apostolat.

De departe încă, cel dintâi spuse celuilalt, arătându-l pe Adrian:

— Acesta e amicul care se ocupă cu viețile oamenilor mari! Mama lui e spălătoreasă, el e slugă și se prăpădește după viețile oamenilor mari. E locul să spui: „Ce-i lipsește chelului? Tichie de mărgăritar!“

Băiatul popii fu indispus de această grosolanie, mai ales când îl văzu pe Adrian roșind până în vârful urechilor, mulțumit totuși de a avea cartea atât de mult dorită. Spuse tovarășului său aceste cuvinte, cari fură pe placul lui Adrian:

— Judeci rău, Alexandre; e mai lăudabil să te preocupe viețile oamenilor mari, decât viețile marilor bandiți.

Și îndreptându-se către cel rușinat:

— Nu citești decât cărți de acestea, prietene?

— Da, domnule.

— Faci foarte bine. Continuă.

Cartea era: „Amintiri din Casa Morților“, și debuta cu o splendidă biografie

a lui Dostoievski, douăzeci de pagini semnate Georg Brandes.

Nerăbdător, ca un copil care a primit o prăjitură, începu să citească, în drum spre casă, și văzu cât de dureroasă a fost viața nefericitului scriitor, îi ceru iertare plângând, că se îndoise de el, și blestemă pe toți profesorii de filozofie din lume.

Cu cartea în mână, intră ca o vijelie la kir Nicola.

— Ei, babacule, acum să te ții bine la ce-o să-ți spun! Află că unchiul tău Spiro și-a greșit meseria, trebuia să se facă brânzar, nu scriitor. Uite aici viața unui scriitor...

Și, gâfâind, cu glasul sugrumat de emoția celui care triumfă, Adrian citi plăcintarului biografia revelatoare, silindu-se să scoată în relief paginile dureroase. Bietul om ascultă până la capăt, nu pricepu mare lucru și rămase cu convingerile lui.

Așa se întâmplă totdeauna în viață: cei cari îți sunt mai dragi nu înțeleg nimic din ceea ce tu iubești mai cu patimă.

Chiar de a doua zi, Adrian începu să ajute cu râvnă pe stăpânul său-prieten kir Nicola, dar timp de o săptămână fu

obiectul de batjocură al mahalalei. Mama sa se prefăcu că nu ia în seamă această răutate, totuși suferi. Adrian însă nici nu se sinchisi. Primea cu dispreț hui-duielile băieților, care veneau să-l batjocorească până sub ferestrele plăcintăriei. Apoi, nu mică îi fu surpriza când se văzu lingușit de foștii lui prigonitori, lacomi de o bucățică de plăcintă.

Aceștia se opreau, numeroși, în fața prăvăliei, pândind clipa cea mai potrivită pentru a cerși câteva fărâmițe. Cele mai adesea, intrau cu toții în urma unuia dintre ei, care cumpăra. Acesta era, numaidecât, înconjurat, rugat să-și aducă aminte de zilele când și el gustase din „cinstea altuia”.

— Nu uita, stăruia câte unul, că și eu am împărțit totdeauna cu tine!

Dar, de regulă, fericitul posesor al plăcintei se făcea că n'aude și se îndopa singur, pe când ceilalți scui-pau printre dinți.

Cum plăcinta nu se vindea cu cântarul ci „după ochiu”, kir Nicola căuta să fie cât mai drept, deși uneori avea și el toane, favorizând și nedreptățind la întâmplare. Când înfigea cușitul lui lătăreț, micul cumpărător împingea cu umărul în vânt, ca să iasă bucata mai mare, dar

nu era niciodată mulțumit. Băieții îl învinuiau pe „Albanez” că e mai darnic cu fetele, pe care le lua câteodată de mijloc, cu o foarte îndoielnică dragoste părintească. Căci kir Nicola nu era bătrân. Și când vreo ștrengăriță cu ochii îndrăzneți, cu pulpele goale până peste genunchi, cu sâni frumoși și tari sub cămășuța străvezie, se rezema de pervazul ușii, cerșind din ochi o bucată de plăcintă, în kir Nicola se aprindea un foc mai tare decât cel din cuptor. O lua de bărbie și-i spunea:

— Ce vrei, mititico?

— Ah! Mor de poftă să mănânc o bucată!

— Și n'ai parale?

— Nu... n'am... Dar dacă ești bun, dă-mi te rog, coaja aia, care atârnă la margine. Mă usuc de poftă!

Albanezul înfugea în ochii micuței privirea lui scăpărătoare, începea apoi să fluiera un cântec din țara lui, lua cuțitul și tăia o bucată. Fetița se înduioșă într'atâta, încât nu mai putea să refuze nimic unui om atât de darnic. Dar kir Nicola nu era satir, își înăbușea dorințele și se mulțumea să mângâie părul pofticioasei copile, în timp ce aceasta mușca cu sgârcenie din plăcintă, ca s'o facă să

dureze mai mult. Simigiul îi spunea, mai mult ca să vorbească singur decât ca s'o convingă:

— Fetifa mea... Frumușico! Să nu fii sclava unei poftel! Cu un altul în locul meu, bucăjica asta de plăcintă ar fi putut să te coste fecioria! Și mai târziu, când vei fi poate „una prima donna”, sărbătorită de oameni cari vor bea șampanie din pantoful tău, îți va pare rău că ai dat, pentru o fărămitură de plăcintă, o „marfă” care putea să-ți aducă o moșiel

Apoi întorcându-se către Adrian și vorbindu-i în grecește, o schimba:

— Nu-i deloc adevărat, more Adriani! Când „marfa” fetelor e bună, ele o dau totdeauna pe-o bucată de plăcintă sau de alviță, fiindcă atunci e disprețuită de părinți, care n'o prețuiesc decât după ce a trecut prin mâinile... plăcintarilor!

Kir Nicola trăia, de altminteri, în concubinaj cu o femeie mult mai tânără decât el, altă dată sglobalie și fermecătoare, acum roasă de tuberculoză, trăindu-și ultimele zile, dar trăindu-le cu patimă, bătându-și joc de sfaturile doctorului, fumând, bând, benchetuind — fără teamă de moartea care bătea la ușă — și amestecând lacrimile de bucurie cu cele de părere de rău.

Lelea Zinca fusese lucrătoare la Regie, în București, de unde un om cu stare o scosese pentru a o lua de nevastă. Dar îl părăsise după un an, fugind cu kir Nicola la Brăila, unde înmormântă nu numai amintirea unui soț searbăd și jâfnos, ci și tinerețea ei, repede ofilită de lipsa de cumpătare.

— N'aveam decât șaptesprezece ani când l-am cunoscut pe Nicola, povestea ea lui Adrian, cu care se împrietenise iute. Dar parșivul de plăcintar, deși mortan bătrân, îmi plăcu grozav când într'o zi îndrăzni să-mi spună mie, madam Vasilescu, îmbrăcată numai în mătasă și clientă bună a plăcintăriei lui: „Ah! porumbițol! Aș sta zece ani în ocnă numai să-ți pot săruta ochii tăi ca murele"! — Înțelegi, Adrian? Zece ani de ocnă pentru un sărut, asta îți place mult când ai șaptesprezece ani! Așa că îl lăsa să mă sărute; și în loc să-l trimit la ocnă, îi cerui alte sărutări, căci cu cât primeam, cu atât doream mai multe. Pe urmă, uite așa, m'am purtat și eu ca una care nu e de fel cucoană mare: l-am lăsat baltă pe slutul meu, cu mățăsurile lui cu tot, și am fugit cu craiul care era gata să facă zece ani de ocnă pentru un sărut.

Vezi! Nu-mi pare rău de nimic, decât de viața mea care se duce!

De o curățenie rară, împinsă până la manie, Lelea Zinca, veșnic ghemuită pe divanul ei, striga oricărui care voia să intre:

— Eil... Șterge-ți picioarele!

În fiecare Sâmbătă, zi de mare curățenie — ca să mai schimbe puțin înfățișarea modestei sale odăi — muta mobilele, opintindu-se singură să ducă patul în locul bufetului, bufetul acolo unde se găsea înaintea scrinului, și așa mai departe. Pe urmă, din nou, după câteva săptămâni, mobilele își reluau locul, după ce făcuseră înconjurul încăperii. Seara, când venea acasă, spălat și ferchezuit, și vedea schimbările, kir Nicola scotea o exclamație scurtă și cântată:

— *Alta moda*, more Zincuța mea!

Vorba aceasta, veșnic aceeași, plăcea Zincuței sale și o mai îmbuna puțin. Căci, cu toată bunătatea tovarășului ei de viață, biata femeie din pricina suferinții, se făcuse rea ca o sgriptoroaică și se certa cu toată lumea. Kir Nicola n'o contrazicea niciodată și se silea să-i împlinescă toate voile. Acestea, uneori, mergeau până la destrăbălare.

Astfel, în toate Duminecele, Lelea Zinca

aduna „prieteni și prietene” sub umbra-
rul din grădină, dându-le o masă co-
pioasă, cu curcan, rachiuri și vinuri din
belșug, de unde nu lipsea niciodată ar-
monica sau „pianul”. Atunci se îmbăta
până ce-și uita de ea. Dădea semnalul
petrecerii cântând romanețe, acompa-
niată de țipetele armonice, pe care le
înstruna, încetinându-le sau iuțindu-le, cu
un deget isteț, și sfârșea pe la două di-
mineața cu cântece obscene, lacrimi și
ocări pentru toată lumea, începând cu
bărbatul și terminându-și săpuneala pe
capul bietului muzicant.

Explozia debuta aproape totdeauna
cu învinuirea pe care i-o aducea lui kir
Nicola de-a nu lua o parte destul de vie
la veselia generală:

— la uitaji-vă la parșivul ăsta de Al-
banezl isbucnea ea, arătând către kir Ni-
cola — bolocanul ăsta rebegit, care n'a
deschis gura toată seara decât ca să în-
ghită friptură de pui și ca să râdă ca un
nătărău, pe câtă vreme cu javrele lui tur-
cești știe să cânte și să toarne la glumel
Ticălosule, tu m'ai nenorocit! Păduchios
nelegiuit! Haimana fără Dumnezeul Am
avut orbul găinilor când m'am amore-
zat de tine! Și iată că acum trebuie să mă
maimuțăresc, să-mi scot sufletul, să scui-

sânge, ca să-l înveselesc pe mocofanul ăsta... ca și pe voi, haită de flămânzi și de linge-talere, care vă îndopați la masa mea, dar care nu dați niciodată un prânz altora! leșiți afară, nespălaților, nu mai vreau nici să vă aud de nume!

Și băgând de seamă că muzicantul ascultă și râde pe înfundate:

— Și tu, cerșetor de răspântie! Ce faci acolo? Ce stai să tragi cu urechea la ce nu te privește? Ia fă bine și închide ușa pe dinafară și să nu te mai prind pe-aici, golanule!

La început ofticoasa fu foarte aspru judecată pentru firea ei urâcioasă. Mai târziu, fiecare înțelese cum stau lucrurile. Oaspeții spălau putina de îndată ce izbucnea furtuna, lăsându-l pe kir Nicola să-i țină singur piept. Apoi făceau pe supărații până pe la mijlocul săptămânii următoare. De cum venea Joia, Lelea Zinca cea dintâi nu mai putea să rabde singurătatea. Să-și depene gândurile negre, să privească fumul de țigare și să asculte motanul cum toarce — toate acestea sfârșeau prin a o scoate din sărite.

Atunci trimitea câte o fetiță s'o cheme pe cea mai supărăcioasă dintre prietene, și aceasta, fără să aștepte prea multe plocneli, venea, o îmbrățișa și se însărcina

să le împace și pe cele îmbufnate, invocând — argument fără replică! — starea bolnăvicioasă a Lelei Zinca. Cume-trele, la rândul lor, știau atât de bine să-și înduplece bărbații, că Dumineca următoare îi găsea pe toți strânși sub umbrarul din grădină.

La ceaiul care se lua după amiază, înainte de-a începe petrecerea de seară, bolnava avea lacrimi de părere de rău și se scuza indirect:

— Ce să fac, gândiți-vă și voi! Sunt atât de nenorocită! Și nu pentru că am să mor în curând, asta nu mă înspăimântă, ci fiindcă omul ăsta al meu mă lasă prea singură. Acum nu mai însemn nimic pentru el: un biet trup secătuit, bun de băgat între patru scânduri. Boscoro-dește toată ziua cu compatrioții lui, ne-spălați ca și el, și nu mă vede decât la prânz și seara în pat, când se ține cât mai departe de mine. Nu mi-au mai rămas decât țigara și motanul.

— Da, e foarte dureros, biată Lele Zinca! Încheiau prietenii milostivi.

Și toată lumea se îmbrățișa.

Dar în clipa aceea se ivea kir Nicola, primenit, spălat, cu barba pieptănată, cu mersul drept, cu privirea aprinsă de levantin, și atunci Lelea Zinca schimba nu-

maidecât tonul. Il lua de mână, îl așeza lângă dânsa, îi turna ceai și îi spunea:

— Nu, frate dragă, nu pe tine sunt supărată... Dar, uite, viața... Viața asta, care îți făgăduiește atâtea la început și care-și ține atât de puțin făgăduielile! Nu mai poți bea un pahar fără să găsești fiere la fund... Pe urmă, știi, sunt cu un picior în groapă și orice s'ar spune, asta nu-mi face de loc plăcere... n'am decât treizeci și doi de ani! Ți-aduci aminte când, la București, tânără și frumoasă, îmbrăcată în mătase, mi-ai spus pentru întâia oară: „Ah, porumbițo, aș sta zece ani în ocnă, numai ca să-ți sărut ochii tăi ca murelele!” Cum trece vremea! Ai spune că era ierul și poate că la primăvară o să-mi cânte ciocârliia deasupra gropii!

Pe urmă, privindu-l cu dragoste, îl arăta prietenilor:

— la uitați-vă la el, cât este de fericit! Mi-aș pune mâna în foc că iar a pipăit sânii vreunei târfe, dornică de o bucată de plăcintă! Mi-e ciudă pe el și l-aș strânge de gât când, singură în odaia mea, mă gândesc la toate astea, dar recunosc că în locul lui aș face la fel! Așa-i viața: roata se învârtește și vai de acela pe care-l prinde dedesubt!

Când începea să se întunece, după ce se termina cu ceaiul, poarta de la stradă se deschidea încetișor, parcă ar fi fost împinsă de o mână de copil; tânărul cu armonica, alungat cu opt zile în urmă, își vâră capul în curte. Și Lelea Zinca îi striga totdeauna:

— Intră repede, derbedeule, și închi-
de poarta, că te văd vecinii!

Cu acest mediu — în care viețuiau la-
olaltă toată bucuria și ticăloșia ome-
nească — făcu Adrian cunoștință în vara
aceea de muncă la kir Nicola.

O altă lume, tot atât de nouă și de bo-
gată, se deschise ochilor lui dornici de a
o cunoaște: cazarma regimentului 11 de
Cavalerie, la doi pași de plăcintărie,
unde kir Nicola vindea multă plăcintă și
covrigi cu susan. Acolo, de asemeni, se
petreceau multe lucruri pe care cei mai
mulți nu le știau sau le știau prost. Adrian
le descoperi și le rumegă.

Ca toți băieții de vârsta lui, știa că „o
cazarmă este locul unde se găsesc sol-
dați” și că „soldații sunt niște militari”.
Cazarmă! Așa se chema curtea aceea
întinsă, bine închisă, unde furnicau oa-
meni și cai, unde trompetele sunau me-
reu, unde era un du-te-vino neîncetat —

dar pe porți deosebite — de bricuri cari aduceau ofițerii și căruțele de furaj încărcate cu paie ori cu bălegar. În mijlocul acestei curți se înălțau clădiri mari, tot atât de întunecate ca și închisoarea preventivă cu care se învecina.

Cât despre ceea ce se petrecea înăuntrul acestei curți, Adrian nu știa mai mult decât ceilalți băieți, dar spre deosebire de ei, cum nu uita niciodată nimic din ceea ce văzuse sau auzise, îi plăcea să pună față 'n față legenda și adevărul. Astfel judecata lui, atât de timpuriu coaptă, vedea câtă depărtare e dela cântecul școlăresc:

Ce frumoasă este viața de soldat...

până la ceea ce făceau și spuneau soldații sub ochii lui. Cântecul acesta răsuflat, nu-l auzise Adrian în gura niciunui soldat, nici la recrutare, nici în timpul serviciului, nici după, ci numai la copii. Numai copiii spuneau că viața de soldat e frumoasă, soldații însă nu.

Adrian îi văzuse făcând și îi auzise spunând altceva; și, în această privință, o icoană rămăsese vie în negura amintirilor lui de copil. Avea șapte ani pe atunci. Intr'o seară se întorcea acasă,

după ce făcuse cu mama lui o plimbare prin împrejurimile oraşului. Mergeau dealungul grilajului care încercuia cazarma regimentului 3 de artilerie, când un soldat îi strigă din dosul gardului. Se apropiară. Tânărul le ceru „puţin tutun”. Mama alergă să-i cumpere un pachet de zece bani, în timp ce Adrian rămase cu ochii ţintă la artilerist, care avea o rană largă pe obraz:

— Cine te-a rănit? întrebă copilul.

— Sergentul meu, răspunse cel întrebant.

— Şi pentru ce?

— Când ai să fii şi tu soldat, ai să vezi de ce...

Adrian nu uită această scurtă scenă, care îi venea în minte ori de câte ori vedea soldaţi adunându-se şi când la cârciuma din mahala, îi auzea strigând:

— Am făcut un „cot”, îmi mai rămân doi!

iar un altul:

— Nu mai am, fraţilor, decât şase luni, din cei trei ani de puşcărie!

Apoi îi auzea pe recruţi, în fiecare toamnă:

— Fraţilor! Trei ani de tinereţe pierduţi!

— Adio, perişorul meu frumos!

— Ah, iubito, când te voi mai revedea?

— Prieteni, vom îmbrăca haina Statului, haina dracului; adio libertate!

În fine, marinarii, cari făceau cinci ani de serviciu, treceau cântând:

**Cine a scornit armata
Dumnezeu să-i dea răsplata
Să nu aibă parte'n lume
Să-și mai câștige o pâine!**

Era vorba deci de „pușcărie”, de „tinerețe pierdută”, de „haina dracului” și de blesteme pentru cel care „a scornit armata”. Unde sunt așa-ziii soldați cari cântă:

Ce frumoasă este viața de soldat!

Înarmat cu cele ce știa, Adrian se duse să vadă mai de aproape „viața de soldat”.

Se ducea numai Dumineca, zi de exerciții pentru călărașii cu schimbul, când clienții erau mai numeroși. După ce-și încredința prăvălia unui compatriot, kir Nicola venea în ajutorul vânzătorului său obișnuit dela cazarmă. Acesta era un pungaș. Simigiul se certa cu el de câte ori făceau socotelile.

— Am fost furat, știi bine că soldații mă fură! striga vânzătorul în fiecare seară.

Kir Nicola se supăra puțin, primea cât era, pe urmă îi spunea lui Adrian:

— Știu bine că soldații fură, dar știu de asemenea că furtul lor este un noroc pentru el, care mă fură și mai vârtos. Dar asta nu-i nimic: îi e mai greu lui să mintă în fiecare zi, decât mie să pierd zilnic câțiva bani.

— Ar fi mai bine să-i mărești leafa, spunea Adrian, pentru ca să nu te mai fure.

— Ei da, prietene, am făcut asta odată, judecând ca și tine, dar după o săptămână... soldații au început iar să fure!

Adrian putu însă să se convingă că aceste furturi erau în parte reale. Soldații îi înconjurau pe plăcintari de îndată ce-și puneau „tanturul” pe trepied. Ei se împărțeau numaidecât în trei feluri de oameni. Erau întâi mușteriii cinstiți, cari, cu banii în mână, cereau un covrig cald sau o bucată de plăcintă, plăteau și plecau. În jurul lor însă roiau cei mulți și fără bani. Aceștia aveau două feluri de-a „lucra”: unii, folosindu-se de o clipă de neatenție, șterpeleau

marfa fără să fie văzuți; alții, ființe josnice, adevărate brute, ocași înăscuți, cari erau numiți „gâtoși”, se apropiau cu nerușinare și cereau o bucată de cinci sau zece bani. Kir Nicola recunoștea pe tâlhar, dar nu îndrăznea să nu-i dea, de teamă să nu-și vadă marfa răsturnată în jărână. După ce-l servea, îl supraveghea. Omul, mâncând domol, se depărta tiptil.

Atunci patronul striga:

— Măi, tu ăla... nu mi-ai plătit!

Pungașul se întorcea, obraznic:

— Ce mă, Albanezule? Ai uitat că ți-am aruncat banii înainte? Ori vrei să te plesnesc?

Kir Nicola tăcea, îl privea lung pe Adrian și îi spunea pe grecește:

— Vezi omul acesta? Ei bine, atâta vreme cât se vor găsi astfel de bestii, lumea va avea nevoie de pușcării!

În sfârșit, a treia categorie era formată din aceia cari n'aveau bani și erau cinștiji. Cu aceștia priveliștea nu mai avea nimic hazliu, așa cum se întâmpla cu copiii, ci mai curând era dureros să vezi fețele bărbătești și sfrijite ale țăranilor — mistuiți de o poftă tot atât de mare ca și copiii — lungindu-se, crispându-se, devenind tragice tot uitându-se țință la bunătăți.

— Mama ei de plăcintă! Că bine mai miroase, mă!

Și după această isbucnire, întorceau spatele și plecău, scuipând vârtos. Câteodată, un caporal „în uniformă particulară”, cumpăra o bucată mare, se întorcea către cei nemâncați și începea să înfulece cu poftă. Pe urmă, băgând de seamă că un recrutar căsca gura și scuipa mereu, îi întindea prăjitura „ca să muște odată”.

— Ține, șefule, pari să fii cel mai pofcios!

Țăranul, naiv, lungea botul către bucată, dar, în aceeași clipă, o palmă dată în plin obraz îi svârlea chipiul la pământ:

— Cojan puturos! Nu, zău, credeai că o să te las să muști?

Apoi, ștergându-și mâinile cu batista, „gradatul” se apropia de omul înșelat și bătut — căruia îi sclipeau ochii de o ură neputincioasă — și îi spunea în râsul tuturor:

— Acum, știi, putem să ne înțelegem. Dacă mă lași să mă duc astă seară la muierea ta, îți plătesc o jumătate de kilogram de plăcintă!

Omul înghițea batjocura și nu îndrăznea să răspundă nimic. Atunci, peste măsură de indignat, kir Nicola tăia o fe-

lie mare, o dădea nenorocitului și-i spunea:

— Mănâncă asta, băiete. Și dacă vrei să te plângi superiorilor tăi, sunt martor că te-a bătut de geaba!

Bietul om răspundea:

— Hm! Să mă plâng... Corb la corb nu-și scoate ochii!

Incredințat de acest adevăr, kir Nicola se jelea pe grecește, către Adrian:

— Ah! nefericitul! Chiar dacă un om intră cu simțiminte alese în această fabrică de nenorociri, nu poate să iasă dintr'însa decât criminal!

Fabrică de nenorociri! Adrian își dădea singur seamă cât era de adevărat acest lucru.

În cazarma aceea imensă, băiatul pătrundea în voie unde vroia: la manej, la infirmerie, la ateliere, la grajduri. Kir Nicola întocmai ca un Mentor, nu pierdea prilejul să-și trimită micul lui Telemac pretutindeni unde era ceva de învățat.

— Du-te de vezi ce se petrece pe-acolo!

Și acolo, în colțul unei clădiri pustii, Adrian vedea un trompet major învățând câțiva elevi-trompeți.

Flăcăii suflau:

— Ta ta-ra ta...

Nu era bine. Vânător de mânie, sergentul se repezea în om, îi „muta” fălcile din loc, apoi îi smulgea instrumentul din mâini și sufla în el:

— Ta ta-ra ta ta!... Uite așa, cădelnița mă-ti! Din ce curvă blestemată ai ieșit, mă? Pune limba cum îți arăt. Și suflă, scurt și tare, că de-aia ți-a dat Dumnezeu bojoci!

Adrian se uita la recruții cu obrajii umflați, cu ochii în lacrimi și se îndepărta zicându-și:

— Auzi! Ci-că Dumnezeu ne-a dat plămâni ca să suflăm în trompete!...

La potcovărie, Adrian îl vedea pe meșter croindu-și ajutoarele cu fierul roșu peste rinichi, ori de câte ori era nemulțumit de ceva. De multe ori, sdreanța cu care era îmbrăcat soldatul lua foc.

La manej văzu însă cele mai grozave cruzimi. Acolo, recrutul nu știa nici să încalece destul de repede, nici să se țină pe cal cum trebuie, nici să-l mânuiască după poruncă, și cu atât mai puțin să învârtească sabia grea cu care trebuia să descrie în aer fel de fel de mișcări foarte iscusite.

În mijlocul manejului, călare și el, și cu sabia scoasă din teacă, un sublocotenent

instructor, slab ca o scândură și furios, n'aștepta decât o greșeală, pentru ca, dintr'o săritură, să ajungă la cel neîndemânat și să-l pedepsească, lovindu-l în spate cu latul săbiei. Adrian a numărat într'o zi zece lovituri de sabie date aceluiași om, într'un singur ceas de exerciții, și se întreba în ce hal trebuie să fie spinarea nenorocitului căruia poetul închinase cântecul: **Ce frumoasă este viața de soldat!**

Aceste priveliști îl făcură să vadă limpede, despre ce fel de „frumusețe” era vorba. Indignarea lui atinse culmea când într'o zi citi în ziare că un ofițer de cavalerie străpunsese cu sabia trupul unui soldat. Așa că nu fu deloc surprins când, opt ani mai târziu, află că soldatul Ispășoiu din Craiova — pedepsit cu treizeci de zile închisoare pentru că a avut îndrăzneala să se ducă să se plângă Regelui Carol — a descărcat toate gloanțele din arma lui într'un grup de ofițeri adunați în curtea căzărni, omorând pe unii și rănind pe alții.

În timpul zilei, kir Nicola se arăta față de Adrian un prieten de fiecare clipă și totdeauna vesel. Noaptea însă, când rămăneau numai ei singuri, Albanezul de-

venea un om aproape misterios. Se întâmpla chiar, ca Adrian să se sperie uneori, dar iubirea lui curată îl ajuta să pătrundă adevărata fire a lui kir Nicola.

Meseria de plăcintar, deși era plină de farmec pentru Adrian și-l făcea să nu mai atârne de nimeni, avea și părțile ei anevoioase. Dacă ziua se scurgea în trâncăneli, moșăieli și desfacerea mărfii, care era mai mult o petrecere, apoi noaptea, dimpotrivă, nu mai era loc de joacă. Trebuia să te scoli la patru dimineața și să te pui pe lucru. E drept, kir Nicola nu-i cerea băiatului să se scoale atât de devreme, dar Adrian o făcea bucuros, împins de dragostea pe care o nutrea pentru bătrânul lui prieten.

Simigieria se închidea după cină și se culcau cam pe la nouă, după ce se plămădea aluatul. La douăsprezece noaptea, kir Nicola se scula și se ducea să frământa timp de un ceas, cincizeci de kilograme de făină, apoi se culca din nou pentru a mai dormi încă trei ore. În fine, la ora patru începea prepararea plăcintei și a covrigilor în același timp. Kir Nicola depunea atunci o sânguință ce-l făcea de nerecunoscut. Cele șaptezeci de kilograme de cocă, din care a treia parte era întrebuințată la plăcintă,

iar restul la covrigi, trebuiau să fie prefăcute în marfă gata de vânzare înainte de șapte dimineața, fiindcă altfel era primejdie de-a se duce pe gârlă toată munca. Vânzătorul sosea la ceasul cinci și încălzea cuptorul. Un ceas mai târziu, truda era sfârșită. Plăcinta și covrigii ieșeau cu duiumul din cuptor, umplând simigieria cu mirosul lor plăcut și mângâiând ochiul cu culoarea lor rumenă.

Era cu adevărat cea mai plăcută clipă. Sute de lucrători treceau în cete și dădeau iama în bunătățile încă fierbinți. După aceasta urma odihna, o vânzare potolită și taifasul cu compatrioții la un pahar cu vin.

Laboratorul, unde Adrian își trăia orelle cele mai duioase, îl forma odaia din dosul prăvăliei. Venea apoi depozitul de făină și de unelte și numai după aceasta, adică tocmai în fundul curții, se afla locuința plăcintarului, unde Lelea Zinca lâncezea între pisoi și țigările ei, cufundată într'o veșnică mâhnire.

Astfel, departe de lume, învăluit în beznă, kir Nicola se reîntorcea în fiecare noapte la firea lui adevărată, redevenea așa cum îl plăzmuiseră munții Albaniei, așa cum fusese înainte de a-l fi rănit oamenii și de a-i fi îngenunchiat

viața. Figura lui nu mai era surzătoare și îndatoritoare, spinarea nu se mai încovoia pentru temeneli, căci nu mai erau mușterii cari să ceară de două ori restul, nici cumetre cari să râvnească la averea lui, nici vreo brută care să-l amenințe că-i răstoarnă tanturul, nici vreun ofițer, care dintr'o privire să-i aducă aminte să-i ducă acasă cuvenita plăcintă cu unt. Nu mai era nici Lelea Zinca pentru a-l învinui de boala ei și de veselia lui. Scăpat de tot și de toți, kir Nicola se regăsea pe el însuși.

Era atunci frumos de văzut.

Cu capul gol, cu trunchiul despuiat până la brâu și cu fața aprinsă, brațele lui mușchiuloase păreau prinse într'un vârtej. Bucăți mari de cocă grea, smulse dintr'o smucitură din covată, se muiau ca niște cârpe în mâinile lui vânjoase. Pe masa de frământat, ele se prefăceau cu repeziciune în suluri lungi ca niște șerpi, cari, la rândul lor, erau transformate în o sută, două sute, trei sute de cocoloașe de mărimea unei lămâi. Câteva mișcări dibace pentru fiecare cocoloș și curând covrigi după covrigi, în șiruri neîntreprupte, după ce descriau o curbă în aer, se duceau să cadă în cazanul cu apă clocotită, unde Adrian îi lăsa să fiarbă

un timp. Apoi îi scotea, îi subția și îi presăra cu susan. Nu mai rămânea acum decât să-i înșire pe lopată pentru a-i svârli în cuptor. Aceasta era partea searbădă a muncii, partea care nu-i prea plăcea lui kir Nicola: fabricarea vulgurilor covrigi!

Dar după aceștia, venea la rând stăpâna dughenii, mândra cea numai din bunătăți făcută și pe care toate gurile o doreau — delicioasa plăcintă!

Aici, stop!... Oprește-te o clipă, scriitorășule obișnuit să îndruși la fleacuri! Acum e vorba să te atingi de chiar sufletul lui kir Nicola. Ei bine, începe, dar cu smerenie, de nu, dracu te ia!

Adrian acoperă cazanul și deschide ușa ca să iasă aburii. Kir Nicola își șterge fruntea, se așează pe un teanc de saci și răsucesce o figare:

— Adriani... scumpul meu... S'a isprăvit cu blestemații ăștia de covrigi!

— S'a isprăvit, kir Nicola... Acum e rândul plăcintei!

— Plă-cin-ta... îngână kir Nicola.

Și trage în piept cu putere fumul de figare. Privește drept în față noaptea pe care zorile încep s'o fulgere, iar cu gândul se întoarce către iubiri trecute, toate

iubirile lui, dela barba Vangheli până la Lelea Zinca.

— Da, Adriani: plăcinta... ea cuprinde toată viața mea. Haide!

Se coboară scândura îmbibată de untură pe care se întinde foaia de plăcintă și care are o suprafață de patru metri pătrați. Iată-o, la rândul ei, pe jumătate acoperită cu lungi suluri de cocă, moi și albe ca niște brațe de femeie. Kir Nicola le ciopârțește, le prefăce în zeci de cocoloașe cât portocala. Adrian stă acum în picioare, lângă stăpânul său: Coatele lor aproape se ating. Sunt cu fața către auroră. Înainte de a începe frământarea cocoloașelor, kir Nicola ciulește urechea. Prin ușa deschisă, aude chinuitoarea tuse care o sguđuie în toate diminețile pe ofticoasă. Căinii latră.

— Inchide ușa, Adriani!...

Adrian închide ușa și, cu coada ochiului se uită furiș la fața lui kir Nicola, care e liniștită și galbenă; gura o ține întredeschisă, nările sunt dilatate, ochii lui sticlesc aproape cu dușmănie. Iată că mâinile plăcintarului apucă fiecare câte un cocoloș de cocă. Le frământă și le rotunjește cu mișcări ritmice. Adrian le trece prin untură și le așează în rânduri strânse.

Deodată, cele două mâini care frământă se înțepenesc în cocă, pieptul se umflă și din el izbucnește un șuvoi de sunete metalice cari fac să se sguđuie geamurile. Glasul lui puternic modulează armonios un cântec sălbatic. Iși uită de el. Sub apăsarea puternică a plămânilor, gâtul se umflă, se învinețește, coardele vocale sunt gata să se rupă, pe când mâinile se înverșunează să frământa masinal, la nesfârșit, aceleași două coco-loașe.

Adrian, vibrând din toată ființa lui, cercetează discret fața aceea sfâșiată de nebănuite desnădejdi, ochii aceia întunecați de durere, gura aceea strâmbată — și se îndepărtează, respectuos.

În ce limbă cântă kir Nicola? Grecește? Turcește? Albaneză? Și ce spune?

Din vârful muntelui,
Unde a văzut lumina zilei,
Un tânăr coboară la vale.
Nu merge la plimbare
Nu se duce la târg de vite.
Plecarea lui va fi poate fără întoarcere,
Ah, da, nu va reveni poate niciodată!
Și multă vreme îl urmărește
Privirea scaldată în lacrimi a unei mame
[scumpe:

— Dragul meu copil, se jeleşte dânsa,
Numai o mamă poate să ştie ce e
[durerea

Care nu se uită niciodată!

Să dea Domnul să nu mai rămână în
[viaţă

Mamele care şi-au pierdut copilul,
Copilul care a intrat în pământ,
Sau care a plecat pe meleaguri străine
Unde graiul lui va fi batjocorit
Unde durerile şi bucuriile lui vor fi

[neînţelese,
Şi unde fiecare îi va striga: „Veneticule“!

Kir Nicola se opreşte... Işi priveşte mâinile şi vede cele două cocoloaşe cari, frământate şi răsfământate, sunt acoperite cu băşici ce se sparg. Le svârle într'un colţ — şi atunci începe fabricarea acelei diafane foi de plăcintă, cunoscută numai în Orient, care cere multă îndemnare plăcintarului, ca să fie reuşită, şi multă simţire celui care o gustă, ca să trădeze câte suferinţi ascunde în culele ei.

Cocoloaşele sunt înăclăite în untură şi lăsate să se frăgezească. Apoi sunt apucate două câte două şi întinse, fiecare deosebit, până ce se fac de mărimea unei farfurii. Încă puţină untură şi iată-le

una peste alta, cu marginile lipite. Acum vine operația cea măiastră — întinsul.

Talerul de cocă este înhățat cu brutalitate, învărtit în aer și plesnit de masă, apoi pe loc smuls, din nou învărtit și iar izbit de masă, până ce se lărgeste, se subțiază, se întinde văzând cu ochii, cât o față de masă.

În clipa aceea, kir Nicola privește triumfător foia străvezie și pare nemulțumit, pe când Adrian îl admiră ca pe un viteaz care luptă cu nenumărați dușmani. În mâini neștiutoare, foaia, mai subțire decât cea mai subțire mică, s'ar fi rupt de mult în mii de bucăți. Dar kir Nicola — care n'o găsește niciodată destul de subțire — o smulge de pe masa lipicioasă, o răsuțește pe deasupra capului, cu un gest de sfidare și o trânteste pentru ultima oară, cu un sgomot de cearșaf ud.

Ea acoperă acum o suprafață de doi metri pătrați. E împăturită în opt.

Printre straturi, pe măsură ce stăpânul lui împătorește, Adrian întinde un amestec de ouă, brânză albă și zahăr. Latogata pentru cuptor, gustoasa plăcintă românească. În Orient, Grecii îi zic *bugafo*. La kir Nicola, ea are forma dreptunghi-

lară și cântărește aproape o jumătate de kilogram. Toată lumea îi prețuiește gustul. Nimeni nu știe câte dureri zac în ea.

O, voi, cei cari mâncați plăcinta din Orient! Fiți milostivi față de bieții plăcintari soioși, cari răspund cu un surâs smerit la nobila voastră trufie!...

Acum, când tăvile nu așteaptă decât clipa în care să fie vârâte în cuptor, kir Nicola și Adrian se odihnesc și sorb o bună cafea turcească:

— Kir Nicola!... De ce ești tu noaptea atât de nefericit?

Cel întrebat nu răspunde numaidecât. Fumează și cată îndelung la iscoditorul băiat. Ochii lui, gura lui, s'au împlânzit iarăși. Surâde:

— Bietul meu Adriani!... Tu vrei să știi prea multe... Nu poți să spui tot ce simți... Îngăduie, mai bine, lui kir Nicola să sărute pe micul lui prieten, care are un suflet atât de bun!

„Când tu vei fi mare, eu n'am să mai fiu decât o amintire pentru tine. Află deci un lucru: străinul este o umbră care-și poartă țara în spinare. Aceasta nu e pe placul patrioșilor, de aceea el e pretutindeni un om de prisos. Dar, ceva și mai rău. Se întâmplă ca străinul să nu mai

placă nici chiar aceluia cari l-au iubit, și asta e mai trist decât orice.

„Pe vremea când am cunoscut-o pe biata mea Zințuța, tot ce făceam, tot ce spuneam, era farmec pentru ea. Stângăciile mele, prostiile mele, româneasca mea stricată, până și boscorodelile mele cu străinii — totul îi plăcea, orice o făcea să râdă. De îndată însă ce se iviră cele dintâi semne ale boalei, nu mai fusei pentru iubita mea decât „o nație spurcată”.

„Ei!... More Adriani! Tu n'ai de unde ști cât e de greu pentru un om bun să vadă cum se strâmbă de ură fața care i-a fost dragă și să audă ocările ieșind potop din gura care altădată n'avea pentru el decât cuvinte de alintare. Toate acestea cad pe inima noastră, cum cade apa fiartă pe un trandafir. Și dacă tulpina trandafirului mai poate să se ridice după o asemenea opăreală, apoi floarea lui nu va mai fi niciodată ceea ce a fost. Am iertat și eu cât am putut, dar mi-a fost greu să uit că însăși prietena mea se întovărășea cu cele mai josnice ființe, pentru ca, neavând ce vorbi, să scuipe peste tot ce un străin are mai sfânt: locurile unde a văzut lumina zilei și unde a trăit clipele cele mai duiioase!

Duioase, chiar atunci când erau nenorocite!... Cu cât batjocorea amintirile mele scumpe, cu atât mă simțeam mai legat de oamenii din țara mea, cari mi le răscoleau. La începutul legăturii noastre, aș fi lepădat bucuros pielea mea de Albanez și m'aș fi vârât sub a ei, dar curând nu-mi mai rămase — și nu din vina mea — decât o pătimașă dorință să re trăiesc durerosul meu trecut, să mă îmbăt cu compatrioții mei și s'aduc în simigieria mea un colț de Albanie.

„In vremea asta, ce de bani aruncați pe fereastră, adică pe doctori, pe leacurile și chefurile scumpei și nenorocitei mele Zinčuța! Mii de kilograme de plăcintă, mii și mii de covrigi frământați în nopți de trudă de aceste două mâini!

„Când am venit la Brăila și mi-am ales locul aici, am vrut să arăt vecinilor că nu eram un hrăpăreț. In ziua când am deschis plăcintăria am împărțit în mahala, la mici și la mari, douăzeci de kilograme de plăcintă și trei sute de covrigi, fără să primesc un gologan. Și ai văzut cu ce m'am ales: „Albanez spurcat“. M'am făcut că nu bag de seamă, cu toate că mă durea. Și am continuat, după cum vezi, să rămân prietenul micilor pușlamale, în-

găduitor cu cei cari mă fură când pot și mă înjură cât le place.

„La cazarmă la fel, m'am purtat ca un om de treabă. Cu toate că plătisem la casa regimentului taxa care se cuvenea, am vrut să las să mai treacă dela mine. Astfel, l-am înștiințat pe colonel că, ori de câte ori mă va vesti că se pregătește un banchet ofițeresc sau vreo masă mare în familie, sunt gata să-i aduc o frumoasă plăcintă, de cea mai bună calitate. Și cum am fost răsplătit? Astăzi, banchetele și mesele mari sunt născocite la fiecare cincisprezece zile. Dacă uneori mă las greu, mi se poruncește, ca și cum ar fi vorba de o datorie și nu de un dar. Până și sergenții și instructorii care vin să se îndoape la tanturul meu, amână plata „la soldă” și niciodată solda pe care o primesc nu este aceea din care trebuie să mă plătească. Și dacă, desgustat de abuzuri, mă împotrivesc, sunt numit „Albanez ticălos” care „încurcă lumea”, mă alungă dela un escadron la altul, uită că am plătit o taxă cerută de regulamente și că am dobândit un drept de vânzare.

„In fața tuturor acestor nedreptăți, tac, mă aplec și caut o mângâiere în tovărășia compatrioților mei. Mă îmbăt uneori

ca un porc și cheltuiesc într'o singură seară tot câștigul dintr'o săptămână.

„Dar acest soi de mângâieri îmi aduc dezamăgiri cumplite. De câte ori, în toiul chefului, n'am fost ușurat de toți banii ce-i aveam asupra mea! A doua zi, îmi aduceam aminte care „bun prieten“ mă compătimise și mă pupase prea cu foc. Vezi tu, dragul meu băiat, eu știu să ajut omul la nevoie — căci nu poți să ai suflet și să rămâi nepăsător la durerile celorlalți — dar aș vrea mai bine să mor decât să văd cum un prieten abuzează de sentimentele mele!

„Iată care este durerea mea! Pentru prieteni sunt de cele mai multe ori o găscă bună de jumulit. Pentru cei dela cazarmă, o vacă de muls. Pentru mahala „un Albanez ticălos“! Pentru biata mea Zincuța, o „nație spurcată“. Și eu aș vrea să fiu un frate pentru toată lumea, dar nimeni nu mă vrea. Nimeni nu vrea să ajute unui om, care s'a născut bun, să rămână bun, și cu atât mai puțin nu-l ajută să devie, atunci când n'a avut norocul să se nască bun.

INTRE UN PRIETEN
ȘI O TUTUNGERIE

În 1906 am făcut prima mea călătorie în Egipt, în împrejurările următoare: În iarna aceea, Mihail și cu mine eram amândoi portari, el de zi, eu de noapte, la Hotel Regina din Constanța. O ceartă frățească dar dureroasă, pricinuită de cheltuielile mele, ruinătoare pentru pun-ga noastră comună, ne răci ușor. Mihail îmi spuse:

— De-acum încolo ne vom vedea fie-care de sărăcia lui. Uiji prea repede ce mizerie ne pândește când rămânem fără un ban.

Așa că nu mai trăirăm în comun și eu mă simții fericit că pot să mă „ruinez” singur. Cel nefericit însă, era prietenul meu, care se întrista din zi în zi. Într’o bună dimineață mă înștiință că va pleca în Egipt, cu **Impăratul Traian**.

Vestea aceasta mă lovi în inimă, ca un cujit. În aceeași zi chiar, lăsai baltă **Regina**, o ștersei la Brăila și smulsei ma-

mei toate economiile ei: o sută de lei, pe cari îi păstra la unchiul Anghel. Mă întorsei a treia zi la Constanța, pentru a-l îmbrățișa pe Mihail, care se îmbarca în după amiaza aceea.

Fu mirat de a nu mă vedea trist.

— Ce o să te faci acum? mă întrebă el. De ce te-ai dus la Brăila și de ce te-ai întors la Constanța? Ești nebun! Știi că „Regina” nu te mai reprimește.

Incepu să-mi plângă soarta: mă vedea, iarna, fără mijloace de traiu și fără prieten, adică fără el, care era singurul meu prieten. Eram în odaia lui.

— Lasă-mă să te caut prin buzunare, îmi spuse el de-odată. Nu-mi ascunzi ceva?

Mă scotoci și nu găsi decât vreo zece lei.

— Nu ți-ai scos pașaport?

— Nu.

— Lasă-mă să te caut în geamantan!

Nu găsi nimic. Atunci începu să-i pară rău că pleacă fără mine, care rămâneam părăsit de toți.

— Dacă ai fi avut pașaport, te-aș fi luat numaidecât. Dar nu e cu putință să debarci la Alexandria, fără hârtia asta blestemată.

Un pașaport românesc costa pe vre-

mea aceea aproape tot atât cât drumul Constanța-Alexandria în clasa a treia: 20 de lei. Drumul, fără mâncare, costa 30.

Mihail mă întrebă din nou:

— Ce-o să te faci acum?

— Voiu vedea, după plecarea ta.

Se gândi îndelung, în timp ce eu abia îmi țineam râsul. Se ridică apoi și se duse să-l roage pe patronul dela Regina să mă ierte că o ștersesem la Brăila, fără învoire. Ii arătă că serviciul nu suferise nimic de pe urma scurtei mele lipse, fiindcă mă înlocuise el. Mihail era foarte prețuit, așa că vorba lui avea greutate. Patronul îi făgădui că mă va reprimi, dacă mă duc să-i cer iertare.

Nici nu mă gândeam. Sufletul meu era deja în Egipt. Ah, ce mutră va face Mihail când mă va vedea răsărind la Alexandria, așa fără pașaport cum eram! Va fi o festă ca aceea pe care racul i-a jucat-o vulpei. Dar Mihail, care nu era un vulpoi și care nu bănuia nimic, părea disperat.

— De ce nu vrei să-i ceri iertare? Asta nu ne micșorează cu nimic, atunci când suntem vinovați.

— Nu sunt vinovat.

— Zău! Crezi că poți, când ești la

stăpân, să-ți faci de cap, ca acasă?
Foarte bine! Descurcă-te cum vei ști!

Apucă cele două geamantane și voi să le ducă singur. Când îi spusei că-l voi însoți până la vapor, îmi lăsă unul.

Merserăm tăcuți până în port. Acolo, în loc să se urce drept pe vapor, cum mă așteptam, intră într'o cafenea. Din nou încercă să-mi scoată fumurile din cap:

— Dar în sfârșit, ce e misterul ăsta? Nu mă vei face să cred că te-ai dus la Brăila numai așa, de plăcere?

— Fără îndoială că nu.

— Atunci?

— Atunci, uite: după ce vei pleca, mă voi duce și eu în lume.

— Unde?

— Poate în Egipt, ca să te caut.

Nu crezu nimic, încredințat că, fără pașaport, lucrul acesta nu era cu puțință.

Ne despărțirăm foarte înduioșați; el, fiindcă mă știa la strâmtoare, eu, fiindcă mă gândeam cu bucurie la apropiata mea descindere pe pământul Faraonilor.

Eram sigur de asta.

Înainte de a pleca la Brăila, intrasem în vorbă cu un prieten, fochist pe Impă-

ratul Traian, în schimbul unei sticle de lichior de ananas, pe care trebuia să i-o plătesc la Alexandria, se însărcina să mă debarce în acest port.

— E foarte ușor, îmi spuse fochistul. Românii sunt navigatori, așa cum ești tu popă. Vapoarele sunt ale statului, care acoperă toate pierderile. De asemeni, contrabanda este în toiu și e practică delă cel din urmă marinar până la căpitan. Fiecare lucrează în felul lui. Iar ca să pătrunzi în Alexandria fără hârtii, o șapcă de pe Impăratul Traian e de ajuns.

Era convingător. Totuși, inima mi se făcu cât un purice, când simții că trebuie să înfrunt cea dintâi primejdie adevărată a vieții mele: să îndrăznesc să mă avânt în lume, fără bani, fără acte, fără chiar să fi plătit călătoria. Ți se pare că tot pământul te știe cu musca pe căciulă, de la comandant, care e sigur că n'ai bilet, până la vreun fioros comisar de poliție, care se pregătește în umbră să-ți pună cătușele. Și simți cum milioane de ochi te iscodesc din întunec, pe tine, biet om părăsit, prizonier pe vapor. Acei cari te privesc sunt, toți, oameni bine îmbrăcați, cari nu știu de glumă, cari au hârtii în regulă și ceva bani puși de-

oparte. Cu comisarul vorbesc de la egal la egal. Nu sunt niciodată arestați și îi disprețuiesc pe cei cari sunt. Mai mult, iubesc și impun tuturor rânduiala hotărâtă de dâșii: să nu trăiești altfel decât bine îmbrăcat, să ai pașapoarte în regulă și ceva economii, cu prețul chiar de a nu cunoaște alt drum, decât acela care duce de acasă la birou. Dar, Doamne Sfinte! de ce să nu îngăduie unor anumiți oameni săraci de a vedea Egiptul, dacă le cere inima și dacă sunt gata să facă toate jertfele ca să-și întâlnească prieteni cari i-au părăsit fără veste? Ce nelegiuire săvârșesc?

Mă gândeam la toate acestea, stând într'un colț întunecos, în dosul cazanelor, unde mă ascunsese prietenul meu, fochistul. Era un om cumsecade, venea la fiecare sfert de oră să mă întrebe dacă nu mă înăbuș.

— Da, mă înăbuș, — îi spusei odată — dar de frică!

— Frică? Dece? Nimeni nu vine să scoțcească aici. Mâine dimineață poți chiar să te plimbi pe puntea dela a treia. Dacă ai nas bun, ai să-ți descoperi tovarăși, dar nu lega prietenie cu nimeni, nu te trăda.

Nu eram deci singurul care călătorea

de contrabandă. Asta mă liniști puțin. Scosei gheata în care ascunsesem bietele mele patru lire sterline și le pipăii cu dragoste. Imi părea rău că nu pot să le privesc. Banii aceștia erau singurul meu sprijin material pe lume. Brațele mele, tinerețea mea, dorul meu de viață, nu însemnau nimic pentru milioanele de ochi cari mă pândeau din umbră: puteau să mă aresteze, să mă condamne și, fără vorbă multă, să-mi sfărâme viața mea frumoasă, să mă împingă la un traiu nelegiuit, la furt poate, la crimă chiar. Așa cum mă aflam fără pașaport și fără bilet, nu eram nimic mai mult decât un individ bun pentru închisoare.

Cu toate acestea, numai cu jumătate din puținii mei bani, aș fi putut să am și pașaport și bilet, și atunci m'aș fi aflat, pe loc, în rândul oamenilor cinstiți și demni de stima comisarului. Viața mea, deci, nu făcea decât două lire sterline. Aceasta înseamnă că în împrejurări asemănătoare aceleia în care mă găseam, pot fi zdrobite tot atâtea vieți frumoase, câte n'ar putea plăti suma de cincizeci de lei. Dar, dacă-i așa, ar fi mai bine să se hotărăscă odată pentru totdeauna că nu este îngăduit ființei omenești să-și petreacă viața altundeva decât între locul

unde muncește și odaia în care doarme, și în felul acesta am vedea trei sferturi din omenire căzută în robie.

De altfel, este tocmai ceea ce vedem. Din cea mai fragedă copilărie, rânduiala aceasta m'a scos din sărite. La ce bun că pământul este atât de mare și de atrăgător, la ce bun dorurile fierbinți cari ne frământă inima, dacă suntem siliți ca, o viață întreagă, să ne învărtim în același kilometru pătrat de spațiu terestru?

Acolo, în ascunzătoarea mea întunecoasă, îmi adusei aminte cum s'a născut în mine dorința de a vedea Egiptul: eram pe băncile școlii primare și citeam istorioare biblice, ale căror ilustrațiuni în culori vii îmi înflăcăraseră închipuirea. Și într'o zi, pe când învățătorul mă lăuda pentru a fi citit cu foc una din ele, strigai:

— Domnule, eu vreau să văd Egiptul! Învățătorul surâse, se gândi, probabil, la mama care era spălătoreasă și răspunse, mângâindu-mi bărbia:

— Vrei să vezi Egiptul... E cam departe. Și cred că vei muri și tu și urmașii tăi, fără să-l vedeți.

Pe urmă, ridicându-și mâinile către cer, adăugă:

— Afară doar...

Eram desnădăjduit, dar acest „afară doar” mă mai liniști. Așa dar, puteau fi împrejurări când chiar unui fiu de spălătoareasă i-ar fi fost îngăduit să vadă Egiptul!

Acum când vaporul mă ducea, ascultam sgomotul elicelor și-mi spuneam aproape cu evlavie:

— Da, chiar dacă va trebui să fac închisoare ori de câte ori voi avea poftă să merg în Egipt fără pașaport și fără bilet, voi face-o bucuros. Voi întreba chiar un om de legi de câte ori mi se va mări pedeapsa după fiecare recidivă. Căci mai degrabă face să-ți împarți viața între închisoare și Egipt, decât s'o lași să se scurgă întreagă între cocioaba în care stai și ocna în care lucrezi.

M'am ținut de cuvânt: de la această primă călătorie, șase ani în șir am revenit în Egipt. Nu voi fi găsit o singură dată înscris pe lista călătorilor și nici în registrul pașapoartelor. Și dacă n'am plătit cu închisoare niciuna din aceste hoinăreli, nu datoresc aceasta decât întâmplării, care ocrotește pe cei iubitori de o viață lipsită de piedecile ridicate de mâna neînțelegătoare a omului.

În zorii celei de-a șasea zi de plutire, în fața ochilor mei dornici de frumuseți pământești, se ivi o linie alburie cu sclipiri de aur: Alexandria. Frigul ucigător pe care îl lăsasem la Constanța, pierise de mult, fără urmă. Vreme blândă de primăvară. Cer senin. Liniște pe întinsul apelor.

Încă de cu noapte, împietrit la proră, pândeam cu înfrigurare să se ivească la orizont imaginile biblice. Teama îmi pierise, înăbușită de fericirea năvalnică ce-mi umpluse pieptul. Două umbre tăcute se plimbau pe locul strâmt al punții de comandă. Le zisei în gând, plin de recunoștință:

„Puteți să mă închideți, să mă bateți, numai să nu-mi rupeți un picior: vă voi săruta mâinile”.

Rezemându-mi fruntea arzătoare de balustrada vaporului, căutam să rețiu în mine cât mai mult sentimentul acesta de nebunească mulțumire către soarta care mă copleșea de bucurie: căci nicio fericire nu se poate asemui cu aceea pe care o smulgi vieții, cu prețul riscurilor și eforturilor necrujătoare. Tot ce oamenii își refuză cu micimea lor de suflet, este o bucurie pe care o pizmuiești. Și toate bucuriile sunt înălțătoare; toate se

pot dobândi, dacă bagi mâna să le cauți în jăratecul destinului tău. Chiar și dogoarea focului pălește în fața îndrăzelii dorinții tale, numai să nu șovăi, la gândul că vei fi mușcat de nemilosul păzitor al bucuriilor pământești.

Iată ce nu ne învață nicio școală, nicio educație. Și iată, de asemeni, pentru ce pământul este mai bogat în fricoși, decât în eroi. De aci, traiul acesta searbăd, însă temeinic asigurat fiecăruia, de la râma omenească până la cercetătorul în stele.

Apropierea de Alexandria și pregătirile de acostare mă siliră să mă întorc în ascunzătoarea mea, de unde nu trebuia să ies decât după ce se sfârșea debarcarea și pleca poliția. Ce făcea, oare, Mihail, acolo sus? Tocmit în mod excepțional, ca ajutor suplimentar la restaurantul primelor clase, el își plătea călătoria muncind. Pe mine drumul nu mă costa decât o sticlă de lichior. Dar pe când Mihail era sigur de-a putea părăsi vaporul fluierând, eu mă pregăteam să-l urmez clănțănind din dinți.

Dar nu se întâmplă nimic din ceea ce mă îngrijora. Ba chiar coborîi înaintea lui, cu o beretă de matelot pe cap și însoțit de bunul meu fochist, care de frică să

nu mă dau de gol, ducea și geamantanul meu. Pe cheiu, voioșia celor douăzeci și doi de ani ai mei și farmecul pământului egiptean pe care îl călcam, mă făcură să sar de gâtul tovarășului meu.

— Ești așa de încântat? mă întrebă el.

— Incântat nu, sunt nebun de fericire!

— Atunci crezi, poate, că aici umblă câinii cu covrigi în coadă?

— Nu mă gândesc la niciun fel de covrigi, spusei eu, oprindu-mă. Mă gândesc la Egipt și la prietenul meu care va coborî de pe vapor.

Fochistul se supără:

— Ți-am spus să nu legi niciun fel de prietenie în timpul călătoriei! Sigur că ai povestit totul vreunei haimanale!

li explicai despre ce era vorba. Nu voi să creadă nimic.

— Așteaptă puțin și te vei încredința, îi spusei.

— Nu aștept nimic, strigă el, cu răutate. Nu vreau să știe cei de pe vapor ce fac eu. Ia-ți geamantanul și plătește-mi sticla cu ananas!

li plătii două sticle de „ananas”, și omul plecă făgăduindu-și să se uite mai de-aproape altă dată, înainte de-a avea de aface cu haimanale ca mine. Această neghioabă neînțelegere mă

mâhni, căci fochistul era un om foarte cumsecade, deși cam prostuț.

Mă așezasem pe geamantanul meu și îmi aprinsesem o țigare, când se ivi Mihail, încovoiat sub greutatea bagajului său. Mă așezai în drumul lui. Când mă văzu, lăsă să-i scape cele două geamantane, își plesni obrajii cu palmele și veni să mă îmbrățișeze:

— Visez! Visez! izbucni el. Cum ai făcut? Ești un diavol! Dar e mai bine așa: aveam remușcări că te-am lăsat la Constanța. Acum ți-ai luat singur sborul. Asta ți-e soarta!

Parcă eram beat. Nimic nu e mai bun pentru sănătatea sufletului tău decât să te arunci așa, încrezător, în necunoscut, un necunoscut care te cheamă cu un glas fără împotrivire. Netăgăduit, poți pieri. Dar dacă scapi teafăr, știi că nimic josnic nu ți-a umilit existența: totul este eroism în viața unui om care înfruntă lumea, cu două mâini goale și cu o inimă caldă care să-l apere de ispita unui traiu tihnit și îndobitocitor.

Nu ne oprirăm deloc la Alexandria. Nu făcurăm decât să străbatem orașul, din port drept la gară, unde ne urcăm în trenul care pleca la Cairo. Mi-

hail avea o recomandajie care îl făcea să nădăjduiască un loc de portar la Hotelul Royal, a cărui patroană, o Rusoaică, voia un om din același neam cu ea. Prietenul meu fu repede primit. Și timp de două luni putu să spună că nu cunoștea din Egipt decât drumul care merge dela debarcaderul din Alexandria la Hotelul Royal din Cairo.

Stătu în hotel ca într'o adevărată închisoare. Răbdă totuși, îngrozit de amintirea mizeriei din care gustase prea mult. Cât despre mine, mă îndeletnicii cu negustoria ambulanta și cu zugrăveala. În zilele în care nu făceam nimic, mă plictiseam de moarte, fiindcă nefiind în tovărășia lui Mihail, nu puteam să mă bucur de nicio frumusețe. De cinci ani eram prieteni nedespărțiți!

Dar sihăstria asta a lui Mihail nu putea să mai dureze. Fără îndoială: e cumplită amintirea foamei care se prelungește săptămâni și luni de-a rândul, atunci când o bucată de pâine ți se pare o sărbătoare. Lipsa unui adăpost și păduchii, cari însoțesc foamea, sunt un chin infernal. Afară numai dacă nu e o brută, omul care a cunoscut această înjosire, capătă o spaimă nebună și face tot ce poate pentru a nu se mai împot-

moli într'o astfel de viață. Dar vai! Există un dușman mai puternic decât toate spaimile din lume — și acesta este neputința vagabondului de a se adapta unei împrejurări; este neputința lui totală de a stărua ca să-și îmbunătățească soarta; este, mai ales, acea neînchipuită plictiseală care îl roade zi și noapte, numai fiindcă s'a săturat de aceleași chipuri, de aceleași ziduri și de aceleași străzi pe cari le-a văzut prea des.

Vagabonzii, fie că sunt oameni superiori, fie că sunt niște tâmpiți, sunt toți frați prin această latură comună a firii lor.

Mihail nu făcea excepție. Ni se întâmplase destul de des să ne angajăm ca servitori în același hotel: așa a fost la **Regina** la Constanța, la **English** la București, la **Popescu** la Lacu-Sărat. Și de câte ori, neavând curajul să-mi mărturisescă pustiul lui sufletesc, se mulțumea să mi-l atâțe pe al meu, vorbindu-mi de meleaguri necunoscute și făcând mărețe planuri de plecare! Nu-mi trebuia mai mult, ca să izbucnesc:

— Hai să plecăm numaidecât!

— Dar, — răspundea el, — nu vezi ce bine suntem aici? Nu ne lipsește nimic.

Intr'adevăr, nu ne lipsea nimic, afară de ceea ce doream cu aprindere: o evadare neîntârziată. Trebuie recunoscut că viața de slugă are acest întristător neajuns de a ține omul prea zăvorit. Pe vremea aceea, mai ales, servitorul care avea o oră liberă pe săptămână putea să se socotească fericit. Locuința și hrana erau în deobște o ticăloșie. Cât despre lucru, se muncea dela șase dimineața până la miezul nopții. O astfel de viață nu poate să facă dintr'un om normal, decât o vită. Dintr'un vagabond, ea face un răzvrătit.

Nu fu însă cazul blândului Mihail, gânditor sentimental, iubitor de literatură superioară, istoric aproape erudit, om bun, fire sfioasă, conștiință de o cinste desăvârșită. Dar nu trebuia să-i pui prea mult răbdarea la încercare. Dacă se întâmpla aceasta, nu te mai puteai bizui pe el.

E ceea ce se și întâmplă la Hotel Royal. Mihail plecă fără multă vorbă, plătind cele opt zile pe care le datorezi obligatoriu. (Acele faimoase „opt zile”, ale nenorocitului servitor, sunt și ele o poveste întreagă, o tragedie, dar cine are vreme să asculte povestea, tragedia unei biete slugi?).

Intr'o seară, venind de la lucru, îl găsi pe Mihail la cafeneaua Goldenberg din Darb-el-Barabra, cartierul general român-evreu și spaniol-evreu al tuturor nespălaților din Cairo. Mă opream acolo în fiecare seară, un ceas sau două, înainte de a mă duce într'o ulicioară vecină, unde reluam, în fiecare noapte, lupta cu nebiruitele ploșnițe. Acolo se opreau toți aceia cari dădeau aceeași luptă: oameni cu fețele scofâlcite, cu ochi șireți, cu brațele de prisos, cu mersul deslănat de suferințe și vinovați numai de a se fi lăsat învinși de aproapele lor, omul de ordine. Figura luminoasă a lui Mihail nu era la locul ei între fețele chinuite ale acestor jalnici învinși. Așezat la o masă în fundul tavernei, își pironia cu stăruință privirea lui vioaie în acest amestec de mizerie, părând că scrutează astfel propria lui soartă, pentru zilele ce vor veni.

Înțelesei numaidecât ce se petrecea cu el. Mihail făcea pace cu sine însuși. Ursita vagabondului este cu totul deosebită de aceea pe care cerul o hărăzește celorlați muritori. Acestora, o lege imperioasă le desvoltă într'atât instinctul de conservare, încât îi face să renunțe la orice contemplare a vieții. Ei nu trăiesc

decât cu grija zilei de mâine, gata să sacrifice pe nimicuri ziua de azi. De-aci, această luptă aprigă care nu se sfârșește decât odată cu moartea. E falimentul ființei umane, Dumnezeu știe în ce scop.

Dimpotrivă, o lege, tot atât de imperioasă, slăbește vagabondului instinctul de conservare într'atât, încât îl face să i se pară acceptabilă cea mai cumplită nesiguranță a zilei de mâine, să privească cu sânge rece amenințarea propriei lui nimiciri, dar îi acordă în schimb putința de-a gusta toate bucuriile clipeilor cari îi umplu zilele. Și aceasta îl silește să părăsească orice luptă egoistă cu el însuși: de-aci, o viață pe deplin trăită, dacă prin viață se înțelege cultul dorințelor noastre.

Mihail, jertfindu-și tot timpul pentru a economisi douăzeci de lei pe lună, era un om sfârșit. Altă înfățișare, altă fire, alt fel de a gândi, cari nu erau ale lui. Sfidând mizeria, Mihail era o individualitate rară. Toate valorile existenței vi-brau în el. Fiecare ceas petrecut în to-vărășia lui era un prilej de desfătare a minții. Foamea, lipsa de adăpost, lipsa oricărei igiene trupești nu micșorau cu nimic bogăția vitalității lui. Certurile noa-

stre n'aveau niciodată loc în timpul vagabondajului, ci numai atunci când slujeam împreună și când nici el nici eu nu mai eram oameni, ci niște vite.

De aceea, când îl găsii în Darb-el-Barabra, înțelesei după liniștea lui luminoasă, că abia de-acum încolo ne vom trăi zilele noastre de libertate în Egipt. Ah, costisitoarea libertate a doi prieteni, singuri pe lume, regăsindu-se pe ulițele unui oraș cosmopolit, frățește uniți de amenințarea aceleiași soarte: cine o va cânta vreodată? Se mai poate nădăjdui că va veni ziua, când va fi slăvit și omul care disprețuiește orice avuție, orice bună-stare materială, și care prețuiește în așa măsură măreția vieții și frumusețile pământești, încât este gata să moară pentru ele?

Vagabondul este omul civilizată al existenței absolute. Dacă am personifica această existență, înfățișând-o ca pe un strălucit echipaj care galopează nebunește pe drumurile universului, vagabonzii ar fi gonacii cari îi fac alai și cad istoviți, cântându-i imnuri de slavă. Iată ce înțeleg prin **civilizație**. Oamenii de rând se jertfesc și ei acestui măreț echipaj, dar sunt striviți de el, încurcându-i drumul cu urâtele lor teleguțe.

Aceștia sunt cei ce turbură existența. Voind să se apropie de dânsul, nu fac decât să-i micșoreze strălucirea și să sfârșească mârșav sub roatele lui, înainte chiar de a-l fi zărit.

Timp de o săptămână am fost și noi gonacii plini de însuflețire ai acestui echipaj, care trecea cu fast pe frumoasele meleaguri ale Egiptului. Mai târziu însă ni se tăia răsuflarea și îl pierdurăm. Pentru a-l ajunge din urmă, Mihail făcu un plan îndrăzneț:

— Vom pleca în Abisinia, spuse el.

— În Abisinia? Hai numaidecât!

— Vom pleca de îndată ce-ți voi face rost de un pașaport.

Dumnezeule, cum izbutesc oamenii să facă viața prozaică! Ce legătură este oare între o veselă călătorie în Abisinia și un trist pașaport? Iată ce n'am ajuns să înțeleg nici până astăzi.

— Și cum vei putea să-mi faci rost de un pașaport?

— Plătind o liră sterlină!

În mai puțin de o oră devenii plecatul supus al Majestății Sale Țarul tuturor Rușilor, și eram născut la Chișinău. Ca și Mihail Mihailovici Kazansky, mă numeam Alexandru Alexandrovici Bessa-

rabsky. Binevoitorul fabricant de pașapoarte ne preveni că nu trebuie să ne prezentăm cu acesta în fața nici unei autorități consulare ruse din Egipt; e mai prudent. Am mulțumit pentru sfat.

Eram curios acum să știu cum socotea Mihail că ne vom câștiga traiul în Abisinia. Foarte simplu: vom fi negustori ambulante de sticlărie colorată, în anume ținuturi, puțin umblate, ale acestei țări, unde se spunea că indigenul îți dă fildeşul său pe un pumn de rubine false. Era minunat. Mă și vedeam copleșit de atâția colți de elefant, încât eram silit să las o parte în drum.

Incepurăm să ne interesăm de prețul acestor pietre false. Pierdurăm trei zile fără să fi cumpărat nimic. Înainte de războiu, principala producătoare a acestui articol fusese Germania, dar cum nu ne era cu putință să comandăm direct, fiindcă eram grăbiți, trebuia să luăm ceea ce se găsea pe loc, să plătim scump și să nu ne alegem decât cu câteva ocale de piatrărie urâtă. În fine, după ce am scotocit prin tot Cairo, dădurăm peste un întunecat personaj balzacian, despre care se spunea că este un „bătrân aventurier” grec, astăzi mizantrop retras, pe care reumatismul îl ține închis

în odaie, om cum se cade și cinstit pe deasupra. Ne ținu un sfert de ceas la ușă, înainte de-a ne îngădui să intrăm, pe urmă, încetul cu încetul, fața lui uruză se luminează la flacăra iluziilor noastre abisiniene. Ne rugă să luăm loc, aduse rachiul, ne descusu ca unul care se pricepea, și sfârși prin a vedea în noi propria lui imagine de odinioară, adică doi nebuni. Dar știind, ca nimeni altul, cât era de definitivă și de scumpă inimilor noastre nebunia care ne cuprinsese, nu încercă să ne abată de la planul nostru. Ne dădu stocul lui de pietrărie, vreo zece kilograme de marfă strașnică, a cărei varietate ne ului, și cu toate stăruințele noastre, nu voi să primească niciun ban. Ni-l dădea pe datorie.

— Mi-l veți plăti, ne spuse el ironic, după ce veți fi vândut fildeşul vostru abisianian.

Il privirăm turburați și duși pe gânduri. Sub suflarea meșteră a acestui bătrân vagabond, visurile noastre începură să se risipească puțin. Ochii lui, buni și cruzi în același timp, mă urmăreau ca un avertisment neîndurător. Nu puteam să-i port pică, nu numai din cauza dărniciei lui, dar și fiindcă se vedea că ne compătimeste cu o dureroasă sinceri-

tate. Și totuși, o disperare de neînvinc
mă împingea să-l blestem. Mi se părea
că ne fusese piază rea.

Mihail tăcu tot timpul cât ne trebui ca
să coborâm tumultoasa Mousky. Abia
când ajunserăm în bârlogul nostru, mă
întrebă:

— Ce crezi despre acest om?

— Cred că ne-a primit și tratat așa
cum poate s'o facă un om chinuit de...
duioasele lui reumatisme.

— Foarte bine spus! Dar asta e tot?

— Cred că e tot.

— Nu. Mai e ceva; ceva mai adânc
și mai general, care ne privește pe
amândoi.

Ciulii urechea. La dracu, pietrăria,
Abisinia și tot fildeșul din lume: chiar
acum voiu face una din cele mai fru-
moase călătorii, în sufletul bunului meu
Mihail. Căci îl vedeam pe acest unic
prieten al zilelor mele, cum se lăsa co-
pleșit de gânduri triste-veșele ce-i scâl-
dau fața în lumina aceluia astru pe care
numai iubitorii de viață crâncenă îl cu-
nosc.

Stăteam pe patul nostru sărăcăcios. Mi-
hail cu coatele rezemate pe genunchi,
își răsuci cu voluptate o țigare. Imi ră-
sucii și eu una. După ce trase primul fum,

își ridică fruntea. Era frumos și trist și vesel, așa cum numai el singur putea să fie în același timp. Ochii lui strălucitori, nările lui cari palpitau, colțurile gurii lui bune și dureros de ironice, fruntea mare și liniștită, îmi împărtășeau deja, înaintea cuvintelor, o parte din această neîntrecută desfătare care era pentru mine felul său de-a tălmăci eroica noastră viață, așa de plină de aspecte contradictorii.

— Da, începu Mihail, privind în gol. Bătrânul acesta n'are numai reumatisme și duioșie, ci și o experiență a vieții care nu este aceea a tuturor oamenilor, o experiență pe care a prefăcut-o în filozofie personală. Nu este adevărat ceea ce ni s'a spus, că a alergat după aventuri. A fost un vagabond, ceea ce este cu totul altceva. Aventurierul vrea și poate să se căpătuiască. Vagabondul nu vrea și nu poate. Dacă se înfățișează vreun prilej, cel dintâi e în stare să înșele pe om, să-i ia pielea și să săvârșească chiar o ticăloșie. Cel de al doilea, este cu desăvârșire incapabil. De asemeni, când vagabondul e înzestrat cu o inteligență rodnică, filozofia pe care o trage din experiența vieții sale este vrednică de

stimă. Cu toate acestea, nu trebuie să fie prea încrezător.

„Ceea ce numim obișnuit filozofie, ar vrea să ne slujească de călăuză perspicace în toate împrejurările vieții noastre. Ca și cum ar fi o regulă comună de viață pentru toate ființele omenești. Dacă există o asemenea regulă, apoi ea nu privește decât pe cei ce vor să treacă întocmai ca pisica prin băltoacă. Astfel, duișii noștri părinți, luând viața drept o băltoacă, ne iau pe noi drept niște pisoi, iar pe dâșii, fiindcă au sărit băltoaca, drept niște filozofi. Nu sunt totdeauna departe de adevăr, totul depinde însă de ceea ce a ieșit din pisică. Și s'au văzut pisici omenești care au fătat zmei. Cine e de vină? Nimeni, bine înțeles. Cine e de vină când nu plouă la vreme?

„Există o anarhie divină la care părinții, cu toată dragostea lor, ar trebui să se resemneze cu filozofie. Dar n'o fac. Și când pot, taie aripile micului zmeu, îi ciuntesc ghiarele, îi pilesc dinții, îl slujesc cum pot mai bine, pentru a-l readuce la înfățișarea de pisoi. De aci: caricatura de omenire pe care o avem înaintea ochilor, în care totul este confec-

tionat gata, dela încălțăminte până la „filozofie“.

„Dar vagabondul, care n'are ghete în picioare, n'are nici filozofia acelei umanități. Asta să însemne oare că înțelepciunea cu care se împodobeste el la bătrânețe, trebuie să se întindă la toți frații săi întru vagabondaj ? Nu, de o mie de ori nu, chiar dacă este înzestrat cu o rodnică inteligență. Cu toate acestea, faptul că a avut o vastă viziune a vieții și că a plătit supraomenește, cu ființa lui, pentru a o avea, îl face vrednic de prețuirea noastră. Este cazul omului pe care l-am văzut. Și este foarte interesant.

„Omul acesta a ajuns la concluzia că existența este o mamă vitregă, chiar pentru cei cari se încredințează orbește lăvei sale incandescente. Ce fel de mamă vitregă ? Iată cum : ea nu ne umple de visuri decât ca să-și îngăduie, apoi, plăcerea de-a ne goli. Aceasta n'are nici o legătură cu reumatismele, dar are una mare cu duișia. Or, bietul bătrân asta este : un mare afectuos. Atâta a iubit viața, încât și-a făcut din ea un scop. Și ea este, într'adevăr, sau poate să fie un scop, cu condiția însă ca s'o privești mai întâi ca pe un mijloc.

„Oare râsul, plânsul, sunt ele scopuri ?

Nimeni nu crede aceasta. Sunt mijloace care îți îngăduie să treci la altceva, ca și somnul, ca și veghea. Viața este și dânsa un mijloc, un mijloc foarte lung, care ne îngăduie să trecem la ceva care se cheamă Neant. Dar ce știm noi despre Neant?

„Bătrânul vagabond n'a înțeles această lege a existenței. Nici n'a căutat s'o înțeleagă. N'a făcut decât s'o iubească. Este o mare greșală, care poate duce la moartea sufletului. Cum poți să ceri unui măr să rămână veșnic în pom, așa cum este? Și chiar dacă ar rămâne, am fi oare câștigați cu ceva? Totul se năruie. De aceea, cred că ideea raiului și a iadului este cea mai mare negliobie pe care a născocit-o spiritul religios. Eternitatea nu există decât în infinitul lucrurilor.

„Trebue deci să ne agățăm de lucrurile acestea trecătoare, să facem din ele hrana sufletului nostru și să nu le cerem socoteală, atunci când băgăm de seamă că ele sunt cele care ne înghit. Orice oprire în această sete de acțiune, înseamnă pieirea noastră.

„Să luăm, de pildă, planul nostru abisinian. Cunosând sfârșitul plin de dezamăgiri al nenumăratelor lui planuri, iz-

butite sau nu, bătrânul suferea de gândul falimentului cu care ştia el că se soldează viaţa cea mai triumfală a unui vagabond. Işi spunea poate, că vom avea noi fildeşul abisinian, când va avea el alte picioare. Şi în inima lui bună, ne plângea.

„Fără îndoială, planul nostru este ne-cugetat. Dar ce însemnează: **cugetat**? Este oare să ai o mie de robi la picioarele tale şi o judecată de brută? Pentru a cumpăni răspunsul, trebuie să te uiţi la cine răspunde: motanul sau zmeul? Totul se reduce la aceasta.

„Astfel, noi fiind nişte zmei, vom pleca în Abisinia, încheiă Mihail.

Nu plecarăm numaidecât. Deşi „zmei”, trebuirăm să ne ostenim trei zile de-a rândul, ca să punem în valoare cele zece kilograme de pietriş multicolor pe care se clădeau toate visurile noastre abisiniene. Ronţăind la nuci şi fumând țigare după țigare, nu părăsirăm odaia decât după ce am dat acestui morman de pietre, forme încântătoare. Safire, smaragde, rubine, mărgene, chilimbare, ametiste, opale şi alte nimicuri, se îmbinară cu meşteşug pentru a forma salbe, brăţări, broşe, mărţişoare, inele, meda-

lioane, cercei, ale căror accesorii ne ruinară.

Când totul fu terminat și bine orânduit într'o ladă specială, bucuria noastră nu mai cunoscă margini. O viață nouă se deschidea înaintea noastră, o viață de neajmărită libertate. Mihail întrezărea fericitele ei urmări:

— Cu banii de pe fildes, ne vom cumpăra două puști și vom trăi din vânatoare, ca doi sălbatici. Știi să vânez?

— Nu.

— Am să te învăț.

— Sper că n'ai să mă înveți să vânez tigri! observai eu, speriat, și numaidecât propusei viitorului meu tovarăș de vânatoare, să mergem să sărbătorim undeva noua noastră viață de oameni liberi.

El încuviință. Vagabonzii sunt totdeauna gata să sărbătorească un vis. Dar după micul chef pe care ni-l oferirăm la **Berăria Familiilor**, Mihail făcu o socoteală aproximativă a cheltuielilor viitoare și descoperi că plănuita noastră călătorie era compromisă. Dar, ce? Trebuie neapărat să iei un bilet întreg când vrei să pleci în Abisinia? Nu poți să călătorești și de contrabandă? Pentru ce mai ești atunci vagabond?

Această îndrăzneală idee ne întări ini-

mile pentru o zi, timp în care alergăm pe la toți negustorii de fildeș pentru a ne interesa de prețul acestui articol și a strânge adrese. Dar, în momentul în care trebuia să dea semnalul plecării, Mihail îmi împărtăși turburătoarele lui îndoieli:

— Ce ne vom face la Port-Saïd dacă nu ne vom putea angaja pe niciun vas și dacă nu ne va fi cu putință să trecem de contrabandă?

Nu găseam niciun răspuns mulțumitor. Și iată-ne pe amândoi dezamăgiți, cu capul între mâini, când deodată, un gând genial mă fulgeră:

— Mihail! Am uitat să-ți spun că am, la Alexandria, un unchiu milionar!

Bunul Mihail ridică încet capul și mă privi cu milă.

— Da, da! Poți să mă crezi, chiar mama mi-a spus: „E un frate sau un văr al tatălui tău; a trăit în casa noastră, a fost de față la botezul tău, și a părăsit în cele din urmă țara, plecând în Egipt, la Alexandria, unde s'a îmbogățit. Poți să-l cauți, este foarte cunoscut. Il cheamă Vanghelis. Tatăl tău l-a ajutat mult. Să te ajute și el pe tine”.

În fața acestor precizuni, prietenul meu, știind bine cât era de serioasă

mama în faptele și în vorbele ei, renunță la aerul lui compătitor:

— Cum de nu ți-ai adus aminte când eram la Alexandria?

— Graba ta de-a ajunge cât mai repede la **Royal**, m'a făcut să-mi pierd capul. Dar cine ne împiedecă să mergem la Alexandria și să ne încercăm norocul? Iar de acolo vom pleca cu vaporul la Port-Saïd.

O clipă de gândire, apoi:

— Haide! spuse Mihail. Fie ce-o fi! Ne înșăfacărăm geamantanele!

În seara aceea, străbăturăm Cairo cu trăsura, ascultarăm, muți, larma ulițelor sale, înțesate de săraci grăbiți, de soldătime beată, de turiști guralivi, de negustori ambulănți, cu strigătele lor pline de tristețe. Ne luarăm cu prietenie rămas-bun dela acest oraș, cel dintâi în viața noastră, al cărui soare generos ne încălzise în plină iarnă.

Am petrecut o noapte plină de șgomot și de fum înăbușitor, într'un tren înțesat de Felahi. Era cu neputință să te miști: volumul fiecărui individ era dublat de acela al bagajului care îl însoțea. Astfel interiorul vagonului părea un jalnic camion încărcat cu trupuri omenești și cu mărfuri aruncate claie peste grămadă.

Din el se ridicau mirosuri și sgomote unele mai nesuferite decât altele.

Era o populație de țărani pe care o vedeam pentru întâia oară, dar priveliștea mizeriei și a suferinței care se arăta ochilor mei, nu pot s'o compar cu nimic din ce am văzut asemănător de atunci încoace. În vagonul nostru erau un mare număr de orbi, cu orbitele hidos golite de ravagiile trachomului. Mulți dintre călători erau atinși de aceeași boală și nu mai vedeau decât cu mare greutate. La fiecare clipă își frecau ochii cu dosul mâinii, sau cu mânecile murdare. Mame cu copii în brațe sau care le dădeau să sugă, umblau cu toate degetele, când pe ochii lor purulenți, când pe ai pruncului pe jumătate orb.

Eram îngroziți. Crezând că ne aflam într'un vagon pentru infirmi, încercăm să trecem în altul. Dar tot trenul era asemenea vagonului nostru: lung convoiu de vite omenești, sdrențeroase, murdare, sortite întunericului. Am petrecut șapte ceasuri de groază și am înțeles că în Egipt mizeria nu putea să călătorească decât noaptea.

Viața unui vagabond nu e totdeauna un vis înșelător. Mai sunt și surprize plă-

cute, pe cari, vai! vagabondul se grăbește să le schimbe el însuși în amărăciuni. Oricât de uimitor ar părea, nu trebuie să se creadă că unchiul milionar din Alexandria nu era decât o născocire. Exista, într'adevăr. Și aceasta nu ne miră. Vagabondul nu se miră de nimic.

De necrezut însă, fu grabnica descoperire a acestui unchiu: du-te și caută în toată Alexandria un Vanghelis oarecare! Ei bine, nu-l căutarăm de fel; el însuși veni către noi, și iată cum:

La gară luarăm o trăsură și cerurăm birjarului să ne ducă la „un hotel cât mai ieftin”. Și aci, interveni în chip minunat spiritul vreunei divinități care ocrotește pe vagabonzi: birjarul ne duse la hotelul Sfântu-Gheorghe, pe strada Hammamil. O cameră cu două paturi, și cu foarte puține ploșnițe, costa un shilling. Ne depuserăm pachetele și coborârăm în stradă.

Dar pe stradă, ce să faci? Incotro să apuci? Stăturăm câțva timp în fața intrării hotelului, nehotărâți. Ca să putem cugeta mai în voie, intrarăm la Marea cafenea **Grecia**, care se găsea chiar în față. Era un local frumos, de mâna doua. Pe terasă o mulțime de gură-cască, cei mai mulți Greci. Cu pardesiile pe umeri,

cu mustățile tirbușon, își dădeau o înfățișare merită să ispitească femeile ușoare. Ne deveniră pe loc nesuferiți. Dar cafeneaua era strașnică, iar narghilele nu se poate mai ademenitoare. În drăznii să-l întreb pe Mihail dacă putem să ne îngăduim și noi câte una.

— Ti-ai găsit deja unchiul? făcu el ironic. Aici două narghilele costă cât jumătate dintr'un prânz de-al nostru.

După ce făcu această observație, comandă totuși două narghilele. Chelnerul care ne servea înțelese că suntem proaspăt sosiți și ne întrebă cu familiaritate despre origina noastră. Nu i-o ascunserăm. Pe urmă îl întrebai, la rândul meu, dacă nu știa de „un Grec bogat care se numește Vanghelis”.

— Poate întrebi de Vanghelis Gheorghijis? răspuse el.

— Nu știu dacă îl cheamă **Gheorghijis**. Nu-i cunosc numele de familie.

— Atunci e greu să-l găsești. Vanghelis sunt ca frunza și ca iarba. Gheorghijis nu e decât unul.

— Și cine este el?

— Acela care a înființat această cafe-nea, acum douăzeci de ani. Acum e proprietarul **Clubului Oriental**, din piața Mahomed-Ali.

— E bogat?

Chelnerul surâse disprețuitor:

— Dacă ai pune în talerul unei balanțe tot aurul lui și dacă s'ar așeza în celălalt taler patru ca dumneavoastră, tot aurul ar fi mai greu!

— Sapristi! Și poți să-mi spui dacă omul acesta, pe lângă atâta aur, are și puțin suflet?

Chelnerul își roti ochii împrejur, se plecă la urechea mea și-mi șopti:

— Intreține o sumedenie de haimanale, nepoți de-ai săi, dintre cari trei sunt aproape de dumneavoastră, pe terasă.

— Mihail îmi făcu semn să tac. Puțin după aceasta, ne îndreptam alene către **Clubul Oriental** din piața Mahomed-Ali.

Era dimineață. Clubul nu se deschidea decât seara. Cât despre proprietar, nu descindea decât foarte târziu, către ceasurile nouă sau zece noaptea, și nu în fiecare zi, căci era foarte bătrân. Dar fiul său îl reprezenta în permanență.

Nu voiam să vorbesc cu fiul, ci cu bătrânul, de care nu mă îndoiam că este unchiul meu.

La nouă și jumătate, urcam scara

luxoasă a palatului. La etajul întâi, o draperie grea de catifea roșie masca intrarea clubului. Doi cerberi arabi, în livrele impecabile, stăteau țepeni în fața ei. Le prezentai numele meu, scris pe o bucată de hârtie curată.

Așteptai îngrijorat câteva minute și iată că se ivește un uriaș cam de vreo patruzeci de ani, mă cântărește o clipă cu privirea și mă întreabă pe grecește, cu un glas destul de binevoitor:

— Cine ești dumneata?

— Sunt cutare, fiul lui cutare și nepotul unchiului Vanghelis. Viu din România.

Omul păru uimit. Se uită îndelung la mine, cu bunăvoință, pe urmă zise:

— Așteaptă o clipă! și dispăru.

Așteptai cam multșor. În fine, uriașul se reîntoarce:

— Iartă, spuse el, tata știe de cine e vorba, dar nu recunoaște numele dumitale de botez. Nu mai ai altul?

— Ba da: **Gherasim**.

— Așa da! Intră!

— Gata, am dat lovitura! îmi spusei, urmându-mi... vărul.

Vestibul luxos. Sală mare. Lumină orbitoare. Servitori tăcuți. Pe urmă se deschise o ușă care dădea într'un salon

măreț și mă trezesc în fața unui patriarh venerabil, așezat într'un jilț. Li sărut mâna, peste măsură de turburat de figura lui liniștită, încadrată de o frumoasă barbă albă. Are pe cap o șapcă de casă. Degetele sale numără boabele de chilimbar ale unor mătăanii.

După ce mă așeză la dreapta lui, îmi spuse, cam pieziș, înfigând în ochii mei o privire cercetătoare.

— Deci, ești fiul Joiței? Mai trăiește maică-ta?

— Trăiește, unchiule.

— Dar frații Anghel, Dumitru, sora Antonica?

— Unchiul Anghel e bolnav rău. Ceilalți sunt sănătoși.

— Povestește-mi ceva de Anghel! Iată un om pe care l-am iubit mult!

Spunând aceasta, bătu din palme. Un fecior intră.

— Două cafele!

Povesteam cu patimă, uitând că am lângă mine un om bogat. Nu mai vedeam decât un unchiaș sdravăn care, la flacăra îndepărtatelor lui amintiri, reînviată de prezența mea, se aprindea ca un copil. Toată distincția rigidă a figurii lui dispăruse, făcând loc unei voioase înduioșări. Din când în când, era cuprins

de o vădită emoțiune. Fu mișcat până la lacrimi, atunci când firul povestirii ajunse la dureroasa agonie a unchiului Anghel, care se sbătea în ghiarele morții de mai bine de un an.

Astfel se încredință că eram nepotul lui și mă copleși de mângâieri.

— Dar, mă întrebă, pentru ce nu te numești **Gherasim**?

— Pronumele acesta a rămas în registrul de nașteri. Nimeni nu mi-a zis Gherasim, ci Panait.

— Și pe urmă, trebuie să porți numele tatălui tău, **Valsamis**, și să iei naționalitatea greacă. Arată-mi pașaportul.

— N'am.

li arătai „buletinul de naștere” și certificatul de dispensă de serviciu militar. Le găsi în regulă.

— Bun! Spune-mi acum de ce ai venit în Egipt?

— Ca să muncesc cu brațele mele, ca în România și ca să cunosc în același timp acest frumos colț de pământ.

Bătrânul strâmbă din nas:

— Nu! Ai ceva mai bun de făcut. Și te voi ajuta, dacă mă vei asculta.

Pe urmă, cu un ton glumeț:

— Cum stai cu pungulița?

Și fără să aștepte răspunsul meu, vârî

două degete în buzunarul vestei și îmi strecură opt lire sterline. Ii mulțumii. Se ridică, mă luă de mână și mă conduse în sala de joc unde, împrejurul unei mese mari și verzi, domni serioși stăteau ca niște sfincși, fiecare cu o grămadă de aur în fața lui.

— Vezi, îmi spuse încet bătrânul, să joci tu însuși e foarte rău, dar să-i faci pe alții să joace, e foarte bine.

Și ieșind în vestibul, mă îmbrățișă în prezența valeților smeriți:

— **Au revoir**, Gherasime, murmură pe franțuzește.

Plecai, beat de viață tumultuoasă. Ce fel de viață? Aș vrea să precizez. Mi-aduc aminte că în stradă, în loc să alerg repede să-l întâlnesc pe Mihail care mă aștepta la hotel, am întors spatele strălucitoarei piețe Mahomed-Ali și m'am îndreptat către mare. Aveam nevoie de o clipă de reculegere.

Nu mai rămăsese în mine nimic din omul care venise să tragă chiulul unui unchiu „milionar”. Puțin îmi păsa dacă era sau nu milionar. N'avusei nici măcar curiozitatea de a vedea câte lire îmi strecurase. Sentimente mult mai puternice își făcuseră loc în inima mea.

Bătrânul acesta era mai întâi un om din categoria acelor pe cari îi iubesc: un viteaz plin de duiosie. Strașnic neam de oameni, în stare să vibreze până la adânci bătrâneți, sub imboldul unei inimi totdeauna gata să se înfioare de măreția vieții. Îmi vorbise — mie, un necunoscut — despre anii lui de haimană-lâc, când visuri de haiducie îi frământau sufletul, despre ceasurile petrecute în tovărășia unchilor Anghel și Dumitru, haiduci adevărați, și îmi mărturisise că a trăit atunci cea mai frumoasă parte din viața lui. La un moment dat ochii i se umpluseră de lacrimi. Milionarii, după cât știu, nu plâng niciodată, afară doar pentru banii lor.

Mă îndrăgostisem acum de această puternică personalitate, tot atât de mult ca de Mihail. Ardeam de dorința de a-i recomanda pe prietenul meu și de a trăi cât mai mult cu puțință în apropierea lui.

Dar o umbră de sinistre presimțiri se strecurase deja între el și mine: de ce îmi spusese că este ceva mai bun de făcut, decât să lucrezi cu brațele tale și să vizitezi ținuturile frumoase ale pământului? Ce înțelegea el prin acest „mai bun”? Un tripou? Și pe urmă, îmi spuse-

se că vrea să mă ajute, cu condiția de a-l asculta.

Ah, cât de nenorocit mă simțeam! Iată o făgăduință de viață frumoasă care avea să sfârșească prost. Incepeam să-l iubesc pe omul acesta, cum o iubeam pe mama: cu o violentă admirație. Aș fi vrut să-i fiu cel mai plecat servitor, un servitor prieten, nimic mai mult. Va încerca oare să facă din mine, în mare, ceea ce mama nu izbutise în mic: un cetățean potolit și mediocru? În felul acesta înțelegea el oare să mă facă fericit?

Îmi cunoșteam îndărătnicia și vedeam cearta care se apropia. Ceea ce veni, fu mai rău decât o ceartă.

În povestii lui Mihail această întrevvedere, până în cele mai mici amănunte, pe urmă îi împărtășii îndoielile mele. El îmi spuse:

— Omul acesta îmi pare bun. Încearcă să fii cu el mai înțelegător decât ai fost cu mama ta. Poate nemărginit mai mult decât dânsa. Dacă vrea să-ți facă o situație, primește, ascultă-l! Mai târziu, vei face ce vei voi. E mai bine să porți o cămașă curată decât una în care mișună păduchii. Dacă nu-ți cere decât aceasta, te sfătuiesc să-l ascuți.

Imi ceru însă altceva, ceva care însemna moartea sufletului meu.

Crezând că nu făceam niciun rău dacă îmi potoleam mai întâi arzătoarea mea sete de-a cunoaște măcar o parte din minunile Egiptului, începui, în tovărășia lui Mihail, o hoinăreală nebună, care ținu două zile, cheltuind din larg și vizitând toată Alexandria și împrejurimile. Era și drept. Un unchiu bogat îmi dăduse opt lire, „bani de buzunar”, tot așa de ușor ca și cum mi-ar fi dat doi piaștri. Ce trebuia să fac? Să rămân mai departe la Hotelul Sfântu Gheorghe, plin de ploșnițe, și să mă hrănesc cu o scrumbie? Nu. Ne mutarăm la Hotelul Poștei, mâncarăm în restaurante bune, încălecarăm pe măgăruși și ne fotografiarăm. Cafelele și narghilelele, le beam și le fumam numai la Marea Cafenea Grecia, sau „cafeneaua noastră”, cum o numea unchiul.

De la cafeneaua aceasta mi se trase nenorocirea.

Într'o zi, pe când ne găseam pe terasă, un tânăr elegant, cu privirea vicleană (am aflat mai târziu că era unul din verii mei), veni să mă bată pe umăr:

— Dumneata ești Gherasim?

— Da.

— Te cheamă unchiul.

Spunea „unchiul”, cu tonul cu care un valet ar anunța „Impăratul”!

— Unde trebuie să merg?

— Să fii mâine la ora patru aici. Voi veni să te iau, avem un botez.

Mă salută rece și plecă. Mihail îmi spuse:

— Ești pierdut.

Eram, într'adevăr. Pentru unchiul meu.

A doua zi, frumosul meu văr veni să mă ia cu trăsura. Nu schimbaram tot timpul o vorbă.

Casă de oameni bogăți. Rude, oaspeți, popi. Se boteza o copilă micuță de patru sau cinci ani, care, goală, țipa cât o ținea gura că nu vrea să fie vârîită în cazan. Fără binevoitorul ajutor al unei verișoare drăguțe, care consimți să se ocupe de mine, n'aș fi știut să spun ce căutam în mijlocul acestei adunări, absorbită de botez. Către sfârșitul ceremoniei, unchiul mă luă de o parte:

— Uite, spuse el, vreau să te instalez în Alexandria. Iți voi deschide o tutungerie, dar una frumoasă. E o afacere bună. Nicio oboseală. Câștig mare. Și e curat, atrăgător. Dar, ia spune-mi: ai venit singur în Egipt?

— Nu. Sunt cu Mihail, un bun prieten, care...

— ...Imi vei face plăcerea să rupi numaidecât cu „bunul tău prieten”. Sunteți amândoi niște pierde-vară. Vreau să fac din tine un om. Ai înțeles?

„Du-te acum. Unul din verii tăi te așteaptă afară, ca să te plimbe cu trăsura.

Vorbindu-mi astfel, nu era în tonul lui nimic jicnitor. Ținea una din mâinile mele într'ale lui, o bătea cu palma, din când în când, pentru a da mai multă tărie hotărârilor sale. Era într'adevăr un om bun.

Mă însărcinai chiar eu să-l fac să fie cu mine rău până la ură. Nu era din vina mea. Poți sili un cal să alerge în genunchi?

Vărul care mă aștepta în trăsură nu era, așa cum mă așteptam, spionul meu. Era un băiat de viață, cu mult lipiciu. Imi plăcu tovărășia lui și-l lăasai să mă ducă unde vrea. Imi vorbi de toate, fără să încerce să mă facă să vorbesc. Cât despre plimbare, nici pomeneală. Ne-am înfundat mai mult prin berării luxoase, am băut cam din toate și ne-am îndopat cu mezeluri.

Așa că îmi era vederea destul de turbure când, — trecând cu trăsura prin piața Mahomed-Ali — îl zării pe Mihail

care, de pe trotuar, ridica bastonul și îmi făcea semne. Nu înțelesei ce voia. Nebănuind nimic grav, vrui să feresc prietenia noastră de ochii indiscreți ai vărului meu de duzină.

Trăsura trecu. Ce a urmat a fost o nenorocire.

Prietenii mari sunt niște oameni tragici. Inima lor se rănește mai ușor decât a celei mai îndrăgostite amante. Firește, pricina este cu totul alta, dar urmarea este aceeași: rană adâncă, ce nu se vindecă decât foarte încet.

Fiindcă nu opriseam trăsura, când îmi făcuse semn, Mihail rămăsese pe trotuar, cu sufletul zdrobit. Dar era ceva și mai rău. Durerea lui cădea pe o inimă deja greu lovită: o scrisoare, primită în după amiaza aceea, îl înștiința că în năpraznica lui Rusie, ființa în care-și pusese toate speranțele de viitor, îl trădase. Purtarea mea, deci, putea ușor să-i pară ca o nouă trădare.

Era chiar părerea pe care și-o făcuse despre mine. Mândru de-a mă vedea intrat într'o familie bogată, nu-mi mai dădeam osteneala să opresc trăsura pentru un sărman ca el. Avu cruzimea să mi le spună toate acestea, așa pe șleau. Rămăsei ca trăsnit.

Aceasta se petrecu la hotel, unde mă dusei să-l gădesc, după ce scăpai de vărul meu. Era de nerecunoscut. În loc de orice lămurire, scoase din buzunar cele patru lire sterline încă necheltuite, pe care le adăugasem la punga noastră comună și mi le svârli în nas:

— Uite banii unchiului tău!

În sufletul lui trebuia să se petreacă ceva înspăimântător, altfel nu puteam înțelege cum un om atât de delicat ca el, să fie în stare să facă un astfel de gest. Nu scosei un cuvânt, mărginindu-mă să mă întind pe patul meu. Și el se afla lungit pe al lui, de unde, țeapăn, mă înjunghia cu cuvinte atât de nedrepte, încât, în cele din urmă, nu mai auzii nimic. Judecata mea se înnecase în urletele unui pian mecanic, ce veneau din stradă. Trupul meu rămăsese împietrit și rece. Cu ochii deschiși în noapte, nu puteam nici să mă mișc, nici să scot un cuvânt. În sfârșit, learcă de sudoare, mă trezii. Aprinsei lumina. Mihail ieșise.

Plecai în căutarea lui.

Era o noapte frumoasă de iarnă tropicală. Alexandria, mai ales în centru, părea învestmântată ca de sărbătoare. Terasile cafenelelor și berăriilor, inundate de lumină, erau înțesate de lume

bună. Panamalele, fesurile, costumele albe, îmbinându-se cu miile de culori ale rochiilor elegante, formau un amestec bogat de contraste armonioase, care înveseleau ochiul. Numai afurisitele de pianе mecanice, urlând mai multe deodată, stricau armonia acestei priveliști.

Nu mă gândeam să-l găsesc pe Mihail în mijlocul acestor oameni fericiți: eram sigur că fugise de ei. Intrezăream chiar unde ar putea să fie: la **Fortul Napoleon** *). Se ducea acolo cu dragă inimă pentru a întâlni marinari ruși a căror flecăreală îl atrăgea. Cărciumile de pe această stradă, cu consumații infecte, dar cu crâșmărițe frumoase câteodată, prezintă străinului curios cele mai felurite aspecte ale drojdiei orășenești. Sunt pline de o clientelă cosmopolită, în majoritate formată din „pești” și „fraieri”. Cu toate acestea, descoperi deseori pe ofițerul de marină, glumeț, zeflemist, sau pe adevăratul „lup de mare”, dori-tor să petreacă „fără fasoane”. Trasul de mânecă este oprit și aspru pedepsit. Totuși se practică sub proprie supraveghere.

Oricât de rivale între ele ar fi aceste

---

*) Loc de petrecere al marinarilor la Alexandria.

patroane, sunt cu toatele înțelese să-și dea de veste, reciproc, prin țipete speciale, de câte ori apare un „ceauș”. N'am auzit vreodată să se fi trădat, ceea ce dovedește simțul moral al acestor femei „imorale”. Il mai dovedesc ele de altminteri și în multe alte feluri, din care lumea zisă „bună” ar putea să tragă anumite învățături — dar nu de asta e vorba acum.

Cu inima îndurerată, mă dusei acolo să-l caut pe prietenul meu, un prieten cu sufletul ucis. Străbătui o bună parte din stradă fără să dau de el, dar mi se semnală prezența lui. Căci se făcuse deja cunoscut. Izbutise, din prima zi, să inspire încredere și să se facă iubit prin felul său de a trata aceste femei pe un picior de egalitate morală. Purtarea aceasta a lui le subjugă. Unele îl copleșiră cu destăinuri sfâșietoare, al căror sincer accent nu-l găsești decât prin aceste locuri. Mihail se ducea acolo din nevoia lui de sinceritate.

Acolo se afla și de rândul acesta, dar beat cum nu-l văzusem niciodată. În cârciumă nu mai era nimeni decât el și cârciumărița, care îl vedea pentru întâia oară. Sta cu pălăria trasă pe nas, cu brațele încrucișate pe masă, cu un muc

de țigaretă între degete și bea coniac. Când mă văzu, apărând în cadrul ușii, îmi făcu semn să nu intru, se sculă, clătinându-se, plăti, și, ieșind afară, bolborosi:

— Du-mă la hotel... Te așteptam... Nu-mi vorbi de nimic! În seara asta sunt un om mort!

A doua zi dimineață, tras la față, îmi spuse:

— Am trimis ieri o telegramă. Răspunsul nu poate să fie decât prost, dar trebuie să-l aștept, opt sau zece zile. În orice caz, Abisinia o las baltă. Vreau să mă retrag într'un loc de odihnă pe care-l cunosc bine, Sfântu-Munte, unde trei luni de reculegere nu mă vor costa decât bacșișul ce se dă lui Dumnezeu. Hrana vine dela călugării sclavi și de la frații lor, țăranii ruși, tot așa de sclavi ca și ei. Voiu fi parazitul lor timp de trei luni și cu asta nu se va schimba nimic pe fața pământului.

„Dar ce te vei face tu? Unchiul tău nu ți-a propus încă nimic?”

— Nimic.

— Dacă îți oferă ceva, cel mai mic prilej de a scăpa din această încurcătură, te sfătuiesc, mai mult ca oricând, să primești. Peste trei luni ne vom revedea.

Nu fii mâhnit! Ştiu că aseară te-am făcut să suferi: adevăraţii prieteni trebuie să înţeleagă şi asta.

În aceeaşi dimineaţă, din motive de economie, ne întoarserăm la ploşniţele hotelului Sfântu-Gheorghe. Pentru a cruşa mica noastră comoară, ne hotărârăm să mâncăm frugal, în cameră, şi să renunţăm la narghilele.

Dar vagabondul nu este o fiinţă făcută pentru cumpătare: mai bine să-i iei viaţa decât să ştie că are bani şi nu cheltuieşte. Poate să se lipsească de toate, dacă n'are nimic: însă când are, se răzbună pe ceasurile blestemate.

Iată pentru ce n'a trecut o zi fără să jertfim câte o jumătate liră sterlină, pe altarul inimilor noastre bolnave. Eram destul de nenorociţi: întâi, despărţirea; apoi, Mihail, cu lovitura primită din Rusia, eu, cu unchiul meu şi cu tutungeria lui. Dacă prietenul meu ar fi auzit despre acest dar neaşteptat, n'ar fi stat o clipă la gânduri şi m'ar fi împins în braţele unchiului. Nu ştia că eram pus să aleg între el şi o tutungerie de lux. Nu mai aveam voie să văd pe Mihail. Trebuia s'o rup cu el. Astfel înţeleg să-şi arate dărnicia neamurile care te iubesc.

Făuream tot felul de planuri potrivite noii noastre situațiuni. Mihail mă părăsea. Mă hotărâi să-l regăsesc cât mai curând cu putință, la Sfântu-Munte sau la dracu'n praznic. N'am înțeles niciodată de ce soarta a căutat totdeauna să ne despartă. Cu trei ani în urmă, m'a părăsit și-a șters-o în Manciuuria ca să se angajeze ca sanitar în războiul ruso-japonez. S'a întors după opt luni, cu o icoană în buzunar:

— Iată, spuse el, ce trimitea Țarul soldaților noștri ca să biruiască pe Japonezi, pe când Mikado-ul nu trimitea soldaților săi decât orez. Și orezul a biruit icoana.

Incepător în arta vagabondajului, îmi era cu neputință să-l urmez peste tot. Dar vedeam care era prima condiție a acestei arte: o voință de a pleca, pe care nu trebuia s'o supui la analiza microscopică a rațiunii.

Eram făcut pentru această artă.

A treia zi după botez, pe când ne găseam pe terasa cafenelei grecești, vărul spion veni discret să-mi spună:

— Unchiul m'a însărcinat să-ți aduc aminte de convorbirea pe care ați avut-o

împreună și de porunca pe care ți-a dat-o.

— Iți mulțumesc.

— Dar... dumneata nu te supui voinții unchiului.

— Cum știe el acest lucru? Prîn bunăvoința dumitale?

Râma s'a dus să mă pârască din nou.

După două zile, unchiul veni pe neașteptate la aceeași cafenea și mă surprinse cu Mihail. Toată lumea îi făcea salamalecuri și-l înconjură. Eu îl salutai respectuos și rămăsei lângă prietenul meu. El trimise după mine:

— Iți cer, pentru ultima oară, să te desparți de acest individ.

— Mai întâi, îl cunoști? i-o tăiai eu.

— Nici nu doresc să-l cunosc, fie el chiar fiul lordului Crommer!

Și, ridicându-se:

— Vino cu mine!

Intrarăm împreună în mai multe prăvălii de trufandale, de unde cumpără fel de fel de bunătăți. Apoi, luându-mă pe o ulicioară singuratecă, mă sărută și îmi spuse:

— După ce îl vei părăsi pe derbedeul tău de prieten, să vii să mă vezi. Adio!

— Unchiule, spusei, ajută-mă să pot părăsi Alexandria și astfel nu vei mai ști

niciodată nimic despre mine, din moment ce crezi că sunt prieten cu un „derbedeu”.

Se depărtă, fără să-mi răspundă.

Aceasta mi se păru de necrezut. Cum? Va avea inima să-mi refuze zece lire, atunci când era gata să mă înzestreze cu o tutungerie de lux? Nu, nu se putea!

Această convingere mă aruncă în fundul prăpastiei. Mihail o împărtășea și el. El nu știa că unchiul avea motivele lui să fie supărat pe mine. Dar cum puteam să-i arăt prietenului meu, fără să-l umilesc, cruzimea acelor motive? Și el, convins că un unchiu care se arătase atât de mărinimos, nu putea să nu facă „ceva” pentru mult iubitul lui nepot, punea tărăgăneala bătrânului pe seama nepăsării milionarului:

— O să sfârșească, totuși, prin a-ți arunca un pumn de lire, ca să scape de tine! spunea el.

Și eu credeam la fel.

Acum, oamenii de inimă să asculte sfârșitul acestei povestiri și dacă nu-i va face să se înfioare, înseamnă că viața e fără îndoială cu totul altceva decât ceea ce cred eu.

Trei zile trecură, în care timp, cu

multă tărie, renunțarăm la orice cheltuială de prisos. Punga noastră comună era aproape goală. În seara celei de a treia zi, chinuit de negre presimțiri, mă dusei la club să-mi văd unchiul. Mă primi cu multă dragoste, crezând că venisem să mă supun mărinimoaselor lui îndemnuri.

— Ei bine, mă întrebă el, ținându-mi mâna, ne-am înțeles? Ți-ai luat rămas-bun de la acel pierde-vară?

— De la dumneata, unchiule, viu să-mi iau rămas bun și să te rog să-mi dai doar atât cât îmi trebuie ca să ajung la Marsilia și să am cu ce trăi o săptămână. După aceea, voi face cum voi putea.

Bătrânul se sculă, galben de mânie:

— Pleacă! Ingratule! Să nu te mai prind pe aici!

Odaia se învărti cu mine. Cât p'aci să-mi vină rău. Mă conduse până la ieșire.

Când mă reîntorsei la hotel, povestii lui Mihail jalnicul sfârșit al acestei hotărâtoare întrevederi. Imi spuse că unchiul meu este nebun și că nebunia lui ne va pierde pe amândoi.

A doua zi ne încredințarăm geamantanele stăpânului hotelului Sfântu-Gheorghe și ne mutarăm la Azilul Rudolf.

Incepurăm o viață nouă, aspră.

Nu ne mai rămăseseră decât trei lire sterline. Prietenul meu cusu două la cingătoarea pantalonilor.

— Sunt pentru ziua când „ne vom lua zborul”. Nu ne vom atinge de ele, chiar dacă ar trebui să ne ducă morți de foame la spital!

Cu toate acestea trebuia să trăim. Și trăirăm.

Foarte voioși, luarăm fiecare câte un carton gros, îl acoperirăm cu catifea și prinserăm în ace „giuvaiericalele” noastre cele mai alese. Culoarele vii puse pe negru băteau la ochi. Iată-ne acum cutreierând mahalalele și serbările arabe și țipând cât ne ținea gura:

— **Kulu haga erş tarif! Kulu haga erş tarif!** (Un piastru orice obiect).

Nu mai era ca pe vremea când călăream pe măgari, până la Ramleh dus și întors, făcând haz de țipetele pe cari le scoteau stăpânii măgarilor în urma noastră: „**A-a-a! A-a-a!**” Dar vagabondul e gata să accepte orice îi trimite soarta. Ne-am supus cu voie bună. Iar frumoasele noastre giuvaieruri s'au însărcinat să ne salveze.

Prima zi vândurăm de o liră sterlină. Apoi am scos la iveală șiragurile de măr-

gele, broșele, brățările și alte felurite obiecte, pe care le desfăcurăm pe prețuri ce variau între cinci piaștri și un shiling. Ne merse mai prost cu felul acesta de a vinde marfa. Ne întoarserăm la „kulu haga erş tarif” și o ținurăm așa până la urmă, urlând ca turbații cele patru cuvinte, singurele pe cari le știam. Tineretele felahine, și chiar cele bătrâne, ne înconjurau, uimite. Fetelor care n'aveau bani, le dăruiam cu plăcere câte un fleac de piatră, ceea ce făcea să le strălucească ochii de bucurie, prin găurile unui văl uricios.

Iată-ne până într'atâta încântați de succesul comerțului nostru, încât uitaram jurămintele făcute în clipele grele și ne îngăduirăm alte nebunii. Uite așa! Decretarăm că torocala de la **Azilul Rudolf**, cu un piastru porția, ne-a stricat stomacul, iar paturile lui de doi piaștri erau prea tari. Aceasta era o situație nedemnă pentru doi negustori. Ne întoarserăm la hotelul Sfântu-Gheorghe. Și prima mea grijă fu să comand două narghilele și două rachiuri, pe terasa cafenelei „Grecia”. Așa, ca să-mi bat joc de verii mei. Ceva mai mult, chiar în nasul lor, încălecarăm pe măgari, strigând călăuzelor noastre destul de tare, ca să fim auziți:

— La Ramleh!

Bine înțeles, nimeni nu ne vedea când ieșeam cu sticlăria noastră, pentru a cumpăra mahalalele orașului și a striga:

— **Kulu haga erş tarif!**

Dar această „haga” se opri deodată. Nu mai puturăm vinde nici de zece piaștri, după o zi de mers istovitor și țipete nebune. Și răspunsul pe care Mihail îl aștepta din Rusia nu mai venea.

Veni, totuși, într'o zi și fu așa cum prietenul meu îl prevăzuse. Atunci dădu cu piciorul la toată sticlăria și se hotărî să plece imediat la Sfântu-Munte. Cu banii stam ceva mai bine acum decât în ziua când am bătut la ușa azilului: aveam patru lire. Era tocmai suma de care Mihail avea nevoie numai pentru el. Ce era să fac eu?

Din fericire, un negustor ambulant se oferi să ne cumpere restul sticlăriei. I-o lăsarăm pentru două lire sterline.

— Unde vrei să te duci? mă întrebă Mihail.

— În Franța.

— Cu două lire?

— Și curajul meu pe de-asupra.

În aceeași zi, străbătând piața îl zăresc pe unchiul meu, singur. Alerg, îi dau

bună ziua și-l rog să-mi dea două lire. Nici nu se uită la mine și nici nu vrea să-mi răspundă. Mă iau după el. Il plictisesc. Osteneală zadarnică. Își vede ne-turburat de drum.

— Dă-mi măcar o liră!

Niciun răspuns. Nicio privire.

— Dă-mi o jumătate de liră.

Nimic. Nu mă vede. Dar a doua zi, îmi trimite la hotel un bilet de călătorie „pe punte”, până la Pireu, și o liră sterlină.

Cer aici iertare sufletului său pentru mâhnirea pe care i-am pricinuit-o, preferând prietenia lui Mihail, tutungeriei de lux pe care mi-o oferea și care trebuia să facă din mine un om.

B A K Â R

Primăvara anului 1909 a fost una din epocile cele mai grele din viața mea. Mă aflam la Cairo. Aprilie era pe sfârșite. Casele aveau obloanele trase. Pe stradă, în localurile publice, Europeanii deveneau din ce în ce mai rari și, odată cu ei, se găsea și de lucru mai greu.

Nici chip de a putea pleca la Alexandria și a mă imbarca acolo pe un vapor. De mai bine de o lună trăiam din tot felul de treburi mărunte, făceam datorii, lâncezeam, disperam. Pentru mine, sfânta plată de Sâmbătă seara, cu porția ei de miel cu spanac, nu mai era decât o amintire. Cerul arzător. Pământul încins. Intre cer și pământ nicio scăpare!

Totuși, eram nevoit să caut zilnic aceeași scăpare.

Știam că la Heliopolis, în împrejurimile orașului Cairo, se construia pe îndelete. Muncă de ocnaș, e drept, dar, vorba Românului: „Când nu poți săruta ce-i frumos, mai săruți și ce-i mucos.” Plecai

deci la Heliopolis să-l văd și, vrând-nevrând, să-l sărut pe acest mucos.

Rămăsei înmărmurit de minunea care se desfășură pe dinaintea ochilor mei. Din pământul sterp, din deșertul nisipos, un oraș întreg ieșise la iveală. Un oraș cu case, cu palate, cu localuri mari, zidite din piatră sau în beton armat, și străbătut de bulevarde largi, simetric orânduite. Grădini în fașă, copaci hrăniți cu biberonul, luptau voinicește cu arșița soarelui, se mulțumeau cu un pumn de pământ negru îngropat în nisip și beau cu lăcomie apa ce se turna mereu asupra lor ca peste un jărafec ce nu se poate stinge.

Pustietate... Tăcere... Locuitori deloc. Numai muncitori și arhitecți. Cei dintâi, morocănoși, copleșiți. Ceilalți, în cap cu căști de plută, forfoteau încolo și încoace, nepăsători. Nu se auzea decât glasul șefilor de echipe cari, între doi țapi de bere, își îndemneau oamenii cu gâtlejul uscat și trupul frânt de oboseală. Printre aceștia, Sudanezii cari frământau tencuiala temeliilor, pierduseră orice înfățișare omenească. Adevărate vite: Fețe negre, acoperite de broboane de sudoare. Ochi congestionaji implorând zădărnicia pământească. Glasuri jalnice,

urlând în cor cadența brațelor care se ridică ritmic și lăsând să cadă uneltele lor grele.

Pentru aceștia, Dumnezeu nu mai exista, căci omul îl asasinase. Așa era Heliopolis în 1909.

Inchisei ochii pentru a-i feri de soare și, tot odată, pentru a nu mai vedea cruzimile vieții. Acum eram lămurit: munca, aci, era o ucigașă. Omorai pentru a trăi. Mureai pentru a trăi. Să mori, în fiecare clipă, pentru a trăi... Ce mi se oferea pentru o astfel de zi și o astfel de muncă? Doi șilingi Halal de așa veșnicie!

Așezat la umbra unei clădiri care dădea în parcul unei piețe mari, renunțai la luptă și imediat mizeria îmi păru ușor de îndurat. Lupta deșartă e distrugătoare de suflete. Devenim tari îndată ce acceptăm un rău care se impune cu tărie. Loc nenorocirii! La urma urmei, câteodată trebuie să se găsească și fericirea în spațele ei.

Savuram în tihnă mizeria și găseam chiar că are un gust mai bun decât mâncarea de miel cu spanac, răsplată a șase zile de muncă asemănătoare aceleia pe care o aveam sub ochi. Orice s'ar spune, are și foamea avantajele ei.

Dar ceea ce mă chinuia mai mult, în

timp ce ședeam și priveam spre piața frumoasă scaldată de focul ceresc, era setea. De câteva ceasuri beam într'una și-mi udam gâtulejul la toate gurile de canal. Și cu cât beam mai mult, cu atât mi-era mai tare setea. Ah! dacă aș fi putut să-mi îngădui și eu luxul unui țap de bere sau cel puțin al unei ape gazoase de o jumătate „piastru tarif"! Douăzeci de parale... Șase centime. Da, însă trebuie să le ai!

Știam totuși că de multe ori în viață nu avusesem ceea ce doream, dar că un zeu, pe care nu-l cunoșteam încă, îmi potolea mai totdeauna setea, fără a-mi cere alți bani decât aceia pe care îi aveam. Cu toate acestea, mă uitam fără nicio nădejde, fără acea nădejde care îți smulge inima, la chioșcul frumos aflător la vreo douăzeci de pași înaintea mea și în care trona o teighea impunătoare, pe care se găseau aparate strălucitoare de nichel ce produceau tot felul de băuturi răcoritoare.

Acolo, în acel chioșc, se afla un om. Il vedeam ieșind, turnând limonăzi și dispărând înăuntru, la umbră. Se putea ca omul acesta, negustorul acesta, să n'aibă inimă? Ceva îmi spunea că trebuie să aibă. Lute și îndemânatec, scund și mlă-

dios, obrazul pârlit, umbrit de o mustață neagră și deasă; pipa în colțul gurii, șapca vârâtă pe niște sprâncene stufoase: un adevărat țigan de prin meleagurile noastre.

El nu mă vedea, precum nu vedea nimic. Mi se părea chiar că nu se uită nici măcar la clientul care tocmai îi comanda o limonadă. Nu știu în ce vis, un vis al lui, îi era adâncită privirea.

Foarte liniștit, bogat chiar prin senzația pe care mi-o dădea libertatea mea atât de costisitoare, mângâiam cu ochii spatele acestui om ce se frământa nervos în strâmta lui colivie. Apoi, ridicându-mă încetisor, începui să dau târcoale chioșcului său.

Tejgheaua, oricât ar fi fost de frumoasă, nu trezea în mine decât nevoia de a-mi potoli setea; dar chioșcul, și mai cu seamă geamlâcurile lui, mă făceau să uit de sete. Era un juvaier creat de amor și împodobit de pasiune.

Fără geamlâcuri, pavilionul acesta din lemn tare, sculptat, lustruit, vopsit în ulei, n'avea nimic extraordinar: un lucru frumos, nemișcat în măreția lui rigidă, ca o statuie mută și lipsită de suflet. Sufletul lui erau geamlâcurile. Ele vorbeau. Și ce limbă clocotitoare, ce limbă universală!

Intr'un ochiu, un apus de soare tropical își arunca razele lui de jăratec. In-tr'altul, un iceberg măreț se abătea din drum, vesel și trist, către destinul său. Față în față, în ungherele lor, o țigancă, culcată pe un covor cu desene balcanice, și o baiaderă, întinsă pe o blană de tigru, se lăsau pradă aceluiași vis cumplit, în timp ce deasupra lor, sprijinit de un toiag gros, un ciobănaș (Român? Bulgar? Sârb?) se uita la ele cu un aer batjocoritor, cu mustăcioara în vânt, căciula pe ceafă, cu pletele răsfirate. Și peste tot, până în cele mai mici unghere, peisaje exotice, capete pătimașe, păsări și dobitoace urmau unele după altele într'un tot armonios.

În mijlocul unui pustiu, printre clădirile cenușii, chioșcul acesta era o adevărată poezie. Făcui înconjurul lui fără a mă sătura, cu riscul de a fi luat drept un răufăcător; apoi doborât de sete, rămăsei pironit în fața robinetelor de limonadă. Negustorul se năpusti vijelios afară; privirea lui aprinsă îmi sfredeli ochii. Înțelesei că mă văzuse dând târcoale chioșcului și-i arătai fața mea adevărată de om însetat. Cuta adâncă dintre sprâncene se destinse. Mă întrebă, în limba arabă:

— Ce vrei?

Glasul său era dintr'acelea care-mi plac, pe care le cunosc. Răspunsei în grecește, la voia întâmplării:

— Mor de sete și n'am un ban.

El îmi turnă un pahar mare de limonadă. Și, în timp ce beam, prelungind plăcerea cât mai mult, el mă privea, deschis, pe față.

Apoi, deodată:

— Din ce țară ești? întrebă el, pe grecește.

— Din România.

— Ah! ești Român! făcu dânsul, emoționat, vorbindu-mi numaidecât în limba mea maternă, pe care-o cunoștea destul de bine.

Dar se vedea că nu era Român.

Fui supus numaidecât unui interogatoriu scurt și binevoitor: interogatoriu de prieten necunoscut. Simțeam limpede că răspunsurile mele sincere găseau ecou în inima unui om. La rândul meu, îl întrebai dacă ar putea să-mi indice „o ocupație care să nu fie prea bestială”. Atâta tot.

Negustorul de limonadă părea a nu fi auzit. Cu pipa în mână, își răsuca mustața și rămase dus pe gânduri. Nu

mă simții jignit. Așteptai. El îngăimă, repetând vorbele mele:

— O ocupație să nu fie bestială... Hm! Adevărat, există și astfel de ocupații.

Apoi:

— Hai în chioșc!

Il urmai, fericit că puteam vedea minunea aceasta pe dinăuntru.

Nici o dezordine. De altminteri, în încăperea aceasta pentagonală de patru metri pătrați nici nu putea încapa mare lucru. Mă temeam numai să nu dau aci peste interiorul obișnuit al tuturor chioșcurilor care aduce mai mult a cămară.

Era un cuib de artist, tot atât de frumos ca și acel care-l construise.

Un cuier, un scaun, un fotoliu și o masă încărcată cu cartoane, desenuri, tuburi de vopsele și creioane. Fui uimit când descoperii într'un colț, pirotind sub cenușă, jăratecul nostru pentru fiert cafeaua turcească. Ustensilele, filigeane și ibrice, foarte curate și la locul lor. Gazda mea începu numaidecât să umble cu ele. Și în timp ce aroma cafelei de calitate bună îmi gâdila nările, ochii mei, extaziați, alunecau asupra geamlâcurilor de a căror artă minunată nu-ți puteai da bine seamă decât dinăuntru. O atmosferă în care totul se potrivea, în care

totul era pasiune: lumină, culoare, gust, miros, până și șușuitul armonios al cafelei care dădea în fiert.

— Ți place? mă întrebă prietenul, oferindu-mi cafea și țigarete.

— Mi-e drag chioșcul acesta! zisei eu, fără a ghici ceea ce va urma.

— E opera mea, plan și înfăptuire. Totul a fost făcut cu mâinile mele! adăogă dânsul cu simplitate.

Simțeam că mă înăbuș de admirație:

— Va să zică, ești de meserie...

— Nu-s nimic din tot ce crezi, dar nu de asta îți arde ție în clipa de față! Spune-mi mai bine dacă ai mâncat astăzi.

li spusei cum stăteau lucrurile. Apoi, împins cu toată puterea de pasiunea care mă ardea, îi spusei tot ce-mi apăsa pe inimă, îi vorbii cu tot entuziasmul meu prietenesc, mă arătai așa cum sunt, în fața unui om care mă făcuse să simt ceea ce era.

Stăteam amândoi jos. El îmi sorbea cu lăcomie vorbele, fără a mă întrerupe — cu ochii pe jumătate închiși, cu fața aprinsă, o fâșie de lumină albastră jucând pe mâinile sale păroase și aproape nemișcate.

La căderea nopții, ne despărțirăm cu părere de rău.

De atunci m'am întors acolo de multe ori. Și astăzi, gândindu-mă la omul acesta, ca și la atâția alții cărora le-am deschis inima mea, mă întreb prin ce minune soarta n'a făcut din mine un derbedeu, un aventurier sau chiar un ocnaș, atât de lesne ar fi fost asta. N'am făcut nici cel mai mic lucru pentru a-mi înrâuri soarta și, totuși, de multe ori am fost la un pas de prăpastie.

Fusei chiar și mai aproape împrietenindu-mă cu negustorul de limonadă din Heliopolis, pe care nu-l cunoșteam deloc și care nu-mi istorisea nimic din trecutul său. Imi vorbea însă foarte mult de prezent. Și planurile lui erau foarte pe gustul meu.

— Imi placi, Panaite, îmi spunea el. — Suntem făcuți din același aluat. Niciun om nu mi-a semănat până acum atât de mult. Vreau să hoinăresc cu tine, să cutreier lumea!

— Vezi însă — îi răspunsei eu — cât e de grea viața de hoinar: crăpi de foame jumătate din vreme, muncind totuși din greu.

— Cât timp vei fi cu mine nu vei crăpa de foame și nu vei munci din greu...

— Vezi că nu dai peste tot de locuri ca la Heliopolis unde să poți ridica chios-

curi care să semene cu adevărate tarapanale.

Vorbind de tarapana, nici nu mă gândeam că pun degetul tocmai unde-l durea. Vroiam numai să spun că limonada mergea strună, că făcea treabă bună, ceea ce era adevărat.

Prietenul meu se turbură puțin și zise:

— Tarapanale am eu de toate soiurile... Și mai ușoare de cărat ca astea! Intre altele știu să fac lulele dintr'astea.

„Știi din ce este?”

— Din spumă de mare.

— Nu e așa? Ei bine, nu; e din tărâțe de lemn. Și se vinde prin porturi ca pâinea caldă, pe niște prețuri de nu-ți vine să crezi. Câștigul la o singură lulea te hrănește o zi întreagă, deoarece totul e numai câștig. Și vinzi douăzeci, treizeci de bucăți într'o cârciumă, cât timp fumezi o țigaretă! Ce spui de asta? Minunat, nu?

Era într'adevăr minunat, dar prea era departe acolo unde voia să mă ducă:

— Vom merge în India, în Zanzibar, în China, pe căile oceanelor.

Mă gândeam la biata mamă: ar muri de durere să rămână singură ani îndelungați fără a mă vedea. Și totuși, numai Dumnezeu știe cât eram de aprins

de dorința de a întreprinde asemenea călătorii lungi! Dar, mama!... legătura sfântă și dureroasă... și poate, îngerul meu păzitor!

Pătimaș, sincer, dezinteresat, el încercă să mă convingă că mama va fi mulțumită:

— Vom avea bani... Ne vom întoarce în țară când vom vrea. Și-apoi îi vom trimite și gologani mai mulți decât ar avea nevoie!

— Ah! nu, dragul meu! Poți vinde fier cu prețul aurului, vagabondul tot nu va avea niciodată bani așa cum are un rentier milionar. El nu poate pleca deci când îl îndeamnă inima, nici să ajute pe cei ce suferă din pricina absenței lui. Trăiește... când mai bine, când mai rău... fără a fi sigur vreodată!

Chestiunea aceasta forma veșnica noastră discuție. El ținea să plecăm în voia soartei. Eu îl sfătuiam să fie mai departe chioșcul, tarapanaua, de care spunea că se dezgustase.

Și după fiecare asalt, urmat de un contra-atac din parte-mi, avea aerul că se oprește cu mare greutate de-a da un argument decisiv și convingător. În clipele acelea fața i se schimonosea; își strângea buzele, neputincios; ochii-i scân-

teiau. Tăcut, vreme de câteva minute își molfăia vârfulurile mustății.

— Ah! răulel dacă-ți spun că vom avea bani! Vom avea! Și vom face cu ei ce ne-o place! Dacă-ți spun eu! De ce ești atât de încăpățânat?

Nu înțelegeam și-mi părea rău observând cât suferă că nu eram de aceeași părere cu dânsul. Văzând stăruința pe care o pune pentru a porni la drum împreună, i-aș fi atribuit Dumnezeu știe ce gânduri ascunse, dacă n'aș fi cunoscut disprețul lui pentru câștig, mărinimia lui, prietenia lui sinceră. Dar aș fi pus mâna în foc pentru cinstea acestui om, pentru camaraderia lui. Aș face la fel, astăzi încă, astăzi, când știu tot. Căci, într-o bună zi, sfârșii prin a afla totul și a-i da dreptate.

Era pe la începutul lui Iunie. De-o săptămână, veneam în fiecare zi să-i țin locul la teighea. El părăsea chioșcul la prânz și nu se întorcea decât noaptea pentru a închide. Indată după ce luam masa, ne despărțeam; dânsul dormea chiar în Heliopolis; eu în Cairo.

În seara aceea, răcoarea plăcută, luna plină și îngrozitoarea singurătate ne strânseseră unul lângă altul. Heliopolis era asemenea unui om doborât de munca de

peste zi. O grămadă neputincioasă, un cimitir, un talmăș-balmeș fără rost. Blândețea cerului se lovea de vrăjmășia pământului, urâtit de om. Totul părea jalnic, zădarnic, neisprăvit: clădirile acelea goale, plantațiile plăpânde, lupta uci-gașă pentru o viață mai bună. Deasupra capetelor noastre, aștrii nemișcați ne trimiteau solemn lumina lor nepăsătoare, în timp ce șacalii lătrau în depărtare.

Ne plimbam tăcuți împrejurul chioșcui luminat, care părea singura vietate în pustiu ucigător. La ora aceea figurile lui păreau și mai pătrunzătoare ca în timpul zilei. Un cap de Napolitan râdea lăsând să-i se vadă dinții frumoși. O dansatoare arabă se mlădia ca un șarpe. Doi pui de taur se hârjoneau lovindu-se cu coarnele.

— Hai să ne facem câte-o cafeal zisei prietenului meu.

Intrarăm în chioșc.

Eram ca un cazan cu aburi, gata să explodeze. Mă simțeam înăbușit de emoție, de viață intensă, de o turburare pe care nimic n'o putea potoli. Mă dureau toți porii. Și prietenul meu tăcea mereu. Fuma și bea căfeaua.

Il apucați de mână:

— Ei bine, vom pleca! Te urmez unde-i vrea... fie ce-o fi...

Rămase nemișcat. Apoi:

— Spui: fie ce-o fi? Cum adică, fie ce-o fi? Copilule... Nu vreau să te târăsc spre aventuri care ar putea ucide pe un bun prieten, împreună cu mama lui, ci către o viață liberă și voioasă!

Spunând acestea, sări în picioare și începu să străbată în lung și în lat cușca în care se găsea, în timp ce fălcile i se încleștară din nou; cuvântul pe care nu-l putea scoate din gură, îl gâtuia.

În sfârșit, îndată ce se hotărî să vorbească, se mai potoli: scoase din buzunar un carton alb, îndoit în două, de mărimea copertelor unei cărți obișnuite, și-l puse pe masă. Un zâmbet de mahnire flutura pe fața lui arămie. Buza de jos îi atârna greoaie. Se prăbuși în fotoliu ca o masă inertă.

Apoi îl văzui ținând cartonul între degete și scoțând încet o foaie de hârtie de pergament deasupra căreia se îngrămădi toată ființa sa într'o contemplare nesfârșită.

Era o bancnotă tipărită numai pe o parte. Era impecabilă, ca și geamlăcurile lui, ca și pipele sale, siropurile lui,

cafeaua lui — ca tot ce ieșea din mâinile lui.

Nu pricepeam încă nimic, ca și astăzi, de altminteri. Priveam peste umărul lui. Fără a înălța capul, cu ochii pe bancnota pe care o ținea întinsă între degetul cel gros de la o mână și arătătorul celeilalte, mă întrebă, ca și atunci când fusese vorba de lulea:

— la priveștel!... Știi ce e?

— O bancnotă.

— Nu e așa?... Ei bine, nu, deocamdată nu e decât... tărâțe de lemn. Numai că din tărâța aceasta ajunge să poți strecura una pe lună pentru a trăi. A trăi, dragul meu, a trăi! apăsă el, cu glasul înăbușit.

Se ridică cu greu.

Pricepui, în sfârșit. Punând hârtia la loc în buzunar, el rămase în picioare, lângă perete, cu brațele atârând în jos, cu ochii rătăciți și, schimbat la față, cu gândul aiurea, îngăimă:

— Dar e frumos... E frumos... Asta e toată viața mea...

După aceste vorbe, urmă o tăcere lungă. Vedeam limpede că prietenul meu nu mai era alături de mine. Rămăsesem singur. Dânsul era departe.

— Pentru ce spui „da”, din moment ce e frumos? întrebai eu cu sfială, însă mă îngrozii numaidecât de propria mea întrebare.

El își reveni, își aprinse o țigară cu mișcări oboseite și spuse, privindu-mă în chip ciudat:

— Pentrucă atunci când faci așa ceva, ești singur pe lume...

„Singur... Frumusețe și singurătate... Urâtenie și singurătate...”

„Cum să poți îndura singur atâta frumusețe și atâta urâtenie?”

„Dar trebuie să fii singur: înainte vreme, pe pământul Turciei vechi, se tăiau amândouă mâinile celor ce erau îndrăgostiți de această frumusețe, de această viață. Judecătorul, ca și călăul, nu știa ce mâini minunate făcea să cadă sub se cure.”

Mă ridicai și luându-i amândouă mâinile i le strânsei îndelung.

Pieptul i se umflă. Fața lui rămase nemșcată. Nu spuse nimic. Ce puteam spune eu?

*

S'a observat că în tot timpul povestirii de față n'am pronunțat numele acestui... negustor de limonadă. Exact: până în

seara aceea, nu-l știusem nici eu. Nu-l întrebasesm, căci în viața de vagabond trebuie să știi să nu întrebi, iar el nu mi-spusese.

Dar în acea seară a destăinuirii, neputând să mă mai abjin, îl întrebai:

— Știi că nu-ți cunosc încă numele?

Voios, el îmi răspunse pe loc cu altă întrebare:

— Știi tu cum se numește, în plaiurile Brăilei, pepenele galben care e o încrucișare între cantalup și pepenele galben indigen?

— Cred că se numește: bakâr.

— Așa e: bakâr. Și eu mă numesc bakâr. Și eu sunt bakâr. Ca și dânsul am coaja zgrunțuroasă...

— Și parfumul cantalupului, adăogai eu.

— Se prea poate. Dar...

Își complectă gândul lăsând ochii să-i cadă deasupra mâinilor întinse ca pentru a fi retezate.

Apoi ne despărțirăm; și ursita-mi hotărî numaidecât că nu mai aveam să-l revăd pe acest om pe care îl îndrăgisem și alături de care mă aștepta o viață nouă.

A doua zi, înainte de a lua tramvaiul spre Heliopolis, trecui, ca de obicei, să

văd dacă aveam ceva la poste-restante. Găsii o scrisoare care fu hotărîtoare pentru mine! Un prieten îmi scria că mama mea e grav bolnavă.

Aveam tocmai timpul să sar în tren și să ajung la vreme pentru a lua vaporul românesc care pleca din Alexandria spre Constanța. Ceea ce și făcui, cu mare părere de rău, după ce scrisesem două cuvinte lui Bakâr, explicându-i cele întâmplante acasă și făgăduindu-i întoarcere grabnică.

Întoarcerea aceasta nu avu loc decât în iarna următoare, dar la Heliopolis nu se mai găsea decât chioșcul lui Bakâr. Adânc mâhnit, fără putință de a-i da de urmă, reîncepui trista mea viață de veșnic căutător de oameni, când, într'o bună zi, dădui peste această informație apărută într'un ziar din Cairo:

„Aflăm că la Sofia a fost arestat și „condamnat la cinci ani muncă silnică „un vestit falsificator internațional de „bancnote, Garabet Karaosman, zis și „Bakâr, pe care poliția engleză îl căuta „de mult și care a operat chiar în Egipt.”

Imi amintii de răspunsul profetic al lui Bakâr: „Pentru că atunci când faci așa ceva, ești singur pe lume.”

Și pentru a nu fi prea singur, bunul meu Bakâr, pentru ca sufletul tău să se poată împărtăși cu un alt suflet care să-l ușureze de greutatea cu care îl împovărau frumusețea artei tale și urâciunea vieții tale, sufletul tău te-a împins, de sigur, să faci pe un alt vagabond să îndrăgească splendoarea unor geamlâcuri, taina unor anumite lulele și mai cu seamă hârtia aceea de pergament pe care m'ai făcut s'o admir într'o seară de adâncă singurătate la Heliopolis; și acest prieten, în loc să-ți sărute mâinile, le-a dat pe mâna judecătorului care le taie cu securea!

Menton, 1927

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007

